

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»**

**[Η πολιτική των κυβερνήσεων Κωνσταντίνου
Καραμανλή στο Κυπριακό 1955 – 1963]**

*Εισηγήτρια: Ειρήνη Σκούρα
Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Κωνσταντίνα Μπότσιου*

Κόρινθος, Δεκέμβριος 2020

**University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences at the
Department of Political Science and International
Relations**

**Master Program in
«Governance and Public Policies»**

**[The policies of Konstantinos Karamanlis'
governments on the Cyprus Issue 1955-1963]**

*Rapporteur: Irimi Skoura
Supervising teacher: Konstantina Botsiou*

Corinth, December 2020

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη της συγγραφέως και η επιβλέπουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Η δηλούσα
Σκούρα Ειρήνη
(Α.Μ. 3033201901028)

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, κυρία Κωνσταντίνα Μπότσιου, για την επιστημονική της καθοδήγηση, τις υποδείξεις της, τη συνεχή υποστήριξη της και το αμείωτο ενδιαφέρον που έδειξε από την αρχή μέχρι το τέλος.

Ήταν καθοριστική η συμβολή των καθηγητών μου στους οποίους οφείλω να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες για τη συμβολή τους στην ολοκλήρωση των σπουδών μου.

Οφείλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην οικογένειά μου, στον Ζαχαρία και τον Σταύρο για τη συμπαράσταση και την υπομονή τους καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

[Η πολιτική των κυβερνήσεων Κωνσταντίνου Καραμανλή στο Κυπριακό 1955 – 1963]

Σημαντικοί όροι:[Κυπριακό Ζήτημα, Απελευθερωτικός Αγώνας, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Τουρκία, NATO, ΟΗΕ, αποαποικιοποίηση, Σχέδιο Μακμίλλαν, Συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου, εθνική διχόνοια, ΕΟΚΑ, Γεώργιος Γρίβας, Μακάριος, Κωνσταντίνος Καραμανλής, Ανεξαρτησία]

Περίληψη

Η Κύπρος, πρωταγωνιστεί στην ελληνική πολιτική μετά τις ενέργειες του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου για ένωση του νησιού με την Ελλάδα με προεξάρχον το δημοψήφισμα του 1950. Η πρώτη προσφυγή της Ελλάδας στον ΟΗΕ που κατατέθηκε με αίτημα την αυτοδιάθεση το 1954 επί κυβερνήσεως Αλέξανδρου Παπάγου, διεθνοποίησε το Κυπριακό. Η Βρετανία άσκησε πίεση στον Οργανισμό να μην τεθεί το θέμα της Μεγαλονήσου καθώς δεν είχε καμία πρόθεση να την εγκαταλείψει από τον έλεγχό της. Οι ΗΠΑ, ως ηγετική δύναμη, ανησυχώντας για την ενότητα του NATO, στήριζαν τις βρετανικές θέσεις παρά το αντιαποικιακό τους πνεύμα. Η συνεχής επιμονή των Βρετανών να υποβαθμίζουν την επιθυμία των Ελληνοκυπρίων για ένωση του νησιού με το ελληνικό κράτος, όπως αυτή εκφράστηκε με το πλειοψηφικό ενωτικό δημοψήφισμα του 1950, οδήγησαν στην έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα με την εμφάνιση της ΕΟΚΑ με αρχηγό της τον Γεώργιο Γρίβα. Σε κάλεσμα των Βρετανών σε τριμερή συνάντηση στο Lancaster House του Λονδίνου, με την Τουρκία και την Ελλάδα για εξεύρεση λύσης, οι Τούρκοι απάντησαν με βίαια επεισόδια εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης αλλά και άλλες πόλεις της Τουρκίας, τα «Σεπτεμβριανά» (6 Σεπτεμβρίου του 1955). Τα γεγονότα αυτά ώθησαν την ελληνική πλευρά να επισπεύσει τις διαδικασίες για συζήτηση του Κυπριακού στον ΟΗΕ.

Όταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ανέλαβε πρωθυπουργός της Ελλάδας τον Οκτώβριο του 1955, αναβάθμισε το Κυπριακό ζήτημα σε μείζον εθνικό θέμα. Μέχρι το 1959 κατατέθηκαν από τις κυβερνήσεις του τέσσερις προσφυγές στον ΟΗΕ με αίτημα την αυτοδιάθεση της Κύπρου. Οι Βρετανοί πρότειναν αρχικά, ως λύση τις προτάσεις «Χάρντινγκ». Οι συνομιλίες όμως που έγιναν με τον Μακάριο και τον κυβερνήτη της Κύπρου John Harding (1955 - 1956) ναυάγησαν.

Στις 15 Ιουλίου του 1956, ο νέος κυβερνήτης της Κύπρου, Lord John Radcliffe υπέβαλε νέο σύνταγμα με την ονομασία «Σχέδιο Ράντκλιφ», το οποίο η Τουρκία δέχτηκε θετικά (διότι άνοιγε το δρόμο προς τη διχοτόμηση), αλλά η ελληνική κυβέρνηση και η αντιπολίτευση το απέρριψαν. Το 1956 τα γεγονότα στη Μεγαλόνησο ήταν πολύ τεταμένα με τον ένοπλο αγώνα να μαίνεται και από τις δυο πλευρές.

Η απάντηση των Βρετανών υπό την πρωθυπουργία του Anthony Eden, ήταν η σύλληψη και εξορία του Μακαρίου και άλλων ιερωμένων το 1956 στις Σεϋχέλλες. Η Ελλάδα δήλωσε ότι ανακαλεί τον Πρεσβευτή της στο Λονδίνο και προέβη σε γραπτή διαμαρτυρία στον ΟΗΕ. Παράλληλα υπήρξαν αντιδράσεις από τον εκκλησιαστικό χώρο. Εν τούτοις, η Κυβέρνηση των Βρετανών κώφευε και ακολούθησαν οι εκτελέσεις των Κυπρίων αγωνιστών Μιχαήλ Καραολή και Ανδρέα Δημητρίου, που επικρίθηκαν έντονα διεθνώς.

Όταν εδραιώθηκε στην ηγεσία του Ηνωμένου Βασιλείου ο Harold Macmillan, απελευθερώθηκε ο Μακάριος. Στις 17 Απριλίου του 1957, ο Αρχιεπίσκοπος έφτασε στην Αθήνα και μίλησε στο Σύνταγμα στον ελληνικό λαό που του είχε επιφυλάξει εξαιρετική υποδοχή. Η απελευθέρωσή του ήταν επίτευγμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή και του Dwight Eisenhower. Το 1958 προτάθηκε από τους Βρετανούς, το «Σχέδιο Μακμίλλαν», το οποίο προέβλεπε διχοτόμηση της Κύπρου και συνεταιρισμό Ελλάδας-Βρετανίας-Τουρκίας στη διοίκηση της νήσου.

Ο Καραμανλής σε συνεννόηση με τον Μακάριο αντιτάχθηκε σθεναρά στην εφαρμογή του, απείλησε μάλιστα ακόμη και με ενδεχόμενη αποχώρηση της Ελλάδας από το NATO. Τον Σεπτέμβριο του 1958, ο Μακάριος δήλωσε σε συνέντευξή του στην Αγγλίδα βουλευτή του Εργατικού Κόμματος και δημοσιογράφο Barbara Castle, πως το αίτημά του ήταν πλέον «ανεξαρτησία» και όχι «αυτοδιάθεση». Η ελληνική κυβέρνηση και το NATO υποστήριξαν την τοποθέτηση αυτή του Μακαρίου και με τη μεσολάβηση του γενικού γραμματέα της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, Paul-Henri Spaak, η αγγλική κυβέρνηση απέσυρε το Σχέδιο Μακμίλλαν.

Μετά τις αντιδράσεις των Ελλήνων και την σκληρότητα που είχε λάβει ο αγώνας στην Κύπρο και από τα δυο στρατόπεδα, η κυβέρνηση δέχτηκε την πρόταση του υπουργού εξωτερικών Fatin Zorlu για απευθείας συνομιλίες και διαπραγματεύσεις μεταξύ Καραμανλή- Menderes, που το 1959 οδήγησαν στις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου. Στις διαπραγματεύσεις σπουδαίο ρόλο είχε ο υπουργός Εξωτερικών, Ευάγγελος Αβέρωφ. Ο Μακάριος αποδέχθηκε τη λύση της Ζυρίχης που οδήγησε στην ανεξαρτησία αλλά που πρόβαλλε ουσιαστικά την Κύπρο σαν ένα κράτος υπό

κηδεμονία. Μετά την υπογραφή των συμφωνιών ο Γρίβας, (με τις οποίες διαφωνούσε), διέταξε παύση των εχθροπραξιών της ΕΟΚΑ. Στις 13 Δεκεμβρίου έγιναν οι πρώτες εκλογές, τις οποίες κέρδισε ο Μακάριος με μεγάλη πλειοψηφία.

Την ίδια περίοδο η πολιτική κατάσταση ήταν περίπλοκη στο εσωτερικό της χώρας και η εθνική διχόνοια ήταν έντονη. Την οκταετία 1955-1963, οι πολιτικοί συνασπισμοί άλλαζαν συχνά και οι πολιτικές δυνάμεις πολλές φορές διαφωνούσαν με τις αποφάσεις και διεργασίες των κυβερνήσεων Καραμανλή.

Στις 11 Ιουνίου του 1963 ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο οποίος επιθυμούσε την αναθεώρηση του Συντάγματος, υπέβαλε την παραίτησή του στον βασιλέα Παύλο, τερματίζοντας μια ασυνήθιστα μακρά για τα δεδομένα της ελληνικής πολιτικής, οκταετούς διακυβέρνησης, λόγω διαφωνίας του με τα ανάκτορα για τα πολιτικά δρώμενα της χώρας. Στη συνέχεια, ακολούθησε η ανακοίνωση του Μακαρίου με τα δεκατρία σημεία για την τροποποίηση του κυπριακού συντάγματος λόγω των έντονων διακοινοτικών συγκρούσεων στο νησί. Οι αντιδράσεις των πολιτικών κομμάτων για το Κυπριακό ζήτημα επανεμφανίζονται και αναταράσσουν το πολιτικό τοπίο για άλλη μια φορά.

Αυτά τα οκτώ καταλυτικά χρόνια αναδεικνύουν το ηγετικό ταλέντο του πρωθυπουργού της Ελλάδας, Κωνσταντίνου Καραμανλή, ο οποίος με τις κυβερνήσεις του, μέσα από πολιτικές διαπραγματεύσεις και προσφυγές στα Ηνωμένα Έθνη, κατόρθωσε να βρει λύση για το Κυπριακό, να επιτύχει τη Σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ και την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Όλα αυτά μέσα από αντίξοες συνθήκες, τριβές με το ΝΑΤΟ, έξαρση ουδετεροφιλίας στο εσωτερικό λόγω Κυπριακού με την άνοδο της ΕΔΑ σε Αξιωματική Αντιπολίτευση, όντας το δεύτερο μεγαλύτερο κόμμα στο κοινοβούλιο.

Παράλληλα, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι στρατηγικές επιδιώξεις της Βρετανίας και οι ισορροπίες που ήθελαν να πετύχουν οι ΗΠΑ για τη διαφύλαξη της νατοϊκής ενότητας. Οι εξελίξεις της περιόδου 1955-1963 διαμόρφωσαν σε μεγάλο βαθμό την τελική πορεία του Κυπριακού προβλήματος.

[The policies of Konstantinos Karamanlis’ governments on the Cyprus Issue, 1955-1963]

Important terms: [Cyprus Issue, Liberation Struggle, UK, USA, Turkey, NATO, UN, decolonisation, Macmillan Plan, Zurich-London Agreements ethnic dispute, EOKA, Georgios Grivas, Makarios, Konstantinos Karamanlis, Independence]

Abstract

Cyprus became the protagonist of Greek politics and Greek foreign policy since the initiatives taken by Archbishop Makarios for the union of the island with Greece (enosis), starting with the plebiscite of 1950. Greece's first appeal to the UN called for self-determination and was filed in 1954 under the government of Alexander Papagos. That move, internationalized the Cyprus issue. However, Britain forced the UN not to raise the island's issue as it had no intention to relinquish its control over Cyprus because of the island's geopolitical location. As a leading force in the West, the US was deeply concerned about NATO's unity; therefore, it respected the views of Britain as an important ally despite its anti-colonial spirit. The British's continued to insist on downplaying the Greek Cypriots' desire to unite the island with the Greek state, as expressed in the referendum of 1950, led to the beginning of the liberation struggle with the emergence of the liberation army EOKA under George Grivas. During a tripartite meeting at Lancaster House in London, arranged by the British with Turkey and Greece to find a solution, the Turks responded, with violent incidents against Greeks in Istanbul and other cities in Turkey (September events, September 1955). Those events provoked the Greek side to speed up the procedures for discussing the Cyprus issue at the UN.

When Konstantinos Karamanlis became Prime Minister of Greece in October 1955, he emphasized the Cyprus issue as a national priority. By 1959, four appeals had been filed by his governments to the UN requesting the self-determination of Cyprus. The British initially proposed the “Harding proposals” as a solution. The discussions with Makarios and the governor of Cyprus John Harding (1955 - 1956) failed.

On the 15th of July 1956, the new governor of Cyprus, Lord John Radcliffe, submitted a new constitution called “Radcliffe Plan,” which Turkey welcomed (because

it opened the way to partition) though the Greek government and the opposition expelled it. In 1956, the armed struggle on the island made the situation very tense for both sides.

The response of the British Prime Minister Anthony Eden was the arrest and exile of Makarios and other priests in 1956 in the Seychelles. Greece withdrew its Ambassador to London and filed a written complaint at the UN. At the same time, there were reactions from the church side. However, the British Government did not act, and the executions of Cypriot fighters Michael Karaolis and Andreas Demetriou followed against an international outrage.

When Harold Macmillan took leadership in the United Kingdom, Makarios was released. On April 17, 1957, the Archbishop arrived in Athens and spoke to the Greek people, who received him enthusiastically. His release was an achievement of Konstantinos Karamanlis and Dwight Eisenhower. In 1958, the British proposed a new plan, the "Macmillan Plan," which provided for Cyprus' partition and the co-operation between Greece and Britain and Turkey in the island's administration.

After consulting with Makarios, Karamanlis strongly opposed its implementation, even threatened to withdraw Greece from NATO. In September 1958, Makarios while interviewed by the English left-wing member of the Labor Party and journalist Barbara Castle declared that he desired "independence" rather than "self-determination." NATO and the Greek government supported Makarios' position and with the intervention of the secretary general of the North Atlantic Alliance, Paul-Henri Spaak, the English government withdrew the Macmillan Plan.

After the Greeks' reactions and the cruelty that the struggle had received in Cyprus from both camps, the government accepted foreign minister Fatin Zorlu's proposal for direct talks and negotiations between Karamanlis-Menderes, which in 1959 led to the Zurich-London agreements. The Greek Minister of Foreign Affairs Evangelos Averof, played an essential role in the negotiations. Makarios accepted the Zurich solution that led to independence proclaiming Cyprus as a state under the protection of three countries. After the signing of the agreements Grivas, (with whom he disagreed) ordered the suspension of hostilities of the EOKA. On the 13th of December, the first elections were held, and Makarios had a sweeping victory.

Simultaneously, the political situation was very complicated within the country, and the ethnic division was intense. In the eight years 1955-1963, political coalitions

changed frequently, and political forces often disagreed with the Karamanlis governments' decisions and processes.

Konstantinos Karamanlis' desire to revise the Constitution and his disagreement with the Palace over the political issues of the country led to his resignation in June 1963. Shortly thereafter, Makarios' announced his call for amendment of the Cypriot constitution to thirteen points (essentially annulling the Zurich-London agreements), due to the intense inter-communal conflicts that the island was experiencing. The political parties' reactions towards the Cyprus issue reappear and shake up the political landscape once again.

These eight catalytic years highlight the leading talent of the Prime Minister of Greece, Konstantinos Karamanlis. His governance played a crucial role in managing and resolving the Cyprus issue through political negotiations and appeals to the United Nations. Furthermore, he achieved the Association with the EEC and accelerated the country's financial progress. He managed to achieve all the above through adverse conditions, disputes with NATO, an outbreak of neutralism at home due to Cyprus with the rise of the EDA as the second largest party in parliament.

Simultaneously, Britain's strategic aspirations and the balances that the US wanted to achieve in the Atlantic Alliance played an important role. The events during 1955-1963 shaped the final course of the Cyprus problem.

Περιεχόμενα

Περίληψη	
Abstract	
Εισαγωγή	12-13
Το ιστορικό υπόβαθρο	13-15
Ελληνικές κυβερνήσεις και Κυπριακό 1950-1952	15-17
Η διεθνοποίηση από την κυβέρνηση Αλέξανδρου Παπάγου	17-20
Η πολιτική του Κωνσταντίνου Καραμανλή στο Κυπριακό	20-28
Οι ελληνικές προσφυγές στον ΟΗΕ 1954-1958	28-34
Οι Συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου (1959-1960)	34-36
Οι βρετανικές αντιδράσεις	36-40
Οι σχέσεις Ελλάδας - Τουρκίας	40-43
Οι σχέσεις Ελλάδας - Κύπρου	43-46
Ο ένοπλος αγώνας στην Κύπρο, η πολιτική του Μακαρίου	46-48
Η πολιτική του Γρίβα	49-50
Ελλάδα – ΝΑΤΟ	50-54
Η ανακίνηση του Κυπριακού μετά την εκλογική ήττα του Κωνσταντίνου Καραμανλή (1963)	54-56
Επίλογος	56-57
Βιβλιογραφία	58-61
Ιστοσελίδες	62-64

Εισαγωγή

Η επιθυμία του ελληνικού λαού και των Ελληνοκυπρίων για ένωση αποτελούσε διαχρονικό αίτημα λόγω της πολιτισμικής και εθνοτικής σύνδεσης Ελλάδας και Κύπρου, για το οποίο μάλιστα πραγματοποιήθηκαν στο πέρασμα των δεκαετιών πλείστες κινητοποιήσεις και αντιαποικιακός αγώνας. Το Κυπριακό ζήτημα αναδείχθηκε πιο έντονα μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, παράλληλα με την κρίση του αποικιακού συστήματος και την αρχή του ψυχρού πολέμου. Στην παρούσα διπλωματική εργασία μέσα από την ιστορική αναδρομή, προβάλλονται όλα τα εμπλεκόμενα μέρη και ξεδιπλώνεται εις βάθος η πολυπλοκότητα του Κυπριακού ειδικότερα την περίοδο από το 1955 έως το 1963. Στην καταλυτική αυτή οκταετία θα αναδειχθούν οι ηγετικές ικανότητες του τότε πρωθυπουργού της Ελλάδας Κωνσταντίνου Καραμανλή, ο οποίος απέδωσε προτεραιότητα στην επίλυσή του αναδεικνύοντας το ως «εθνική» υπόθεση. Οι καίριες ενέργειες των κυβερνήσεων Καραμανλή καθώς και η παράλληλη επαναστατική στρατηγική του ηγέτη των Ελληνοκυπρίων, Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, μέσω διπλωματικών ενεργειών και πολιτικών αποφάσεων είχαν ως σκοπό να δοθεί λύση στο χρόνιο Κυπριακό πρόβλημα. Σημαντική εμπλεκόμενη μορφή υπήρξε και ο Γεώργιος Γρίβας αρχηγός του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ ο οποίος με τη δράση του έπαιξε καίριο ρόλο.

Στη συνέχεια αναλύεται το πολιτικό status quo της εποχής στην Ελλάδα με τις παρεμβάσεις του παλατιού, την ουδετεροφιλία στο εσωτερικό λόγω του Κυπριακού, και την ανάδειξη του κόμματος της ΕΔΑ σε Αξιοματική Αντιπολίτευση,¹ καθώς και η εξωτερική πολιτική σε άλλα εθνικά θέματα όπως το Μακεδονικό. Αναφέρονται επίσης τα σχέδια της αποικιακής βρετανικής ηγεμονίας, ο ρόλος των ΗΠΑ και οι διεθνείς συμμαχίες. Οι Τούρκοι διεκδικούσαν (με την προτροπή των Βρετανών), την παρουσία τους στο νησί με αντιδημοκρατικές διαδικασίες. Η απόφαση της Ελλάδας να προσφύγει στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, πέρασε από συμπληγάδες πιέσεων και δράσεων, Βρετανών και Αμερικανών. Όταν στα τέλη της δεκαετίας του 1950, η ελληνική πλευρά απέρριψε τις προτάσεις των Άγγλων (σχέδια Ράντκλιφ και Μακμίλλαν), παρουσιάστηκε

¹ Κ. Μπότσιου, «Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής απέναντι στον ανέλδοτο αγώνα», στο: Κ. Σβολόπουλος, Κ. Μπότσιου & Ε. Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, 3 τόμοι, Αθήνα, Ροδακί, 2008, τόμος 1, σ. 154.

ο κίνδυνος διχοτόμησης του νησιού. Η ελληνική κυβέρνηση με τη σύμφωνη γνώμη της Ελληνοκυπριακής ηγεσίας κινήθηκε αποφασιστικά προς τη λύση της ανεξαρτησίας, μέσω των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου (θεωρείται προσωπικό επίτευγμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή και του υπουργού Εξωτερικών, Ευάγγελου Αβέρωφ-Τοσίτσα), όπου συμφώνησαν να τις υπογράψουν και τα τρία κράτη, η Ελλάδα, η Μ. Βρετανία και η Τουρκία. Εν κατακλείδι, αναφέρεται η πολιτική του Καραμανλή και η στροφή του σε θεσμικές μεθόδους για την ανάπτυξη και την πορεία της Ελλάδας, με αποκορύφωμα τη «βαθεία τομή» που επιχειρήθηκε με την πρόταση για αναθεώρηση του Συντάγματος στις αρχές του 1963. Η εκλογική ήττα του Καραμανλή το Νοέμβριο 1963, η οποία ακολούθησε την παραίτησή του τον Ιούνιο του 1963 στην σκιά της δολοφονίας Λαμπράκη και η αποχώρησή του στο εξωτερικό, συνέπεσε με την ανακοίνωση του Μακαρίου να τροποποιήσει σε δεκατρία σημεία το Κυπριακό Σύνταγμα του 1960, λόγω των έντονων διακοινοτικών συγκρούσεων που ελάμβαναν χώρα στο νησί. Τη χρονική αυτή στιγμή επανήλθαν οι αντιδράσεις των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα σχετικά με το Κυπριακό.

Το ιστορικό υπόβαθρο

Μετά από την κατάκτησή της από τους Οθωμανούς η Κύπρος, ενσωματώθηκε στο οικονομικό σύστημα και στη διοικητική και στρατιωτική οργάνωση της αυτοκρατορίας.² Κατά τη διάρκεια της αναπτύχθηκαν στη νήσο, μουσουλμανικές μειονότητες οι οποίες εισήγαγαν ισλαμικές παραδόσεις και κυρίως διέδωσαν την τουρκική γλώσσα.³ Κατ' επέκταση ενισχύθηκε έντονα η ανατολίτικη τους διάσταση.⁴ Γεγονός είναι ότι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι είχαν συνυπάρξει ειρηνικά για αιώνες στην ύπαιθρο, στις πόλεις και σε εργασιακούς χώρους.⁵ Το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης το 1821 και η εμπλοκή σ' αυτή του Αρχιεπισκόπου της Κύπρου και άλλων επισκόπων που είχε κατάληξη τον αποκεφαλισμό τους από τους

² G. Hill, στο: *A History of Cyprus*, vol. IV. *The Ottoman Province. The British Colony, 1571-1948*, Cambridge. Cambridge University Press 1952, σ. 1-31.

³ Β. Κουφουδάκης, *Κύπρος, ένα σύγχρονο πρόβλημα σε ιστορική προοπτική*, Αθήνα, Πατάκης, 2008, σ. 23-24.

⁴ Α. Στεργίου και Η. Richter (επιμ.), *Το Κυπριακό με το βλέμμα των ξένων*, Αθήνα, Ροές, 2006, σ. 31.

⁵ Το Κυπριακό Ζήτημα/Ιστορικό, http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/mfa08_gr/mfa08_gr?OpenDocument

Οθωμανούς Τούρκους, δείχνει την αδελφοσύνη των Ελληνοκυπρίων προς την Ελλάδα και την επιθυμία τους για απελευθέρωση από την κυριαρχία τους.⁶

Οι Οθωμανοί το 1878 παραχώρησαν την Κύπρο στην Μ. Βρετανία, υπό την υψηλή επίβλεψη του Σουλτάνου ως φόρου υποτελής, με ετήσιο τίμημα 88.000 λιρών.⁷ Τον Ιούλιο του 1923, η Τουρκία (διάδοχος κατάσταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας), παραιτήθηκε κάθε δικαιώματος της στην Κύπρο και αυτό επικυρώθηκε με τη συνθήκη της Λωζάνης,⁸ με την οποία τερματίστηκε ο ελληνοτουρκικός πόλεμος στη Μικρά Ασία και η Τουρκία έθεσε υπό τον έλεγχό της το μικρασιατικό της τμήμα. Από τον Μάρτιο του 1925 η Κύπρος⁹ έγινε επίσημα αποικία των Βρετανών και έως το 1960, η μεγαλόνησος είχε καθεστώς βρετανικού Στέμματος. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο επικρατούσε ένα διεθνές κλίμα αποαποικιοποίησης και οι Ελληνοκύπριοι εκδήλωσαν την επιθυμία τους προς τη Μεγάλη Βρετανία για εθνική αυτοδιάθεση δημιουργώντας μια δύσκολη υπόθεση.¹⁰

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και στο πλαίσιο των συμμαχικών συνασπισμών το ενωτικό κίνημα της Ελληνοκυπριακής πλειοψηφίας αναζωογονήθηκε και οργανώθηκε σε πιο συστηματική βάση. Τα δεδομένα αυτά έδωσαν αυτόματα σε πολλούς Κύπριους μεγαλύτερες ελπίδες για ένωση,¹¹ η αποικιακή δύναμη αρνήθηκε όμως να την ικανοποιήσει. Η επιμονή των Ελληνοκυπρίων, επέφερε εθνική συσπείρωση και στους Τουρκοκυπρίους οι οποίοι εναντιώθηκαν στους εθνικούς σκοπούς των Ελλήνων. Το ΚΑΤΑΚ ήταν το πολιτικό κόμμα που σχηματίστηκε το 1943 για να υποστηρίξει τη βρετανική αποικιακή διακυβέρνηση και παράλληλα να προστατεύσει την τουρκική μειονότητα. Τον επόμενο χρόνο ιδρύθηκε το Τουρκικό Εθνικό Κόμμα το οποίο ιδεολογικά ταυτιζόταν με την Τουρκική Δημοκρατία.¹²

Ήδη από τον Δεκέμβριο του 1949 η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου εισηγήθηκε στη βρετανική κυβέρνηση να διεξάγει δημοψήφισμα υπέρ της ένωσης με

⁶ W. Mallinson, *Κύπρος, Μια ιστορική προοπτική. Ανάμεσα στο ΝΑΤΟ και την Ευρώπη, Πόλεμος ή Ειρήνη*; Αθήνα, Παπαζήσης, 2005, σ. 66.

⁷ https://library.parliament.gr/Portals/6/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_A/tomos2/assets/common/downloads/fakelos_kyprou_tomos1.pdf σ. 41.

⁸ W. Mallinson, *Κύπρος, Ιστορική Επισκόπηση, τίτλος πρωτοτύπου, Cyprus, A Historical Overview* (Αγγλική έκδοση 2008), (επιμ.), Μίλτος Μιλτιάδου, Αγγελική Νικολαΐδου, εκδ. Γραφείο τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία, Απόδοση στα ελληνικά: Δανάη Δελλή Σχεδιασμός: Άννα Θεοδοσίου, 2011, σ. 20.

⁹ Λ. Ζαφειρίου, *Κυπριακό Χρονολόγιο*, Λευκωσία, Γραφείο Τύπου Κυπριακής Δημοκρατίας, 2008, σ. 52, 69.

¹⁰ Σ. Ριζάς, *Το Κυπριακό στην κρίσιμη καμπή, Η Ελληνική πολιτική και το σχέδιο Acheson 1964*, Αθήνα, Γρηγόρη, 1997, σ. 7.

¹¹ Ο. π., Mallinson, 2005, σ. 51.

¹² Ο. π., Το Κυπριακό Ζήτημα/Ιστορικό, http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/mfa08_gr/mfa08_gr?OpenDocument

την Ελλάδα, σύμφωνα με τον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ. Η βρετανική κυβέρνηση αρνήθηκε και η εκκλησία διενήργησε δικό της δημοψήφισμα στους ναούς υπό την επίβλεψη των ιερέων με υπογραφή εις τετραπλό των συμμετεχόντων. Διεξήχθη στις 15 και 22 Ιανουαρίου του 1950 και το 95,7% των Ελληνοκυπρίων, υπέγραψε υπέρ.¹³ Πρωτεύοντα ρόλο διαδραμάτισε ο νεαρός επίσκοπος Κιτίου και Γραμματέας τότε του Γραφείου Εθναρχίας, Μακάριος (κατά κόσμον Μιχαήλ Μούσκος). Όταν λίγο αργότερα ο Μακάριος Β΄ απεβίωσε, ο επίσκοπος Κιτίου, Μακάριος Γ΄, εξελέγη στον αρχιεπισκοπικό θρόνο. Ήταν ο θρησκευτικός ηγέτης που θα αναδείκνυε το Κυπριακό ζήτημα και ο πρώτος εκλεγμένος πρόεδρος του.

Ο Βρετανός εκδότης και Βιβλιοθηκάριος του βρετανικού μουσείου, Sir George Francis Hill (1867-1948) είπε: «*Η Ιστορία τρεισήμισι χιλιάδων ετών αποδεικνύει ότι όποιος θέλει να γίνει και να παραμείνει μεγάλη δύναμη στη Μέση Ανατολή πρέπει να έχει στον έλεγχό του την Κύπρο*».¹⁴

Ελληνικές κυβερνήσεις και Κυπριακό, 1950-1952

Μετά το δημοψήφισμα του 1950 η πρεσβεία της Εθναρχίας επισκέφθηκε την Αθήνα, όπου στη συνάντηση με τον πρωθυπουργό Νικόλαο Πλαστήρα διαπιστώθηκε ότι η κυβέρνηση δεν επιθυμούσε τη συγκεκριμένη στιγμή μία σύγκρουση με τη Βρετανία. Ο αντιπρόεδρος μάλιστα της κυβέρνησης Γεώργιος Παπανδρέου σε συνομιλία του με τον δήμαρχο Λευκωσίας, Δέρβη είπε: «*Η Ελλάς αναπνέει σήμερα με δύο πνεύμονας, τον μεν αγγλικό, τον δε αμερικανικόν. Δεν ημπορεί, λόγω του Κυπριακού, να διακινδυνεύσει από ασφυξίαν*».¹⁵ Μετά την αντίδραση της κοινής γνώμης, στις 4 Ιουλίου 1950, η πρεσβεία της Εθναρχίας παρέδωσε τους τόμους των υπογραφών του δημοψηφίσματος στον Πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων, Δημήτριο Γόντικα. Άμεσα η Βουλή υιοθέτησε σχετικό ψήφισμα που εξέφραζε την πλήρη υποστήριξή της στο αίτημα των Ελληνοκυπρίων. Ακολούθως, η πρεσβεία της Εθναρχίας επισκέφθηκε διαδοχικά τη Βρετανία και τις ΗΠΑ, αλλά συνάντησε την πλήρη άρνησή τους, παρά τις εκδηλώσεις συμπαράστασης από τους Έλληνες της ομογένειας.¹⁶

¹³ Κ. Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1830-1981*, Αθήνα, Εστία, 2014, σ. 267.

¹⁴ Ο. π., Hill, 1948, σ. 1.

¹⁵ Μ. Δρουσιώτης, Πενήντα χρόνια φαγούρας, *Ελευθεροτυπία* 11 Ιουλίου 2006, [Αρχειοθέτηση](#) αναδημοσίευσης 30 Ιανουαρίου 2018. Ανάκτηση αναδημοσίευσης, 30 Ιανουαρίου 2018.

¹⁶ Κ. Παπαλιάκας, 1955, Η Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου, η Αρχή του τέλους της Αυτοδιάθεσης της Κύπρου <https://sitalkisking.blogspot.com/2016/02/1955.html>, 20 Φεβρουαρίου 2016.

Το ίδιο καλοκαίρι του 1950 η σύγκρουση μεταξύ Ανακτόρων και πρωθυπουργού Πλαστήρα ενίσχυσε τη «λύση Παπάγου» στις συνεχείς κυβερνητικές κρίσεις της Ελλάδας. Καθώς ο στρατηγός Αλέξανδρος Παπάγος επιθυμούσε μια μακρύτερη πολιτική βάση και όχι μια μεταβατική κυβέρνηση οι διαπραγματεύσεις ναυάγησαν. Ο Παπάγος είχε αρχίσει ήδη να θεωρείται ηγέτης της ευρύτερης συντηρητικής παράταξης και την άνοιξη του 1951 το πολιτικό σκηνικό είχε αλλάξει εικόνα. Η δεξιά αντιμετώπισε μια νέα διαίρεση μετά την ανεξαρτοποίηση των βουλευτών του Λαϊκού Κόμματος. Στη συνέχεια μαζί με το Εθνικό Ενωτικό Κόμμα συγκρότησαν το Λαϊκού Ενωτικό Κόμμα, υπό την ηγεσία του Παναγιώτη Κανελλόπουλου και του Στέφανου Στεφανόπουλου.¹⁷

Στις 30 Ιουλίου 1951 προκηρύχθηκαν νέες εκλογές που επρόκειτο να διεξαχθούν τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, ήταν η μέρα που ανακοίνωσε ο Παπάγος ότι θα ασχοληθεί με την πολιτική. Προτάσσοντας την ανάγκη πολιτικής σταθερότητας ο Παπάγος χαρακτήρισε ως «κίνημα» το νέο πολιτικό φορέα θέτοντας τον αντίποδα της αναποτελεσματικότητας των «παλαιών πολιτικών». Στις αρχές Αυγούστου 1951 ίδρυσε τον «Ελληνικό Συναγερμό», στον οποίο προσχώρησαν, το Λαϊκό Ενωτικό Κόμμα (ΛΕΚ) και το Νέον Κόμμα, του Σπύρου Μαρκεζίνη.¹⁸ Με την ένταξη και άλλων πολιτικών εμπλουτίστηκε η ταυτότητά του επιβεβαιώνοντας ότι η στόχευση της νέας δεξιάς παρέμενε η αναμόρφωση της συντηρητικής παράταξης. Στις εκλογές του Σεπτεμβρίου 1951 το κίνημα Ελληνικός Συναγερμός, αναδείχθηκε πρώτο κόμμα αλλά χωρίς κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Η άρνηση για συγκρότηση κυβέρνησης με άλλο κόμμα έφερε τον σχηματισμό κυβέρνησης της ΕΠΕΚ και του Κόμματος των Φιλελευθέρων υπό τον Νικόλαο Πλαστήρα.¹⁹

Παρά τις επιφυλάξεις των Αθηνών, η Λευκωσία επέμενε στη διεθνοποίηση του κυπριακού προχωρώντας, μάλιστα, σε διαβουλεύσεις για την προώθηση του αιτήματός της μέσω τρίτων χωρών. Όμως, η βρετανική κυβέρνηση ήταν κατηγορηματική στην αλλαγή του καθεστώτος της Κύπρου.²⁰ Ακολούθησαν ταραχές στην Αθήνα και στα

¹⁷ Δ. Μουσμούντης, μέσα από το σημείωμα της σύνταξης του 542^{ου} τεύχους, [Από το Λαϊκό Κόμμα στον Ελληνικό Συναγερμό. Αφιέρωμα στο αυγουσιτιάτικο τεύχος \(542/2013\) του περιοδικού «Ιστορία Εικονογραφημένη»](#), 31 Ιουλίου 2013.

¹⁸ Κ. Μπότσιου, (επιμ.), *Τετράδια Κοινοβουλευτικού Λόγου*, Τετράδιο 7, Παναγής Παπαληγούρας: «*Η κύρωση της Συμφωνίας Σύνδεσης της Ελλάδας με την ΕΟΚ (1962)*», Αθήνα, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων 2010, σ. 425.

¹⁹ Χ. Χρηστίδης, Η νέα Δεξιά και ο Ελληνικός Συναγερμός, *Η Καθημερινή*, 24 Φεβρουαρίου 2013, <https://www.kathimerini.gr/society/481647/i-nea-dexia-kai-o-ellinikos-synagermos/>

²⁰ Ν. Χριστοδουλίδης, Η διεθνοποίηση του Κυπριακού, *Η Καθημερινή*, 13 Σεπτεμβρίου 2013, <https://www.kathimerini.gr/world/501167/i-diethnopoisi-toy-kypriakoy/>.

πρακτικά της βουλής στις 25 Ιουλίου 1951 αναφέρεται ότι, η ΕΔΑ έλαβε δημοσίως σαφή θέση υπέρ της ένωσης Ελλάδας-Κύπρου και ο τότε κοινοβουλευτικός εκπρόσωπός της Κώστας Γαβριηλίδης ζήτησε από το σώμα, να πάρει ανάλογη απόφαση, ζητώντας ταυτόχρονα η πρόταση αυτή να αποκτήσει δυναμική μέσω κινητοποιήσεων χωρίς όμως αντιδικία με την Μ. Βρετανία.²¹ Στη βουλή, (πρακτικά συνεδρίασης ΚΑ΄) στις 10 Δεκεμβρίου 1951, ψηφίστηκε ομόφωνα η ένωση της Ελλάδος με την Κύπρο ως αναπόσπαστο κομμάτι της και εγκρίθηκε η αποστολή αντιγράφων του Ψηφίσματος αυτού προς την Βρετανική την Ελληνική και την Αμερικανική Κυβέρνηση και τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών.²²

Τον επόμενο χρόνο στις 10 Νοεμβρίου του 1952 ο νέος πολιτικός φορέας επικράτησε με συντριπτική κοινοβουλευτική πλειοψηφία και αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπάγο, ο οποίος θεωρείτο ευνοούμενος της Ουάσιγκτον. Ο Ελληνικός Συναγερμός, σχημάτισε σταθερή μονοκομματική κυβέρνηση και αυτό άλλαξε άρδην το πολιτικό σκηνικό της χώρας.²³ Η αδρανής στάση της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής μεταβλήθηκε με την έλευση του Παπάγου στην εξουσία.

Η διεθνοποίηση από την κυβέρνηση Αλέξανδρου Παπάγου

Τον Δεκέμβριο 1952 ο πρωθυπουργός Παπάγος αρχίζει να κινεί το Κυπριακό. Σε Βρετανό δημοσιογράφο της «Daily Express» θέτει το ζήτημα της ένωσης με διπλωματικό αλλά και συγχρόνως αποφασιστικό τρόπο. Λίγους μήνες μετά, τον Απρίλιο του 1953, ο Μακάριος ζήτησε από τον κυβερνήτη της Κύπρου να υλοποιηθεί το δημοψήφισμα του 1950 που ζητούσε την «ένωση» της Κύπρου με την Ελλάδα. Η απάντηση των Βρετανών ήταν αρνητική.²⁴

Στις 22 Δεκεμβρίου 1953, κατά την επίσκεψη του Άγγλου υπουργού των εξωτερικών Anthony Eden στο πλαίσιο των Ελληνοβρετανικών σχέσεων, ο πρωθυπουργός συναντήθηκε μαζί του στο γραφείο του Βρετανού πρέσβη Charles Peak. Όταν ο Παπάγος ξεκίνησε τη συζήτηση για την Κύπρο, ο Ήντεν πρόβαλλε κάποιες

²¹ Κ. Γαβριηλίδης, *Πρακτικά Βουλής*, 25 Ιουλίου 1951, Βουλή των Ελλήνων, Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων 1915-1956, Αθήνα, 1997, τόμος Α΄, σ. 33.

²² Στο ίδιο, σ. 34.

²³ Ο. π., Χ. Χρηστίδης, Η νέα Δεξιά και ο Ελληνικός Συναγερμός, *Η Καθημερινή*, 24 Φεβρουαρίου 2013,

<https://www.kathimerini.gr/society/481647/i-nea-dexia-kai-o-ellinikos-synagermos/>

²⁴ Γ. Αθανασόπουλος [3 σχόλια στο, Η ΚΥΠΡΟΣ, Ο ΠΑΠΑΓΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ](#) Ιστορικές Προσωπικότητες, Νεότερη Ελληνική Ιστορία, 19 Ιανουαρίου 2016.

αντιδράσεις και ενώ μιλούσε με τον Παπάγο του γύρισε την πλάτη δηλώνοντας πως θεωρείτο θέμα «κλεισμένο», τότε ο πρωθυπουργός της Ελλάδας έφυγε πολύ ενοχλημένος.²⁵ Η προσπάθειά του να θέσει το Κυπριακό στο Βρετανό υπουργό Εξωτερικών έληξε άδοξα. Η επόμενη κίνηση του Παπάγου ήταν να ενημερώσει την βρετανική Κυβέρνηση για τις Ελληνικές θέσεις και στις 16 Ιουνίου 1953, ανέθεσε Χρήστο Ξανθόπουλο-Παλαμά (αντιπρόσωπο στον ΟΗΕ) να προβεί στην πρώτη ελληνική προσφυγή για το Κυπριακό.

Την περίοδο αυτή, άρχισε να οργανώνεται ο απελευθερωτικός αγώνας των Κυπρίων με την άμεση εμπλοκή της Ελλάδας. Ήδη από το Μάρτιο του 1954, η ελληνική κυβέρνηση άρχισε να στέλνει μυστικό πολεμικό υλικό στους Ελληνοκύπριους. Τον Απρίλιο του 1954, η βρετανική κυβέρνηση σε συζήτηση στη Βουλή των Κοινοτήτων για το Κυπριακό ήταν αδιάλλακτη, αποκορύφωμα της οποίας υπήρξε το «ουδέποτε» του Βρετανού υφυπουργού Αποικιών Henry Hopkinson.²⁶ Η αντίδραση ήταν άμεση στο βρετανικό κοινοβούλιο και όταν έγινε γνωστή στην Κύπρο προκάλεσε θυελλώδεις αντιδράσεις.²⁷

Η ελληνική διπλωματία έδρασε με προσφυγή στον ΟΗΕ τον Αύγουστο 1954.²⁸ Καθοριστικό ρόλο έπαιξε ο γενικός διευθυντής του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών, πρέσβης Αλέξης Κύρου, ο οποίος κατά την κυπριακή εξέγερση του 1931, υπηρετούσε στη Μεγαλόνησο ως γενικός πρόξενος. Ο Κύρου, ήταν ο βασικός επιτελής του Παπάγου στο πεδίο των εξωτερικών σχέσεων της χώρας, πίστευε ότι η προσφυγή μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός πίεσης προς το Λονδίνο για να αποδεχθεί διμερή διευθέτηση του θέματος.²⁹ Η βρετανική ηγεσία με πλάγιους τρόπους κατάφερε να μην συμπεριληφθεί στην ημερήσια διάταξη του ΟΗΕ και να μην συζητηθεί.³⁰

²⁵ Α. Αγγελίδης, Κύπρος: Ημερολόγιο Ληλασιών και Αγώνων από την Αρχαιότητα μέχρι την Εισβολή, <https://www.mnimes.org/archives/kypros-xronologi-1951-1953>. 10 Φεβρουαρίου 2013.

²⁶ Υπήρξε πάντοτε παραδεδεγμένη η άποψη ότι ορισμένες περιοχές μέσα στην Κοινοπολιτεία, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών τους, δεν μπορούν να αναμένουν ότι θα είναι ποτέ δυνατό να γίνουν πλήρως ανεξάρτητες. Πιστεύω ότι ο εντιμότατος κύριος θα συμφωνήσει, πως υπάρχουν μερικές περιοχές που «ουδέποτε» μπορούν να περιμένουν κάτι τέτοιο. Η. Hopkinson, (*Parliamentary Debates [Commons]*, 28 Ιουλίου 1954, v. 531, (1033- 1034).

²⁷ Στο ίδιο, ο Εργατικός βουλευτής Tom Driberg, τόνισε αμέσως ότι, το «ουδέποτε» του Hopkinson, έθετε υπό αμφισβήτηση τις αρχές των κοινοπολιτειακών σχέσεων κι έθετε επίσης υπό αμφισβήτηση την επικρατούσα αρχή, σύμφωνα προς την οποία η κάθε βρετανική αποικία, μέσω μιας σταδιακής προοδευτικής διαδικασίας, θα έφθανε στο σημείο που θα της δινόταν η δυνατότητα εκλογής μεταξύ ορισμένων λύσεων, περιλαμβανομένης της ανεξαρτησίας. (*Parliamentary Debates [Commons]*, 1034.

²⁸ Ο. π., Ριζάς, 1997, σ. 9.

²⁹ Ο. π., Ν. Χριστοδουλίδη, Διεθνοποίηση του Κυπριακού, *Η Καθημερινή*, 13 Οκτωβρίου 2013.

<https://www.kathimerini.gr/world/501167/i-diethnopoisi-toy-kypriakoy/>.

³⁰ Ο. π., Mallinson2005, σ. 93.

Στη Μεγαλόνησο η βρετανική κυβέρνηση, επί πρωθυπουργίας Ήντεν, ενόψει της μελετώμενης Ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ, κάλεσε στις 30 Ιουνίου 1955 τις κυβερνήσεις Ελλάδας και Τουρκίας στο Λονδίνο να διασκεφθούν «*επί θεμάτων πολιτικής αμύνης της Ανατολικής Μεσογείου*», συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου.³¹ Η αρχικά ορισθείσα ημερομηνία της 29^{ης} Ιουλίου, μεταφέρθηκε στις 29 Αυγούστου. Τόπος της τριμερούς διάσκεψης το Lancaster House. Στην τριμερή του Λονδίνου, η πλευρά της Τουρκίας υπεραμύνθηκε της συνέχισης της αποικιακής διοικήσεως των Άγγλων, ξαφνιάζοντας την ελληνική αντιπροσωπεία, και ισχυρίστηκε ότι σε περίπτωση που θα αποσυρόταν η Μεγάλη Βρετανία από την Κύπρο αυτόματα θα υπήρχε τροποποίηση της Συνθήκης της Λωζάνης, και η Τουρκία θα είχε το δικαίωμα να διατυπώσει ορισμένα αιτήματα.³² Η βρετανική Κυβέρνηση για να εξισορροπήσει την πίεση των Ελλήνων έθεσε το ζήτημα σε συμμαχικό πλαίσιο.³³

Η περίοδος αυτή συμπίπτει με την ασθένεια του Παπάγου. Η βρετανική όμως πλευρά εκμεταλλεύτηκε το γεγονός και ο πρωθυπουργός Ήντεν, ενθάρρυνε τον τουρκικό παράγοντα να εμπλακεί στο ζήτημα της Κύπρου.³⁴ Στις 6 Σεπτεμβρίου 1955 λόγω των διεθνών διεργασιών για το Κυπριακό καθώς και της έντασης ανάμεσα σε Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους, συνέβησαν τα «Σεπτεμβριανά». Με αφορμή μιας βόμβας που τοποθέτησε Τούρκος πράκτορας στο σπίτι που γεννήθηκε ο Κεμάλ Ατατούρκ,³⁵ ο ελληνισμός της Πόλης λεηλατείται, διώκεται, τρομοκρατείται.³⁶ Μέσα σε μία νύχτα, καταστράφηκαν εκατοντάδες ελληνικά καταστήματα και σπίτια,³⁷ επίσης σχολικά κτίρια, εκκλησίες, καθώς και επιθέσεις εναντίων ελληνικών διπλωματικών αρχών.³⁸ Την ίδια ημέρα, έγινε επιδρομή και στη Σμύρνη σε σπίτια Ελλήνων

³¹ Ε. Αβέρωφ, *Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών, (Κυπριακό 1950-1963)*, Αθήνα, Εστία, 1982, τόμος Α', σ. 72.

³² Στο ίδιο, σ. 76.

³³ Ο. π., Ριζάς, 1997, σ. 10.

³⁴ Γ. Κληρίδης, *Η κατάθεσή μου*, τόμος 1, Λευκωσία, Αλήθεια, 1988, σ. 38, 349. Στο ίδιο, σ. 44 αναφέρεται ότι ο Ζορλού, υπουργός εξωτερικών της Τουρκίας κατά τα Σεπτεμβριανά επικαλέστηκε στη μετέπειτα δίκη του ότι την ανάγκη αντίδρασης των Τούρκων την υπέδειξαν στην Κυβέρνηση Μεντερές, οι Βρετανοί, οι οποίοι επίσης έκαναν σαφές ότι προτιμούσαν τη διχοτόμηση της Κύπρου από την ένωση με την Ελλάδα, αν τελικά αναγκάζονταν να αποσυρθούν από την Κύπρο.

³⁵ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Α', σ. 77. Güven, Dilek, 6-7 Eylül Olayları, (Εκδηλώσεις 6-7 Σεπτεμβρίου) <https://web.archive.org/web/20051104130033/http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=163380>, 6 Οκτωβρίου 2005.

³⁶ S. Vryonis "The Mechanism of Catastrophe: The Turkish Pogrom Of September 6 - 7, 1955, And The Destruction Of The Greek Community Of Istanbul, New York, Δημοσιεύθηκε από την Greekworks.Com το 2005.

³⁷ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Α', σ. 78.

³⁸ Κ. Σβολόπουλος (γεν. επιμ.), *Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αρχείο γεγονότα & κείμενα*, τόμοι 12, Αθήνα, Ίδρυμα «Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής» και Εκδοτική Αθηνών, 1997, Η ανοδική πορεία, 1946-1956, τόμος 1, σ. 256.

αξιοματούχων και καταστράφηκε ένα ελληνικό περίπτερο σε μία εμπορική έκθεση.³⁹ Η Τουρκία βρέθηκε σε πλήρη απομόνωση και ο Αντνάν Μεντερές σε έκτακτο Συμβούλιο του NATO στις 8 Σεπτεμβρίου μετά από αίτηση της Ελλάδας, απέδωσε τις βιαιότητες στους κομμουνιστές,⁴⁰ μάλιστα ο Τούρκος πρωθυπουργός υπογράμμισε τη δέσμευση του για παραδειγματική τιμωρία των ένοχων.⁴¹ Ακολούθησαν ραγδαίες εξελίξεις στην πολιτική ζωή της Τουρκίας και το αποτέλεσμα των πολιτικών του ήταν στις 27 Μαΐου 1960 να εκδηλωθεί στρατιωτικό πραξικόπημα και ο Μεντερές να ανατραπεί.

Στις 22 Αυγούστου του 1954 σε ομιλία του Μακαρίου στην εκκλησία της Φανερωμένης⁴² στην Κύπρο παρουσία μεγάλου πλήθους, δόθηκε ο όρκος για ένωση με την Ελλάδα.⁴³ Κάλεσε όλες τις πολιτικές δυνάμεις να συμβάλλουν σε κοινό αγώνα ώστε να συζητηθεί το Κυπριακό στον ΟΗΕ. Επίσης δεν απέκλεισε το γεγονός να ζητήσει την στήριξη από χώρες του ανατολικού μπλοκ.⁴⁴

Ο Άγγλος πρέσβης Sir James Bowker, (υπηρέτησε στην Άγκυρα από το 1954-1958, υποστηρικτής της διχοτόμησης), στράφηκε στη μυστική υποστήριξη της τουρκικής θέσης για να εξασφαλιστεί κυρίως ότι η Βρετανία δεν θα εγκαταλείψει την Κύπρο, δηλαδή έστειλε επιστολή στο Foreign Office, προτείνοντας τρόπους ώστε να βοηθηθεί η τουρκική κυβέρνηση για το κυπριακό.⁴⁵

Η πολιτική του Κωνσταντίνου Καραμανλή στο Κυπριακό

Η υγεία του πρωθυπουργού Παπάγου επιδεινώθηκε, με αποτέλεσμα στις 4 Οκτωβρίου του 1955 να αφήσει την τελευταία του πνοή. Ο θάνατός του προξένησε μέγιστο εσωτερικό ζήτημα για τη διάδοχη κατάσταση, καθώς και για την πορεία,

³⁹ A. Alexandris, *The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations, 1918-1974*, Αθήνα, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών 1992, σ. 259.

⁴⁰ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Α', σ. 79.

⁴¹ Χ. Χρηστίδης, *Τα Σεπτεμβριανά*, Αθήνα, εκδ. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών 2000, σ. 207-209.

⁴² Ο ναός της Παναγίας Φανερωμένης υπήρξε, σε όλη την περίοδο της βρετανικής Κυριαρχίας αλλά και της Ανεξαρτησίας ένα από τα κυρία κέντρα του αγώνα των Ελλήνων της Κύπρου για ελευθερία. Στο ναό αυτό έγιναν διάφορες εκδηλώσεις, επαναστατικές ομιλίες κ.α. (Βίντεο Ψηφιακός Ηρόδοτος -Αρχείο ΡΙΚ). Σε αυτή την Εκκλησία δόθηκε και ο γνωστός όρκος για [Ένωση](#) με την Ελλάδα του Μακαρίου.

⁴³ Ο Όρκος για Ένωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Κύπριοι αδελφοί. Στώμεν καλώς. Ουδείς ας ορρωδίση. Ουδείς ας προδώση τας αρχάς και τας πεποιθήσεις του. Είμεθα Έλληνες και μετά των Ελλήνων επιθυμούμεν να ζήσωμεν. Υπό τους ιερούς αυτούς θόλους ας δώσωμεν σήμερον τον άγιον όρκον: Θα παραμείνωμεν πιστοί έως θανάτου εις το εθνικόν μας αίτημα. Άνευ υποχωρήσεων. Άνευ παραχωρήσεων. Άνευ συναλλαγών. Θα περιφρονήσωμεν την βίαν και την τυραννίαν. Με θάρρος θα υψώσωμεν το ηθικόν παράστημά μας υπεράνω των μικρών και εφημέρων κωλυμάτων, εν και μόνον επιδιώκοντες, εις εν και μόνον αποβλέποντες τέρμα, την Ένωσιν και μόνον την Ένωσιν.

⁴⁴ I. Stefanidis *Stirring the Greek Nation Political Culture, Irredentism and Anti-Americanism in Post-war Greece, 1945-1967*, p. 117, London, Ashgate, 2007.

⁴⁵ Ο. π., Mallinson, 2005, σ. 94-95.

σημαντικών θεμάτων εξωτερικής πολιτικής που χειριζόταν ο ίδιος, όπως το Κυπριακό. Στις 6 Οκτωβρίου, ο βασιλιάς Παύλος ανέθεσε στον Κωνσταντίνο Καραμανλή (Υπουργό Δημοσίων Έργων)⁴⁶ εντολή για τον σχηματισμό κυβέρνησης χωρίς απόφαση της κοινοβουλευτικής ομάδας του κόμματος του.⁴⁷

Το γεγονός της αναλήψεως της πρωθυπουργίας από τον Καραμανλή σχολιάστηκε από τους «Times» της Νέας Υόρκης με τίτλο «Καραμανλής ένας μετριοπαθής», επίσης άλλες εφημερίδες του εξωτερικού τον ανέφεραν ως ένα επιτυχημένο πολιτικό.⁴⁸ Ο νέος πρωθυπουργός θα αξιώσει από την Άγκυρα άμεση ικανοποίηση για τις ανθελληνικές εκδηλώσεις του Σεπτεμβρίου στην Πόλη. Οι κυβερνήσεις Καραμανλή από τον Οκτώβριο του 1955 και για τα επόμενα τέσσερα αγωνίστηκαν με σθένος για την ανάδειξη των εθνικών δικαίων στην Κύπρο.⁴⁹

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής επικεφαλής του υπουργικού του συμβουλίου στην κηδεία του Αλέξανδρου Παπάγου, 6 Οκτωβρίου 1955 <https://ikk.gr/chronologio/>

Όμως ο Μακεδόνας πολιτικός ήθελε να τύχει της ευρύτερης λαϊκής εντολής και προχώρησε στη διεξαγωγή εκλογών αναγγέλλοντας την ίδρυση νέου πολιτικού σχηματισμού, την εθνική ριζοσπαστική ένωση (ΕΡΕ) άλλωστε, αυτοχαρακτηριζόταν ως «φιλελεύθερος ριζοσπάστης».⁵⁰ Η πολιτική των κυβερνήσεων του εστίασε στη βελτίωση της γεωργικής και βιομηχανικής παραγωγής με ένα πενταετές σχέδιο 1960-1964. Οι μεταρρυθμίσεις του στην οικονομία απέδωσαν αλλά η ωφέλεια ήταν για τα μεγάλα εισοδήματα και την περίοδο 1955-

⁴⁶ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Α', σ. 83.

⁴⁷ Αρχείο, τόμος 1, σ. 259.

⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 269.

⁴⁹ Ίδρυμα «Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής», (ΙΚΚ), Η διεθνής θέση της χώρας, το κυπριακό ζήτημα. <https://ikk.gr/i-diethnis-thesi-tis-choras/>

⁵⁰ Μ. Κούμας, Η πρώτη Πρωθυπουργία 1955-1963, Κωνσταντίνος Καραμανλής, πολιτική βιογραφία και αποτίμηση 1935-1967, Ελλήνων Ιστορικά τόμος 1, σ. 22, *Ελεύθερος Τύπος*, 11 Φεβρουαρίου 2018, https://kupdf.net/download/15-5af4cc48e2b6f5005e814755_pdf

1963 η ελληνική οικονομία είχε άνοδο αλλά στον τομέα της απασχόλησης η ανεργία έφτασε το 24% του ενεργού πληθυσμού.⁵¹

Η πρώτη εκλογική επιτυχία της ΕΡΕ επετεύχθη σε κρίσιμη χρονική συγκυρία για τη θέση της Ελλάδας. Η διεθνοποίηση του Κυπριακού δεν είχε προξενήσει μόνο την έντονη βρετανική αντίδραση, αλλά και τη δυσαρέσκεια της Ουάσιγκτον. Τον Οκτώβριο του 1955, ο Καραμανλής, επέλεξε να απέχει από τα γυμνάσια του ΝΑΤΟ στη Μεσόγειο σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τα «Σεπτεμβριανά». Η Τουρκία στις 24 Οκτωβρίου σε ένδειξη μεταμέλειας, τίμησε την Ελλάδα σε ειδική τελετή στο στρατηγείο του ΝΑΤΟ στη Σμύρνη, και ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών ανύψωσε την ελληνική σημαία.⁵²

Η κυβέρνηση της ΕΡΕ συνεχίζοντας την πολιτική της δεν δίστασε να διαφοροποιηθεί σε επιμέρους ζητήματα από τους Αμερικανούς πρωτίστως σε αυτά που αφορούν τη Μέση Ανατολή. Η αμερικανική πρεσβεία περιέγραψε τον Καραμανλή στα χρόνια του Κυπριακού ως πολιτικό του οποίου βασικό ελάττωμα «είναι η βαθιά συναισθηματική δυσπιστία του προς τη Βρετανία και την Τουρκία», που τον κάνει δύσκολο να σκεφτεί αντικειμενικά για ορισμένα πράγματα.⁵³ Στις 11 Οκτωβρίου 1955 ο Καραμανλής συνέχισε τη διαμαρτυρία του προς το ΝΑΤΟ ανακαλώντας το ελληνικό σώμα στρατού από την Κορέα και παράλληλα τροποποίησε την ελληνοαμερικανική συμφωνία για τις αμερικανικές βάσεις, αναφορικά με το ιδιαίτερο δικαίωμα της ετεροδικίας, των Αμερικανών στην Ελλάδα. Συγχρόνως, επιχειρήθηκαν, διπλωματικά ανοίγματα προς τις ανατολικές και αδέσμευτες χώρες που υποστήριζαν σταθερά τις ελληνικές θέσεις στο ζήτημα της Κύπρου, (πρόσκληση στην Αθήνα του Σοβιετικού Υπουργού Εξωτερικών, των ηγετών της Γιουγκοσλαβίας Τίτο και της Ινδίας Νεχρού και επίσκεψη του Έλληνα Πρωθυπουργού στην Αίγυπτο επί Nasser).⁵⁴

Στο μεταξύ, ο Μακάριος άρχισε διαπραγματεύσεις με τον νέο κυβερνήτη της Κύπρου Τζον Χάρντινγκ, τον Δεκέμβριο του 1955 μετά από συμφωνία με την Ελλάδα. Τον Μάιο του 1956 παραιτήθηκε ο υπουργός Εξωτερικών Σπύρος Θεοτόκης, ο οποίος

⁵¹ Ε. Λαζαρίδης, Η Πρωθυπουργία Καραμανλή, αναφορά στο έργο του στην πράξη, *το Βήμα*, 15 Νοεμβρίου 2013, <https://www.tovima.gr/2013/11/15/opinions/i-prwthypourgia-karamanli-anafora-sto-ergo-toy-stin-praksi/>.

⁵² Ν. Αυγουστή, Τα Σεπτεμβριανά του 1955, *η Σημερινή* της Κυριακής, 8 Σεπτεμβρίου 2015, <https://simerini.sigmalive.com/article/2015/9/8/ta-septembriana-tou-1955/>

⁵³ Ε. Χατζηβασιλείου, Ο Ψυχρός Πόλεμος ως κρίση εκσυγχρονισμού: υπέρβαση κρίσεων και ελληνική εμπειρία, 1932-1959, στο: *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος 1945-62*, Κ. Μπότσιου & Γ. Σακκάς (επιμ.), Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015 Us National Archives and Records Administration (NARA), RG 59, Allen προς Wood, 16 Νοεμβρίου 1956, 781.00/11-1956, σ. 29.

⁵⁴ Κ. Μπότσιου, «Οι ΗΠΑ και η ελληνική συμμετοχή στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, 1958-1961», στο Κ. Μπότσιου & Γ. Σακκάς (επιμ.), *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος, 1945-1962*, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015, σ. 73.

ανέλαβε τον χειρισμό των εξελίξεων στο Κυπριακό, χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία⁵⁵ και τον διαδέχεται ο Ευάγγελος Αβέρωφ. Ο νέος Υπουργός Εξωτερικών τοποθετεί τον Γιώργο Σεφεριάδη, (Σεφέρη) Ιούνιο του ίδιου έτους στη Διεύθυνση του υπουργείου με αρμοδιότητα την Κύπρο και από τον Νοέμβριο της ίδιας χρονιάς συμμετέχει στη αντιπροσωπεία της Ελλάδος για την προώθηση της αυτοδιάθεσης του νησιού μέσω του ΟΗΕ.⁵⁶ Στις 4 Οκτωβρίου του 1956 ξεκίνησε ο πρώτος κύκλος των διερρευνητικών συνομιλιών και συνεχίστηκαν έως τις 28 Φεβρουαρίου, για παραχώρηση περισσότερων συνταγματικών ελευθεριών, και την εκτόνωση της ένοπλης εξέγερσης του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα. Οι συνομιλίες χαρακτηρίστηκαν ως μια χαμένη ευκαιρία.⁵⁷ Λίγο αργότερα ο Μακάριος εξορίζεται στις Σεϋχέλλες, όπου και παραμένει μέχρι τον Απρίλιο του 1957.

Ο Καραμανλής ήξερε πολύ καλά ότι χωρίς τον Αρχιεπίσκοπο ήταν αδύνατον να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις, διότι η αγάπη και η εμπιστοσύνη που έτρεφε ο λαός στο πρόσωπο του Μακαρίου ήταν πολύ μεγάλη.⁵⁸ Σε αυτό το σημείο, θα αναφερθεί ένα περιστατικό που έλαβε χώρα σε ταξίδι του Καραμανλή στην Αμερική όπου αφηγείται ο Άγγελος Βλάχος: (επίσημος εκπρόσωπος της Ελλάδος στη Λευκωσία την κρίσιμη δεκαετία του 1950). Η ομογένεια του οργάνωσε ένα γεύμα με τον πρόεδρο Αϊζενχάουερ με τον οποίο είχε την ευκαιρία να συζητήσει εκκρεμή πολιτικά θέματα μεταξύ αυτών, ο Καραμανλής κάποια στιγμή του είπε: *«Κύριε πρόεδρε, σε λίγο θα συναντήσετε τον Μακμίλλαν, (πρωθυπουργός της Αγγλίας), στις Βερμούδες. μπορείτε να του πείτε να απελευθερώσει τον Μακάριο από την εξορία;»* και ο Αϊζενχάουερ του λέει: *«Πολύ ευχαρίστως, αλλά πείτε μου, πού είναι ο Μακάριος;»* και μου το αφηγείτο αυτό ο Καραμανλής αγανακτισμένος, διότι ο Αϊζενχάουερ δεν ήξερε πού είναι ο Μακάριος.⁵⁹

Θέση πήρε και ο βασιλιάς Παύλος για την απελευθέρωση του Μακαρίου στέλνοντας μήνυμα στον Αϊζενχάουερ,⁶⁰ με αφορμή τη συνάντησή του με τον νέο

⁵⁵ Στις 28 Μαΐου 1956 υπέβαλε την παραίτησή του ο υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Σπυρίδων Θεοτόκης κατόπιν απαίτησης της κυπριακής Εθναρχίας. Ο Θεοτόκης, όπως έγραφαν τότε οι κυπριακές εφημερίδες, δεν ήταν αρκούντως διεκδικητικός στο Κυπριακό. Ο π., Μακάριος Δρουσιώτης, Πενήντα χρόνια φαγούρας, *Ελευθεροτυπία*, 11 Ιουλίου 2006.

⁵⁶ R. Beaton, Γ. Σεφέρης, *Περιμένοντας τον άγγελο*, Αθήνα, Ωκεανίδα, 2003, σ. 494-495.

⁵⁷ Ι.Κουλαφέτη, <http://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/navagio-ton-sinomilion-makariou-chartingk-1955-56-mia-ikosaetia-argotera-o-makarios-ekane-logo-gia-mia-chameni-efkeria/>

⁵⁸ Α. Βλάχος, «εγώ δεν υπογράφο έλεγε ως το τέλος», Δεν ήταν μόνο ότι η δημοφιλία του Μακαρίου ήταν απόλυτη, αλλά λόγω και του Γρίβα, ο οποίος μόνον τον Μακάριο αναγνώριζε ως εκπρόσωπο του ελληνικού λαού, *Η Καθημερινή*, 5 Αυγούστου 2007, <https://www.kathimerini.gr/society/294258/aggelos-ylachos-ego-den-ypografo-elege-os-to-telos/>

⁵⁹ Στο ίδιο, *Η Καθημερινή*.

⁶⁰ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Α', σ. 189.

πρωθυπουργό της Βρετανίας (10 Ιανουαρίου 1957), στις Βερμούδες.⁶¹ Ο Καραμανλής, με επιστολή του, ξαναθύμισε στον Αμερικανό πρόεδρο την υπόσχεση που του είχε δώσει στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τη δεύτερη μέρα ενημέρωσε ο Αϊζενχάουερ μέσω της ελληνικής πρεσβείας των ΗΠΑ ότι ο πρωθυπουργός Μακμίλλαν, θα απελευθέρωνε τον Μακάριο και τους συν εξόριστούς του στα μέσα Μαρτίου,⁶² με τον όρο να μην είναι ελεύθεροι να μεταβούν σε οποιαδήποτε χώρα πλην της Κύπρου.⁶³

Η κυβέρνηση της Βρετανίας είχε εξουσιοδότηση τον λόρδο Ράντκλιφ να παρουσιάσει σύνταγμα για την Κύπρο που να απέκλειε την αυτοδιάθεση.⁶⁴ Τον Δεκέμβριο του 1956 ο Λέννοξ Μπόντ αντιμετώπισε την άρνηση του Έλληνα πρωθυπουργού σχετικά με την υιοθέτηση του συντάγματος Ράντκλιφ. Την ίδια αντιμετώπιση είχε φυσικά και ο Ευάγγελος Αβέρωφ, όταν ο Βρετανός ομόλογος του Σέλγουιντ Λούντ κατά τη διάρκεια του συμβουλίου του ΝΑΤΟ στο Παρίσι, του ανέφερε το προτεινόμενο σύνταγμα. Η ελληνική κυβέρνηση δεν απέκλειε ότι οι Βρετανοί μπορεί να έπαιζαν ένα παιχνίδι τακτικής εν όψει της νέας συζήτησης του Κυπριακού στον ΟΗΕ.⁶⁵ Ο Μεντερές, (πατώντας σε παλαιότερες δηλώσεις του υπουργού αποικιών Μπόντ που έκανε ου 1952, ο οποίος ξεκαθάριζε ότι ο λαός της Κύπρου δεν είναι ομοιογενής), ανακοινώνει, ότι ήρθε η στιγμή να «αρχίσει η πολιτική της διχοτόμησης για την Τουρκία».⁶⁶

Επίσης, μεγάλη επιτυχία του Κωνσταντίνου Καραμανλή ήταν η υπογραφή της συμφωνίας για τη Σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ, στις 9 Ιουλίου 1961, η οποία υπήρξε επιστέγασμα της γενικότερης αντίληψης του Καραμανλή για τη διεθνή θέση της Ελλάδας κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου.⁶⁷ Έντονο ενδιαφέρον έδειξε τόσο για τη σύσφιξη των σχέσεων με τον αραβικό κόσμο στον οποίο απέβλεπε να τον υποστηρίξει στο Κυπριακό όσο και στην προστασία της ελληνικής κοινότητας της Αιγύπτου. Η επίσημη επίσκεψη Καραμανλή στο Κάιρο – η πρώτη δυτικού ηγέτη μετά την κρίση του Σουέζ – τον Αύγουστο του 1957 καθώς και η συμμετοχή της Ελλάδας στην διάσκεψη του Μπριόνι, από κοινού με την Γιουγκοσλαβία και την Αίγυπτο, το καλοκαίρι του 1958, συνέθεσαν τα βασικά βήματα αυτής της πορείας.⁶⁸

⁶¹ Στο ίδιο, σ. 188.

⁶² Στο ίδιο, σ. 188.

⁶³ Στο ίδιο, σ. 190.

⁶⁴ L. Ierodiakonou, *the Cyprus Question*, Stockholm, εκδ. Almqvist 7 Wiskel, 1971 σ. 120-121.

⁶⁵ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Α', σ. 155-156.

⁶⁶ Η δήλωση του Λέννοξ Μπόντ, στο, ό. π., Αβέρωφ, τόμος Α', σ. 156-157.

⁶⁷ Ο. π., Μ. Κούμας, *Ελεύθερος Τύπος*, 11 Φεβρουαρίου 2018, σ. 23-24.

⁶⁸ ΙΚΚ, Οι σχέσεις με τις χώρες της Μ. Ανατολής. <https://ikk.gr/i-diethnis-thesi-tis-choras/>

Την περίοδο της εξουσίας του Καραμανλή υπήρχαν ομαδοποιήσεις που είχαν μικρότερη πορεία αλλά σημαντική επιρροή στην πορεία της χώρας. Η ομάδα Μαρκεζίνη διαμορφωμένη πιο διακριτά στο κόμμα των Προοδευτικών, μετά το 1955 ήταν ένα τέτοιο εναλλακτικό επιτελείο στο οποίο μετείχαν αξιόλογα πρόσωπα που είχαν πρωταγωνιστήσει στην κυβέρνηση Παπάγου 1952-54. Ο Μαρκεζίνης και η ομάδα του είχαν διαφορετική ατζέντα σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής.⁶⁹

Διαφοροποίηση παρατηρείται στην αμερικανική στήριξη πριν και μετά τις εκλογές του 1961. Προφανώς η αίσθηση συναγεμίου προερχόταν από την αναπάντεχη εκλογική ενίσχυση της ΕΔΑ το 1958 και ποσοστό 24,5% (αξιωματική αντιπολίτευση), και την πιθανότητα αύξησης της εκλογικής επιρροής της μέσω της εκμετάλλευσης αδυναμιών της κυβέρνησης.⁷⁰

Ήδη τις παραμονές των εκλογών του 1958, η ΕΔΑ είχε προσεγγίσει τον ηγέτη του κόμματος των Προοδευτικών Σπύρο Μαρκεζίνη, ο οποίος επανειλημμένα ασκούσε κριτική στις κυβερνήσεις Καραμανλή. Η πρωτοβουλία του Μαρκεζίνη να επισκεφτεί τη Μόσχα στις αρχές Μαΐου του 1959, όπου έγινε δεκτός από τον Νικήτα Χρουστσόφ προκάλεσε εντύπωση.⁷¹ Ο Μαρκεζίνης θεωρούσε ότι η Ελλάδα θα μπορούσε σε κάποιο βαθμό να αποστασιοποιηθεί από τις γενικότερες δυτικές πολιτικές (το ΝΑΤΟ απέρριπτε το σχηματισμό αποπυρηνικοποιημένων ζωνών στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο) και να παίζει την Ανατολή έναντι της Δύσης ώστε να ωφεληθεί από την τελευταία.⁷²

⁶⁹ Ο. π., Ε. Χατζηβασιλείου, *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος 1945-62*, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015, σ. 26-27.

⁷⁰ Ε. Αβέρωφ-Τοσίτσας: *Ιστορία χαμένων ευκαιριών*, (Κυπριακό 1950-1963), Εστία, Αθήνα, 1982, τόμος Β', σ. 29.

⁷¹ Ι. Στεφανίδης, *Ασύμμετροι Εταίροι: Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο, 1953-1961*, Αθήνα, Πατάκης, 2002, σ. 109, 167, 175.

⁷² Στο ίδιο, σ. 28-29.

Μετά το 1961 με την Ένωση Κέντρου ως αξιωματική αντιπολίτευση και πιθανή επόμενη κυβέρνηση της Ελλάδας, η ανησυχία των Αμερικανών υποχώρησε, μαζί της όμως και η συστηματική στήριξη της ΕΡΕ και του Καραμανλή, για την υπέρβαση των οικονομικών προβλημάτων. Στο μεταξύ είχε υπογραφεί η Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΟΚ τον Ιούλιο 1961. Τις παραμονές των εκλογών της 29^{ης} Οκτωβρίου 1961 επέστρεψε στην ΕΡΕ, (μετα τρία χρόνια) ο Παναγής Παπαληγούρας (ο οποίος μαζί με τον Γεώργιο Ράλλη, είχε συγκρουστεί με τον Καραμανλή και είχε αποχωρήσει συμπαρασύροντας άλλους 13 βουλευτές, προκαλώντας έτσι την πτώση της κυβέρνησης). Την ίδια περίοδο κηρύττεται ο Ανένδοτος Αγώνας του Γεώργιου Παπανδρέου, που θα μαίνεται, "*όσπου η Δημοκρατία να νικήσει στην Πατρίδα*", όπως χαρακτηριστικά αναφερόταν.⁷³ Μέχρι να τεθεί σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου 1962 η Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΟΚ, ο ανένδοτος αγώνας είχε οξυνθεί και είχε αρχίσει η αποσταθεροποίηση του Καραμανλή.⁷⁴ Για τις ΗΠΑ η σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ, αναμενόταν να θέσει την Ελλάδα σε τροχιά ανάπτυξης και να λειτουργήσει έμμεσα ως ανάχωμα στην άνοδο της Αριστεράς και τη συγκράτηση της Ελλάδας στο δυτικό συνασπισμό.⁷⁵ Ο Παναγής Παπαληγούρας διατήρησε το Υπουργείο Συντονισμού καθ όλη τη διάρκεια του «ανένδοτου» της διετίας 1961-1963. Οι σύγχρονες αντιλήψεις του συνέβαλαν να αναλάβει πρωτοβουλίες για την πραγματοποίηση μεγάλων επενδύσεων στη χώρα ώστε να αποβεί επωφελής η Σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ. Παράλληλα καλλιέργησε οικονομική συμμαχία με την Γερμανία αλλά και με τις ΗΠΑ, πολιτική που προκάλεσε τη συνάντησή του με τον πρόεδρο John Kennedy τον Ιούνιο το 1963.⁷⁶

Η άποψη του Καραμανλή ότι η Ελλάδα όφειλε να παρατείνει λίγο ακόμη την αναπτυξιακή προσπάθεια ώστε για να εξασφαλίσει στα επόμενα χρόνια υψηλότερες κοινωνικές παροχές,⁷⁷ (αντιλαμβανόμενος, ότι υπήρξαν αδυναμίες στο πολιτικό σύστημα), εισηγήθηκε τον Φεβρουάριο του 1963 την αναθεώρηση του συντάγματος του 1952, για να ενισχύσει περισσότερο την εκτελεστική εξουσία, να κάνει μεταρρυθμίσεις και να περιοριστούν τα προνόμια και οι ουσιαστικές παρεμβάσεις του βασιλιά. Η αντίδραση του Στέμματος και η άρνηση της αντιπολίτευσης να την υπερψηφίσει δεν

⁷³ Ο. π., Κ. Μπότσιου, *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, 2008, τόμος 1, σ.138.

⁷⁴ Στο ίδιο, σ.137-156.

⁷⁵ Ο. π., Κ. Μπότσιου, *Οι ΗΠΑ και η ελληνική συμμετοχή στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση 1958-1961, Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος 1945-62*, 2015, σ. 123.

⁷⁶ Ο. π., Κ. Μπότσιου, *Τετράδια Κοινοβουλευτικού Λόγου*, τετράδιο 7, Αθήνα, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, 2010, σ. 426.

⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 427.

επέτρεψαν να πραγματοποιηθεί το όραμα του Καραμανλή για «βαθιά τομή». Η σύγκρουση με τον βασιλιά Παύλο και η διαφωνία για το ταξίδι του βασιλικού ζεύγους στο Λονδίνο δεν υπήρξε η μόνη αιτία της πτώσης του. Εικάζεται ότι η σύγκρουση Στέμματος-Καραμανλή αφορούσε και τον διεθνή προσανατολισμό της χώρας, κυρίως μετά την βελτίωση των ελληνογαλλικών σχέσεων κατά την περίοδο εκείνη.⁷⁸

Ο κεντρικός χώρος, είχε ήδη χτίσει ενιαίο κομματικό φορέα, την Ένωση Κέντρου, που με αρχηγό τον Γεώργιο Παπανδρέου αναδείχθηκε προοδευτικά σε εναλλακτική πολιτική πρόταση, η οποία δεν ήταν άσχετη με την πτώση της τελευταίας κυβέρνησής του.

«Ο Κ. Καραμανλής προσέρχεται στην έκτακτη συνεδρίαση του υπουργικού συμβουλίου μετά Κανελλόπουλο, Κ. Τσάτσο και Ε. Αβέρωφ, 11 Ιουνίου 1963».

Την ίδια περίοδο η δολοφονία του βουλευτή της ΕΔΑ Γρηγόρη Λαμπράκη, τον Μάιο του 1963, από παρακρατικούς είχε ανεξέλεγκτες προεκτάσεις στην πολιτική ζωή του τόπου. Στις 11 Ιουνίου του 1963, ο Καραμανλής παραιτήθηκε και στις 18 Ιουνίου αναχωρεί για τη Ζυρίχη.⁷⁹ Την αρχηγία του κόμματος ανέλαβε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος. Η ανακριτική διαδικασία και η δίκη της υπόθεσης κατέδειξαν ότι ο Καραμανλής και η κυβέρνησή του δεν είχαν καμία ανάμιξη στην απόπειρα κατά του Λαμπράκη.⁸⁰ Το 1966 ο Μακεδόνας πολιτικός αναφερόμενος στην πολιτική έγραψε το: «Την επεχείρησα και απέτυχα».⁸¹ Μέχρι τις εκλογές της 3^{ης} Νοεμβρίου 1963 ο Καραμανλής επικεντρώθηκε στη διάσωση της ενότητας της ΕΡΕ και στην πολιτική απομόνωση του Γ. Παπανδρέου.⁸² Η διαχρονική του αντίληψη ότι, η μεταρρύθμιση δεν

⁷⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Συλλογικό έργο, Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 2000, τόμος ΙΣΤ', σ. 206.

⁷⁹ Αρχείο, 1994, σ. 32.

⁸⁰ Ο. π., Μ. Κούμας, *Ελεύθερος Τύπος*, 11 Φεβρουαρίου 2018, σ. 27.

⁸¹ Στο ίδιο, σ. 26.

⁸² Ο. π., Κ. Μπότσιου, *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, 2008, σ. 153.

είχε νόημα αν δεν συνδυαζόταν με πολιτική σταθερότητα και κοινωνική συνοχή τον κατέστησε ευάλωτο απέναντι στην πολεμική του ανενδότου αγώνα. Για να μη γίνει επίκεντρο ενός νέου διχασμού αυτοπεριορίστηκε σε έναν ξένο για αυτόν αντικομμουνισμό, ενώ δεν κατήγγειλε ανοικτά τους παρακρατικούς μηχανισμούς στα σώματα ασφαλείας καθώς και τον παρεμβατισμό των Ανακτόρων.⁸³

Ο Καραμανλής διατήρησε πάντοτε αδιάπτωτο το ενδιαφέρον του για την Κύπρο. Όταν στις αρχές του 1963, ο Μακάριος εξεδήλωσε την πρόθεση να επιζητήσει την αναθεώρηση των Συμφωνιών, τον απέτρεψε πιστεύοντας ότι η διατήρηση της ομαλότητας και της ειρήνης στο εσωτερικό της Κυπριακής Δημοκρατίας θα συνέβαλλε στη σταδιακή βελτίωση των δυσλειτουργιών του νέου καθεστώτος. Αντίθετα, μία συγκρουσιακή επιλογή εγκυμονούσε κινδύνους για τη Μεγαλόνησο, αλλά και γενικότερα, για τον ελληνισμό. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώθηκε όταν το 1963-65, εκδηλώθηκε μετά την αποχώρηση του Καραμανλή από την εξουσία, νέα σοβαρή κρίση στην Κύπρο.⁸⁴

Οι ελληνικές προσφυγές στον ΟΗΕ 1954-1958

Το πρώτο σημαντικό βήμα για την ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών έγινε τον Αύγουστο του 1941, όταν ο Βρετανός πρωθυπουργός Ουίνστον Τσώρτσιλ και ο Αμερικανός πρόεδρος Φράνκλιν Ρούσβελτ υπέγραψαν κοινή διακήρυξη, γνωστή ως «Χάρτα του Ατλαντικού». Ο όρος «Ηνωμένα Έθνη» εισήχθη για πρώτη φορά την 1η Ιανουαρίου 1942, όταν 26 κράτη (ανάμεσά τους και η Ελλάδα) υπέγραψαν τη «Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών», με την οποία εξέφραζαν την υποστήριξή τους στις αρχές της «Χάρτας του Ατλαντικού», η οποία αναφερόταν σε ένα σύνολο αρχών για τη διατήρηση της ειρήνης και τη διεθνή συνεργασία.⁸⁵ Ο ΟΗΕ ιδρύθηκε στις 24 Οκτωβρίου του 1945 από 51 χώρες με την υιοθέτηση του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.⁸⁶ Οι χώρες δεσμεύτηκαν να διαφυλάξουν την ειρήνη μέσα από τη διεθνή συνεργασία και τη συλλογική ασφάλεια. Σήμερα 193 χώρες του κόσμου ανήκουν στον ΟΗΕ.⁸⁷

⁸³ Στο ίδιο, σ. 156.

⁸⁴ Ο. π., Το Κυπριακό Ζήτημα, <https://ikk.gr/i-diethnis-thesi-tis-choras/>

⁸⁵ Μ. Κούμας, Το πρόβλημα της ελληνικής ασφάλειας και η ίδρυση του Ο.Η.Ε., ό. π., *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος, 1945-1962*, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015, σ. 40.

⁸⁶ Ηνωμένα έθνη, <https://unric.org/el/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%b9%ce%b1/>

⁸⁷ Όταν τα κράτη γίνονται Μέλη του ΟΗΕ, συμφωνούν να αποδεχθούν τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από τον Χάρτη του ΟΗΕ, τη διεθνή δηλαδή σύμβαση που περιγράφει τις βασικές αρχές των διεθνών σχέσεων. Σύμφωνα με τον Χάρτη, τα Ηνωμένα Έθνη έχουν τέσσερις σκοπούς: Τη

Η ανάμειξη του ΟΗΕ ως βασικού διαμεσολαβητή στο Κυπριακό χρονολογείται από τις δεκαετίες 1950-1960, όταν οι Ελληνοκύπριοι αποφάσισαν να διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους και προσέφυγαν στο νεόδμητο τότε οργανισμό για την υποστήριξη της Ελληνοκυπριακής κοινότητας. Αρχηγός του Κυπριακού Αγώνα ήταν ο Μακάριος. Μεγάλη πίεση άσκησε και το ΑΚΕΛ όπου τελικά με εμπνευστή τον Αρχιεπίσκοπο, συμφωνήθηκε και προγραμματίστηκε δημοψήφισμα για το υπέρ ή κατά στην ένωση. Το αποτέλεσμα ήταν ξεκάθαρα υπέρ από όλους σχεδόν του Ελληνοκυπρίου, δεν το έλαβαν όμως υπόψη τους οι Βρετανοί και ο κυβερνήτης της Κύπρου, Sir Andrew Wright δήλωσε ότι η τελική απόφαση είχε ληφθεί και η κατάσταση στο νησί θα συνεχιστεί ως έχει. Μετά από τρία χρόνια οι Ελληνοκύπριοι ζητούν από την Ελλάδα να υποβάλλει το αίτημα «Βούληση της Εθναρχίας», όπου απορρίπτεται ένα χρόνο μετά και το κυπριακό ανάγεται σε διεθνές ζήτημα. Από το 1954 η ανεξαρτησία τελεί υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών και συνδέεται άρρηκτα με την αυτοδιάθεση που θα έχει ως επακόλουθο την ανεξαρτησία ή την ένωση με την Ελλάδα.⁸⁸

«Διαδήλωση στα Προπύλαια του Πανεπιστημίου Αθηνών στις 21 Δεκεμβρίου 1954 υπέρ της αυτοδιάθεσης της Κύπρου».

Οι ελληνικές κυβερνήσεις την τετραετία 1954-1958 κατέθεσαν πέντε προσφυγές στον ΟΗΕ μια εκ των οποίων δεν καταχωρήθηκε στην ημερήσια διάταξη (1955).⁸⁹ Το Κυπριακό ζήτημα ήρθε για πρώτη φορά στα Ηνωμένα Έθνη το 1954 στην 9η Γενική

διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των εθνών, τη συνεργασία για την επίλυση των διεθνών προβλημάτων, την προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την εναρμόνιση των δράσεων των κρατών. Ο ΟΗΕ δεν είναι μια παγκόσμια κυβέρνηση και δεν νομοθετεί. Παρέχει ωστόσο τα μέσα για την επίλυση διεθνών συγκρούσεων και διαμορφώνει πολιτικές σε θέματα που μας αφορούν όλους. Στα Ηνωμένα Έθνη, όλα τα κράτη-μέλη, μεγάλα και μικρά, πλούσια και φτωχά, με διαφορετικές πολιτικές απόψεις και κοινωνικά συστήματα, έχουν μια φωνή και μια ψήφο σε αυτή τη διαδικασία. Στο ίδιο,

<https://unric.org/el/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%b9%ce%b1/>

⁸⁸ Γ. Κρανιδιώτης, *Κύπρος Ιστορία, Προβλήματα και Αγώνες του λαού της*. Εστία, Αθήνα, 1982, σ. 42.

⁸⁹ Π. Κουλούρης, οι Ελληνικές προσφυγές στον ΟΗΕ για το Κυπριακό 1954-1958, <https://www.offlinepost.gr/2019/02/18/oi-ελληνικές-προσφυγές-στον-οηε-για-το/> 18 Φεβρουαρίου 2019.

Συνέλευση με την ελληνική πλευρά να τοποθετείται υπέρ της αυτοδιάθεσης.⁹⁰ Η πρώτη προσφυγή υπεβλήθη στη Γενική Γραμματεία, του ΟΗΕ έξι μέρες πριν λήξει η προθεσμία, 16 Αυγούστου.⁹¹ Την τελευταία μέρα της προθεσμίας, στις 22 Αυγούστου 1954, κατατέθηκε επεξηγηματικό υπόμνημα καθώς και υποστηρικτική επιστολή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.⁹² Τα δεδομένα εκείνη την εποχή δεν ήταν όπως σήμερα, που υπάρχει η ποσοτική υπεροχή των χωρών του Τρίτου Κόσμου, ενώ και η δεδομένη αρνητική στάση των ΗΠΑ, που ήλεγχε τον Οργανισμό, προδιάγραφε το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας. Η αγγλική πλευρά μεταχειρίστηκε έναν ελιγμό. Στις 14 Δεκεμβρίου η Ελλάδα κατέθεσε επίσημα προσχέδιο ψηφίσματος με το οποίο υποστηριζόταν το αίτημα για αυτοδιάθεση. Την ίδια ημέρα, η Νέα Ζηλανδία, ύστερα από συνεννόηση με το Λονδίνο, υπέβαλε προσχέδιο ψηφίσματος με το οποίο επιχειρείτο η μη περαιτέρω εξέταση του θέματος, έτσι μετά και από νεοζηλανδική παρέμβαση, υιοθετήθηκε ένα Ψήφισμα στο οποίο αναφερόταν, πως εφόσον δεν διαφαίνεται κάποια λύση για το Κυπριακό ζήτημα, δε ασχολήθηκε περαιτέρω με το θέμα. Βέβαια εκτός από την αρνητική στάση έναντι της Κύπρου, και η κυβέρνηση της Ελλάδας αντέδρασε χαλαρά.⁹³ Ο κυπριακός ελληνισμός και ο ελληνισμός γενικότερα, γεύτηκε διεθνή αποτυχία. Στην Αθήνα, ο πρωθυπουργός Παπάγος δήλωσε πως το θέμα θα επανερχόταν εντονότερο και με «μείζονος ελπίδας επιτυχίας» στην επόμενη, Γενική Συνέλευση στα τέλη του 1955.⁹⁴

Ηνωμένα Έθνη 12 Νοεμβρίου 1956 έναρξη συζήτησης για το Κυπριακό. Ο πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλής ο Ε. Αβέρωφ και ο Γ. Σεφέρης,

⁹⁰ Ο. π., Κουφουδάκης, 2008, σ. 20.

⁹¹ Ο Ε. Αβέρωφ-Τοσίτσας, παραθέτει λεπτομερώς τους λόγους για τους οποίους η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε τελικά να προσφύγει στον ΟΗΕ προωθώντας την αρχή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο παρά τις αρχικές αντιρρήσεις, ό. π., τόμος Α', Εστία, 1982, σ. 45.

⁹² Στο ίδιο, σ. 49.

⁹³ Α. Κλάψης, το Κυπριακό στον ΟΗΕ, *Η Καθημερινή*, 12 Οκτωβρίου 2014, <https://www.kathimerini.gr/society/787729/to-kypriako-ston-oie/>

⁹⁴ Τράπεζα Κύπρου & Εφημερίδα πολίτης, <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=13033&-V=limmata>

Στις 23 Σεπτεμβρίου του 1955 η ελληνική πλευρά υπέβαλε ξανά προσφυγή στον ΟΗΕ. Ο πρεσβευτής των ΗΠΑ Cavendish Cannon και ο Αμερικανός υπουργός εξωτερικών John Foster Dulles προσπάθησαν να την αποτρέψουν δηλώνοντας ότι δεν θα την στηρίξουν. Κατά τον Ντάλλας έπρεπε να λυθεί μέσω της «διπλωματικής οδού», πρόταση που υπεβλήθη από τους Βρετανούς. Αλλά και ο Μεντερές με τα δικά του επιχειρήματα επεδίωξε να τον πείσει ότι η Τουρκία έπρεπε να έχει πρωταρχικό ρόλο στο νησί.⁹⁵ Πλην της Ελλάδος και της Ισλανδίας, όλα τα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ ψήφισαν κατά της προσφυγής. Στήριξη στην Ελλάδα και Κύπρο υπήρξε από αραβικές, λατινοαμερικάνικες και ασιατικές χώρες. Η ψηφοφορία αυτή έδειχνε την εικόνα της εξωτερικής πολιτικής της Κύπρου των επόμενων χρόνων και την ένταξή της στο στρατόπεδο «των αδεσμεύτων κρατών».⁹⁶

Μετά τη δεύτερη προσφυγή διενεργήθηκαν προσπάθειες να επιλυθεί το Κυπριακό σε τριμερές επίπεδο στο Lancaster House του Λονδίνου. Οι συνομιλίες επισκιάστηκαν από τα τραγικά γεγονότα κατά του ελληνισμού τον Σεπτέμβριο του 1955 στην Κωνσταντινούπολη, που είχαν προκαλέσει διεθνή κατακραυγή. Επίσης, έγιναν και συναντήσεις μεταξύ Βρετανίας και Ελληνοκυπρίων (συνομιλίες Χάρντινγκ Μακαρίου).⁹⁷ Ένα μήνα μετά, η πολιτική κρίση στην Ελλάδα τελείωσε, καθώς ανέλαβε πρωθυπουργός ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο οποίος λίγο μετά, τοποθέτησε υπουργό εξωτερικών τον Ευάγγελο Αβέρωφ. Η νέα κυβέρνηση διαφοροποίησε την τακτική στο Κυπριακό καθώς η Ελλάδα πλησίασε περισσότερο τις Βαλκανικές χώρες αλλά και την Αίγυπτο του Νάσερ, για τις ψήφους των αραβικών κρατών στον ΟΗΕ, σχετικά με το Κυπριακό θέμα.

Ύστερα από τις δυο προσπάθειες που ξεκίνησαν τον Αύγουστο του 1955 και έληξαν τον Φεβρουάριο του 1956, η Ελλάδα τον Οκτώβρη του ίδιου έτους προσέφυγε ξανά στον ΟΗΕ και το έναυσμα ήταν σύλληψη και εξορία του Μακαρίου στις Σεϋχέλλες. Στις 12 Οκτωβρίου η Βρετανία κατέθεσε αντί- προσφυγή και κατηγόρησε την Ελλάδα για υπόθαλψη τρομοκρατών. Οι Βρετανοί είχαν αρχίσει να προσανατολίζονται προς τη λύση της διχοτόμησης. Αυτό κατέστη εμφανές κατ' αρχάς στις κυβερνητικές προσθήκες στο σχέδιο Ράντκλιφ για αναγνώριση δικαιώματος αυτοδιάθεσης αλλά και στη συνέχεια στις προτάσεις του πρωθυπουργού Μακμίλλαν τον Ιούνιο του 1958. Τον Φεβρουάριο του 1957 ύστερα από δυο προσφυγές (Ελλάδας -

⁹⁵ Ο. π., Stefanidis, σ. 218.

⁹⁶ Ο. π., Τράπεζα Κύπρου & Εφημερίδα Πολίτης.

⁹⁷ Ο. π., Α. Κλάνης, *Η Καθημερινή*.

Βρετανίας) υιοθετήθηκε η ομόφωνη απόφαση 1013/XI μετά από πρόταση της Ινδίας, όπου συνιστάται στα μέρη να λύσουν ειρηνικά και δημοκρατικά το ζήτημα σε αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Στις 15 Ιουλίου 1957 το ελληνικό κράτος κατέθεσε προσφυγή στον ΟΗΕ προσεκτικά διατυπωμένη η οποία στόχευε στην «εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο», όπου και υπερψηφίζεται αλλά δεν συγκεντρώνει την απαιτούμενη πλειοψηφία των 2/3 και εξ αυτού δεν υιοθετείται ως απόφαση της Γενικής Συνέλευσης.

Τον πρωθυπουργό Άντονι Ήντεν τον διαδέχθηκε ο Χάρολντ Μακμίλλαν τον Ιανουάριο του 1957 και η πολιτική άλλαξε. Ελευθέρωσαν τον Μακάριο και αντικαταστάθηκε ο Χάρντινγκ με τον μετριοπαθή Hugh Foot.⁹⁸ Ενώ ο ένοπλος απελευθερωτικός αγώνας των Κυπρίων το 1958 συνεχιζόταν, οι Βρετανοί είχαν προωθήσει κι απειλούσαν να υλοποιήσουν έστω και μονομερώς το διχοτομικό για την Μεγαλόνησο σχέδιο «Μακμίλλαν», προτεινόμενη λύση η οποία ήταν απαράδεκτη για την Ελλάδα.⁹⁹ Από την πλευρά του ο Μακάριος, που ζούσε στην Αθήνα επειδή του είχε απαγορευθεί η επιστροφή στην Κύπρο, μέσω του Άγγλου Πρεσβευτή ενημέρωσε για την αρνητική του απάντηση.¹⁰⁰ Ο Μακμίλλαν μετά τις αντιρρήσεις της ελληνικής πλευράς για το προτεινόμενο σχέδιο προώθησε μερική αναθεώρηση μετά την περιοδεία του στην Αθήνα, Άγκυρα και Λευκωσία τον Αύγουστο του 1958. Καθώς στηριζόταν από την αμερικανική πλευρά, προχώρησε στην υλοποίησή του έστω και μόνο με τη συνεργασία της Τουρκίας.

Τον Αύγουστο του 1958 η ελληνική κυβέρνηση κατέθεσε ουσιαστικά την τέταρτη ολοκληρωμένη προσφυγή στον ΟΗΕ. Το περιεχόμενο όμως των διεκδικήσεων είχε αλλάξει και ο Μακάριος σε συνέντευξη που έδωσε στην Βρετανή βουλευτή του Εργατικού Κόμματος και δημοσιογράφο Μπάρμπαρα Κάσλ,¹⁰¹ στις 22 Σεπτεμβρίου

⁹⁸ Ν. Χριστοδουλίδης, *Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978)*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2009 σ. 120-137. Richter, Heinz A., *Ιστορία της Κύπρου*, τομ. Β' (1950-1959), Αθήνα, Εστία 2011, σ. 671-685.

⁹⁹ Ο. π., Αβέρωφ, 1982, τόμος Β', σ. 50-51.

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 52.

¹⁰¹ Η Μπάρμπαρα Κάσλ είχε αποδεχθεί την πρόσκληση Μακαρίου, και τον συνάντησε στην Αθήνα τον Αύγουστο του 1958. Τον ρώτησε εάν, μπορούσε «να δει άλλο μέλλον για την Κύπρο εκτός από την ένωση» και τι θα έλεγε «για μια ανεξάρτητη Κύπρο». Ο Μακάριος απάντησε πως «κάτι τέτοιο θα ήταν αποδεκτό». Η Βρετανίδα πολιτικός είχε σχετικές επαφές με την ελληνική κυβέρνηση, με την τουρκική κυβέρνηση στην Άγκυρα, με τον τότε κυβερνήτη της Κύπρου σερ Χιου Φουτ στη Λευκωσία και, βέβαια, με το Λονδίνο. Τον επόμενο μήνα, συνάντησε ξανά τον Μακάριο στην Αθήνα. Ο Αρχιεπίσκοπος της ζήτησε να εμφανιστεί η «λύση ανεξαρτησίας» ως προτεινόμενη από το Εργατικό κόμμα της Αγγλίας, τελικά όμως απεφασίσθη ότι ήταν προτιμότερο να ανακοινωθεί από τον ίδιο σε συνέντευξη που θα έδινε στην ίδια την Κάσλ. Μετά τη δημοσίευση της συνέντευξης στον αγγλικό Τύπο, το Εργατικό κόμμα υποστήριξε τη νέα τοποθέτηση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Την υποστήριξε επίσης η ελληνική κυβέρνηση, καθώς και το ΝΑΤΟ διά του τότε γενικού γραμματέα του Πάολ Ανρύ Σπάακ. Ο τελευταίος ήταν εκείνος που τελικά

1958, δήλωσε πως το αίτημα ήταν πλέον «ανεξαρτησία» και όχι «αυτοδιάθεση». Το αποτέλεσμα ήταν ομόφωνη ψήφιση μιας συμβιβαστικής απόφασης που ζητούσε τη συνέχιση των προσπαθειών για την επίτευξη μιας ειρηνικής δημοκρατικής και σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, λύσης. Τα διχοτομικά σχέδια ώθησαν την Αθήνα να εξετάσει τη λύση της εγγυημένης ανεξαρτησίας ως εναλλακτική επιλογή στην ένωση ή τη διχοτόμηση την ιδέα αυτή τη συζήτησαν με τους Αμερικάνους και στη συνέχεια την έθεσαν στον ΟΗΕ ανεξαρτησία υπό διεθνείς εγγυήσεις.

«*H Καθημερινή*, 8 Φεβρουαρίου 2015» <https://www.academia.edu/>

Η πίεση της αντιπολίτευσης ωστόσο ανάγκασε την κυβέρνηση να χαρακτηρίσει το σχέδιο ανεξαρτησίας ως προσωρινή λύση γεγονός που εκλήφθηκε από τους νατοϊκούς ως αναξιόπιστία από ελληνικής πλευράς.¹⁰² Από τα παρασκήνια του ΟΗΕ και με την ενθάρρυνση διαφόρων συμμάχων, άρχισαν στο τέλος του 1958 οι διαβουλεύσεις των υπουργών εξωτερικών, Ελλάδας -Τουρκίας που λίγο αργότερα οδήγησαν στην επίτευξη της συμφωνίας Ζυρίχης-Λονδίνου στη βάση των οποίων κατέστη ανεξάρτητο κράτος.¹⁰³ Η Κύπρος απέκτησε επίσημα την ανεξαρτησία της στις 16 Αυγούστου του 1960 και στις 20 Σεπτεμβρίου, έγινε το 69^ο μέλος του ΟΗΕ. Καταλήγοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένες διακηρύξεις και άλλα σημαντικά ψηφίσματα του ΟΗΕ αποτελούν πηγή και για το συμβατικό διεθνές δίκαιο όπως η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του 1948, και η Αντιαποικιακή Διακήρυξη του 1960.¹⁰⁴

έπεισε την αγγλική κυβέρνηση ν' αποσύρει το σχέδιο Μακμίλλαν και να προσανατολιστεί σε λύση ανεξαρτησίας. Ο. π., <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=5300&-V=limmata>

¹⁰² Ι. Στεφανίδης, *Εν Ονόματι του Έθνους. Πολιτική Κουλτούρα, Αλτρωτισμός και Αντιαμερικανισμός στη Μεσοπολεμική Ελλάδα 1945-1967*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο 2010, σ. 151-152.

¹⁰³ Ο. π., Μ. Κούμας, *Ελεύθερος Τύπος*, 11 Φεβρουαρίου 2018, σ.145 https://kupdf.net/download/15-5af4cc48e2b6f5005e814755_pdf.

¹⁰⁴ Α. Ηρακλείδης, *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική*, [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, σ. 167, <http://hdl.handle.net/11419/6150>

Τα προβλήματα έμελλε να συνεχιστούν διότι οι Τουρκοκύπριοι αν και ήταν μειοψηφία στο νησί απαιτούσαν όλο και περισσότερα προνόμια. Το 1963 ξέσπασαν ταραχές μεταξύ των δυο κοινοτήτων με καταστροφές στις ελληνοκυπριακές πολιτιστικές κληρονομίες κλπ.,¹⁰⁵ και κλήθηκε στην Κύπρο στρατιωτική δύναμη από τον ΟΗΕ η οποία παραμένει μέχρι σήμερα.

Οι Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου

Στα τέλη του 1958, η ελληνική και η τουρκική κυβέρνηση με εντολή των Κυπρίων επέλεξαν την οδό των μεταξύ τους διαπραγματεύσεων, οι οποίες κατέληξαν στις συνδιασκέψεις της Ζυρίχης (5-11 Φεβρουαρίου 1959) και του Λονδίνου (17-19 Φεβρουαρίου 1959). Οι συμφωνίες απέδωσαν στην Κύπρο την ανεξαρτησία και δημιούργησαν ένα κυρίαρχο κράτος, με διοίκηση από την ελληνική πλειοψηφία του πληθυσμού, αλλά και με τη χορήγηση αυξημένων εγγυήσεων στην τουρκοκυπριακή μειονότητα. Η συζήτηση ξεκίνησε επίσημα στις 17 Φεβρουαρίου 1959. Ο Μακάριος ήταν κατ' αρχάς θετικός, όμως εξέφρασε ορισμένες αντιρρήσεις ζητώντας επιπλέον διαπραγματεύσεις με τους Τουρκοκύπριους τους οποίους εκπροσωπούσε ο Ραούφ Ντενκτάς ο οποίος και αυτός τόνισε ότι ήταν υπέρ της συνεργασίας των κοινοτήτων.¹⁰⁶ Η δεύτερη συμφωνία στο Λονδίνο στις 19 Φεβρουαρίου του 1959 υπογράφηκε από τους πρωθυπουργούς της Ελλάδος, Τουρκίας και τον Βρετανό ομόλογό τους, Μακμίλλαν, παράλληλα κάποια συνημμένα έγγραφα είχαν υπογραφεί από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και τον αντιπρόεδρο Φαζίλ Κιουτσούκ οι οποίοι είχαν λάβει γνώση όλων των συμφωνιών.

¹⁰⁵ Ο. π., Κουφουδάκης 2008, σ. 208-9.

¹⁰⁶ Ο. π., Η. Richter, τόμος Β', Αθήνα, Εστία, 2011 σ. 955.

Στην Ελληνική αποστολή εκτός από τον πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή και τον υπουργό Εξωτερικών Ευάγγελο Αβέρωφ, παρευρισκόταν ο πρέσβης Χρήστος Ξανθόπουλος - Παλαμάς, (μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ 1962-64) και ο διπλωμάτης Δημήτριος Μπίτσιος. Στην αποστολή των Τούρκων συμμετείχαν ο Τούρκος πρωθυπουργός Μεντερές, ο υπουργός εξωτερικών Φατίν Ζορλού και άλλοι.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος έφθασε στα μέσα Φεβρουαρίου και την επομένη της αφίξεώς του ζήτησε από όλους τους παρευρισκόμενους Ελληνοκύπριους την άποψή τους για τις συμφωνίες. Παρόλο που τάχθηκαν κατά θα στήριζαν τον Αρχιεπίσκοπο σε οποιαδήποτε απόφασή του. Σε μια επεισοδιακή συνάντηση, όπου ο Μακάριος απείλησε με παραίτηση, ο ηγούμενος Κύκκου τον προέτρεψε να παραιτηθεί, αλλά ο μητροπολίτης Κιτίου αναφέρθηκε στην αβάσταχτη κατάσταση στο νησί (με στρατόπεδα συγκεντρώσεων, οικονομική δυσπραγία),¹⁰⁷ στη συνέχεια ακολούθησε η συζήτηση της ελληνικής πλευράς, στην οποία μετείχαν ο Καραμανλής, ο Μακάριος, και άλλοι αξιωματούχοι. Ο Καραμανλής πήρε τον λόγο και ζήτησε να μάθει τους λόγους της ασυνέπειας του Αρχιεπισκόπου μιας και στην Αθήνα είχε δεχθεί τις συμφωνίες.¹⁰⁸ Στο έκπληκτο ακροατήριο, ο Μακάριος δήλωσε πως είχε συνειδησιακά προβλήματα για να τις αποδεχτεί. Ο Καραμανλής ξανατόνισε την ασυνέπεια και την επικείμενη γελοιοποίηση της Ελλάδας και οργισμένος έφυγε από το δωμάτιο.¹⁰⁹ Την επόμενη μέρα, ο Αβέρωφ υπενθύμισε στους Κυπρίους ότι με τις συγκεκριμένες συνθήκες, θα επιβληθεί το σχέδιο «Μακμίλλαν» και τους προειδοποίησε για τους κινδύνους της κατάστασης.

Τελικά έγινε ψηφοφορία ανάμεσα στην ελληνοκυπριακή αποστολή, 27 από τους παριστάμενους ψήφισαν υπέρ των συνθηκών και 8 την καταψήφισαν.¹¹⁰ Ο Αβέρωφ ο οποίος ήθελε να αποτρέψει το ενδεχόμενο αποχώρησης του Μακαρίου, είπε πως οι συμφωνίες ήταν δεσμευτικές για την Ελλάδα. Μετά πήρε τον λόγο ο Ζορλού που κινήθηκε στο ίδιο μήκος κύματος πιέζοντας τον Αρχιεπίσκοπο. Ακολούθησε έντονος

¹⁰⁷ Ο. π., Richter 2011, σ. 953, παραπέμπει στο βιβλίο του Δημήτρη Μπίτσιου, *Κρίσιμες ώρες*, Αθήνα, Εστία, σ.121.

¹⁰⁸ «Ανεξάρτητα του τη θα κάνετε, Μακαριότατε, για να μην αφήσω έκθετη σε γελοιοποίηση την Ελλάδα, εγώ θα μετάσω της Διασκέψεως. Αλλά στο σημείο αυτό τερματίζω την κυπριακή πολιτική της ελληνικής Κυβερνήσεως. Αν θέλετε σεις να συνεχίσετε τον αγώνα, θα πρέπει να αναζητήσετε αλλού συμπαράσταση». Αρχείο, τόμος 3, σ. 404.

¹⁰⁹ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Β', σ. 209.

¹¹⁰ Ο. π., Richter, 2011, σ. 959.

διάλογος του Μακαρίου με τον υπουργό εξωτερικών της Αγγλίας ο οποίος τον ρώτησε αν αποδεχόταν τις συμφωνίες Ζυρίχης ως βάση, και ο Μακάριος ζήτησε διακοπή.¹¹¹

Η βασίλισσα Φρειδερίκη τηλεφώνησε στον Μακάριο για να τον πείσει να αποδεχτεί τις συμφωνίες. Το επόμενο πρωί, ο Μακάριος ενημέρωσε το υπουργείο Αποικιών ότι δεχόταν τις συμφωνίες. Στο νοσοκομείο όπου νοσηλευόταν ο Μεντερές μετά από αεροπορικό δυστύχημα, υπογράφηκε το τελικό κείμενο για την ίδρυση της ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας.¹¹²

Πικρία για τους όρους των συνθηκών εξέφρασε και ο Νίκος Κρανιδιώτης στενότερος συνεργάτης του Μακαρίου και πρεσβευτής της Κύπρου στην Αθήνα: *«Οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου υπήρξαν το αποτέλεσμα σκληρής ανάγκης και η κατάληξη ενός διλήμματος, μπροστά στο οποίο η βρετανική κυβέρνηση έθεσε τον κυπριακό λαό και την ηγεσία του: ή τις συμφωνίες ή τη διχοτόμηση. Ο Μακάριος προτίμησε το "μη χείρον". Στην εκβιαστική αυτή λύση συνέβαλλε ιδιαίτερα η κομμουνιστική φοβία της Αμερικής και η συνεχής εκ μέρους της προσπάθεια νατοϊκής ρύθμισης του θέματος. Έτσι στραγγαλίστηκε το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού... Οι ελληνικές κυβερνήσεις, παρά τη βαθύτατη συμπάθεια και τη συναισθηματική κλίση που έτρεφαν για τη "μεγάλη ιδέα" της Κύπρου, υφίσταντο συνεχείς πιέσεις, άμεσες ή έμμεσες, από την Αμερική και το NATO και επιδιώκανε μια ειρηνική λύση του Κυπριακού μέσα στα συμμαχικά πλαίσια».*¹¹³

Οι συμφωνίες αυτές αποτέλεσαν το αντικείμενο σφοδρότατης κριτικής από την αντιπολίτευση στην Ελλάδα ενώ στην Κύπρο ως μη βιώσιμες. Ο Σοφοκλής Βενιζέλος δήλωνε στις 5 Φεβρουαρίου 1959, στην Ελλάδα ότι οι συμφωνίες: *«δεν είναι βιώσιμες και πρέπει να ανατραπούν. Άλλως, πολύ φοβούμαι, ότι θα θρηνηώσωμεν νέας εθνικάς συμφοράς».* Από την άλλη πλευρά, ο Γεώργιος Παπανδρέου υποστήριξε τον Καραμανλή λέγοντας ότι: *«Αι συμφωνίαι, αι οποίαι υπεγράφησαν από την ηγεσίαν του κυπριακού λαού και ήρχισαν εφαρμοζόμεναι, δεν είναι δυνατόν, δεν είναι εθνικώς συμφέρον, να ακρωθθούν».* Οι συμφωνίες στο νησί έγιναν θέμα αντιπαράθεσης και κυριάρχησαν στις πρώτες προεδρικές εκλογές. Υποψήφιοι ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και ο Ιωάννης Κληρίδης.¹¹⁴

¹¹¹ Στο ίδιο, σ. 961-963.

¹¹² Στο ίδιο, σ. 961-963.

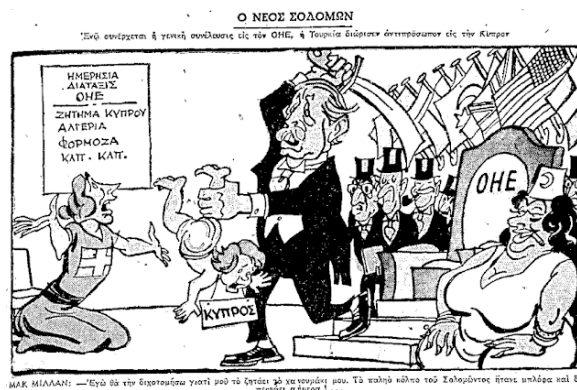
¹¹³ Οι Συμφωνίες που χάρισαν τη μισή Κύπρο στην Τουρκία, *New Economy*, 20 Ιουλίου 2019, <https://new-economy.gr/2019/07/20/oi-simfonies-pou-xarisan-tin-misi-kipro-stin-tourkia/>

¹¹⁴ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Β', σ. 245-246.

Οι βρετανικές αντιδράσεις

Οι Βρετανοί ήρθαν αντιμέτωποι με τα βαθιά ριζωμένα πιστεύω των Ελληνοκυπρίων τα οποία δεν μπορούσαν να διαχειριστούν αλλά το Ηνωμένο Βασίλειο παρά τις εγγενείς δυσκολίες δεν επιθυμούσε σε καμία περίπτωση να παραιτηθεί από τον έλεγχο του στην Κύπρο λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης με αποτέλεσμα οι συγκρούσεις να είναι οδυνηρές και μεγάλες. Ο Sir Oliver Harvey ανώτερος αξιωματούχος του Foreign Office είχε προτείνει μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο να παραδώσουν την Κύπρο στην Ελλάδα όπως επιθυμούσαν τόσο οι Κύπριοι όσο και οι Έλληνες. Η Βρετανία προκειμένου να περιφρουρήσει τις στρατιωτικές της βάσεις κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου σε κυρίαρχο έδαφος, αρνήθηκε να ακολουθήσει τον δρόμο της αποαποικιοποίησης και εφάρμοσε την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε».¹¹⁵

Το έτος 1955 μετά από τις διεθνείς εξελίξεις που δεν προσέφεραν αρωγή για την επίλυση του κυπριακού, ο Γεώργιος Γρίβας-Διγενής, ξεκίνησε τον ένοπλο αγώνα για την απελευθέρωση την Κύπρου. Η θέση του Μακαρίου για τον ένοπλο αγώνα όπως και άλλων ήταν συγκρατημένη. Όταν τον ενημέρωσαν για τα σχέδιά τους, ο Γρίβας, τα δυο αδέρφια Λουιζίδη και ο διπλωμάτης Αλέξης Κύρου, ο Μακάριος είπε: ότι συμφωνούσε αλλά στη βάση ότι δεν θα υπήρχαν ανθρώπινες απώλειες και ότι θα διαρκούσε το πολύ έξι μήνες. Όμως αυτό δεν ελέγχθηκε και είχε τη γνωστή κατάληξη.¹¹⁶ Οι Βρετανοί λόγω των εξελίξεων, άρχισαν να συζητούν κάποιες λύσεις, βλέποντας ότι η Κύπρος από μια μεγάλη βάση για αυτούς, μεταστράφηκε στο να διαθέτουν απλά βάση εκεί.¹¹⁷

¹¹⁵ Ο. π., Mallinson 2005, σ. 21.

¹¹⁶ Ο. π., Α. Βλάχος, Εγώ δεν υπογράφω έλεγε ως το τέλος, <https://www.kathimerini.gr/society/294258/aggelos-vlachos-ego-den-ypografo-elege-os-to-telos/>

¹¹⁷ Α. Ηρακλείδης, *Κυπριακό Πρόβλημα, 1947-2004 Από την Ένωση στη Διχοτόμηση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2006 σ. 137.

Η απόφαση της ελληνικής κυβερνήσεως να αποδεχθεί την πρόσκληση της Βρετανίας και να συμμετάσχει στη Διάσκεψη του Λονδίνου προκειμένου να ηρεμήσει το κοινωνικοπολιτικό κλίμα της Κύπρου, αποδείχθηκε ότι είχε σχεδιαστεί για να αποτύχει. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια της διάσκεψης, διαπιστώθηκε ότι ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Ζορλού έστησε τα «Σεπτεμβριανά». Ακόμη πιο ανησυχητική ήταν η μεγάλη ανάμειξη της Μ15 (παραστρατιωτική οργάνωση που δημιουργήθηκε από τον Ραούφ Ντενκτάς το 1958 ως αντιστάθμισμα στη δράση της ΕΟΚΑ, στην Κύπρο). Η Μ15 μεταξύ άλλων κατόρθωσε να κρύψει ένα μικρόφωνο στην Ελληνική πρεσβεία στο Λονδίνο αντλώντας σημαντικές πληροφορίες για τις κινήσεις των Ελλήνων.

Το ζήτημα της αποδοχής της πρόσκλησης εκ μέρους της Ελλάδας είναι τόσο δυσάρεστο, ώστε η ελληνική πολιτεία συνεχίζει να αρνείται να δώσει στη δημοσιότητα τα σχετικά έγγραφα με θέμα «1955: Αλληλογραφία 23^{ης} Ιουνίου -9^{ης} Ιουλίου 1955 και η ελληνική συμμετοχή στη Διάσκεψη του Σεπτεμβρίου 1955 για την Κύπρο.»¹¹⁸

Οι βρετανοί αποικιοκράτες ανεπαρκείς να αντιμετωπίσουν το απελευθερωτικό κίνημα όπου υπήρξαν ακραίες βιαιότητες και δολοφονίες και από τις δυο πλευρές, άρχισαν να ενεργοποιούν τον τουρκοκυπριακό παράγοντα του νησιού για να παρακινήσει την παρέμβαση της Τουρκίας. Η πολιτική της Τουρκίας στο αποικιακό καθεστώς στην αρχή της δεκαετίας του 1950, άρχισε να στοχεύει προς την πολιτική της διχοτόμησης «taksim», στη βάση της εθνικής καταγωγής. Μάλιστα ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Αντάν Μεντερές, ανάθεσε στον καθηγητή πανεπιστήμιου και πολιτικό, Νιχάτ Ερίμ, να διαμορφώσει μια πολιτική για την Κύπρο την οποία ετοίμασε και υπέβαλλε τον Νοέμβριο του 1956. Η πολιτική αυτή πρόταση αφορούσε τη γεωγραφική διαίρεση του νησιού και τη μετακίνηση των πληθυσμών, όπου η κάθε πλευρά θα βάδιζε σε πολιτική ένωση με την φίλια χώρα αντίστοιχα. Στο υπόμνημα αυτό η Τουρκία απαιτούσε επίσης να συμμετέχει στην ασφάλεια του ελληνικού τομέα της νήσου.¹¹⁹

¹¹⁸ Ο. π., Mallinson, 2005, σ. 106.

¹¹⁹ Ειδική ομάδα ερευνητών, *Αιματηρή αλήθεια 1955-1974*, (Bloody truth), , μέρος Α', Λευκωσία, εκδ. Κίνηση για ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ & ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, 2009, σ. 43-44.

«Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Ta Nea*, με την αναγγελία του απαγχονισμού των Καραολή και Δημητρίου, αγωνιστών της Ε.Ο.Κ.Α.»

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-F114/520/3385,13657/>

Μόλις συνελήφθη ο Αρχιεπίσκοπος από τις αγγλικές αρχές, στις 9 Μαρτίου 1956, την ίδια μέρα στην Αθήνα οι διαδηλώσεις κατέληξαν σε συγκρούσεις με την αστυνομία με νεκρούς και τραυματίες. Την επομένη στις 10 Μαΐου οι Άγγλοι εκτέλεσαν με απαγχονισμό τον Μιχαλάκη Καραολή και τον Ανδρέα Δημητρίου.¹²⁰ Η ελληνική κυβέρνηση πολύ ενοχλημένη δήλωνε ότι ανακαλεί τον πρεσβευτή της στο Λονδίνο και στις 11 Μαρτίου μέσω του μόνιμου αντιπροσώπου της Ελλάδας, Παλαμά στον ΟΗΕ προέβαινε σε γραπτή διαμαρτυρία στον Γ. Γραμματέα σχετικά με τη σύλληψη του Μακαρίου. Το γραφείο της βρετανικής υπηρεσίας πληροφοριών εξέφρασε την αντίθεσή του απέναντι στην εκκλησία διότι καταπατούνταν η απεριόριστη εξουσία του κυβερνήτη και παράλληλα δεν προβλεπόταν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης σύμφωνα με το χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Οι συμφωνίες της Ζυρίχης έγιναν δεκτές με μεικτά συναισθήματα και σκέψεις. Για κάποιους απογοήτευσης και για άλλους ανακούφισης. Κατ' αρχάς, ο Γρίβας δεν εκδηλώθηκε δημόσια και ο Μακάριος άργησε αρκετά να επιστρέψει στην Κύπρο. Επίσης, η συζήτηση στη Βουλή από τις 23 έως τις 28 Φεβρουαρίου ήταν πολύ έντονη. Η Αντιπολίτευση διατύπωσε κατηγορίες και ανησυχίες εκτός από τον Γεώργιο Παπανδρέου.¹²¹ Πρακτικά από τη Βουλή των Ελλήνων της 2^{ης} Φεβρουαρίου του 1959 για το θέμα των συμφωνιών, ο Γεώργιος Παπανδρέου λέει: «Υπεστηρίχθη από του βήματος ότι από τας σημερινάς συμφωνίας ίσως θα ήτο προτιμωτέρα η διχοτόμησης. Η διαφωνία μου είναι απόλυτος. Διχοτόμησης, εφαρμογή διχοτομήσεως εις την Κύπρο με

¹²⁰ Γ. Γεωργής, *Κωνσταντίνος Καραμανλής, Στ. Σεφεριάδης: σχέση αμοιβαίας εκτίμησης*, στο: Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα, *Διεθνές επιστημονικό συνέδριο Ζάππειο Μέγαρο, 5-9 Ιουνίου 2007* (επιμ.), Κ. Σβολόπουλος, Κ. Μπότσιου, Ε. Χατζηβασιλείου, τόμος 2, Αθήνα, Ροδακίό, 2008, σ. 248.

¹²¹ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Β', σ. 244-245.

*παραπλεύρως ελληνικήν και τουρκικήν κυριαρχίαν, θα ωδήγει αναποφεύκτως εις ρήξεις εις θανασίμους κινδύνους».*¹²²

Οι Βρετανοί είχαν αντιληφθεί την ισχύ της αμερικανικής κοινής γνώμης υπέρ των Ελλήνων που καθοδηγείτο κυρίως από μέσα μαζικής ενημέρωσης με την παρακίνηση των λόμπι και των οργανώσεων της ελληνικής ομογένειας. Προσπάθησαν λοιπόν να κάνουν τα πάντα για να καταστείλουν αυτές τις αντιδράσεις καθώς και να επηρεάσουν τελικά την αμερικάνικη κυβέρνηση να τους υποστηρίξει στον ΟΗΕ. Εκείνη την περίοδο οι σχέσεις των Ελλήνων και των Άγγλων ήταν τεταμένες. Αναφέρεται ότι ένας υφυπουργός από το «Foreign Office», δήλωσε ότι ο Έλληνας Πρέσβης στην Ουάσιγκτον: *«είναι ένα φίδι που παρά τα ωραία λόγια του, μας υπονομεύει ενεργά όσον αφορά την Κύπρο.»*¹²³ Επισημαίνεται όμως ότι για διάφορους λόγους καμία από τις κυπριακές κυβερνήσεις δεν έχει αμφισβητήσει επίσημα το υπάρχον καθεστώς των βρετανικών βάσεων.¹²⁴

Οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, που υπογράφηκαν το 1959 μεταξύ των τριών χωρών, Μ. Βρετανίας, Ελλάδος, Τουρκίας και των δύο Κυπριακών κοινοτήτων, ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής, ήταν οι συμβάσεις με τις οποίες έληξε η κυριαρχία της Βρετανίας επί της Κύπρου και η νήσος μετά από κάποιους μεταβατικούς μήνες ήταν πλέον και τυπικά ανεξάρτητο κράτος.

Οι σχέσεις Ελλάδας –Τουρκίας

Οι ιστορικοί ηγέτες των δυο χωρών Ελευθέριος Βενιζέλος και Κεμάλ Ατατούρκ στις αρχές της δεκαετίας του 1930 λίγο μετά των πολεμικών αναμετρήσεων διαμόρφωσαν τα σύνορα των νέων εθνικών κρατών. Από αυτή την περίοδο μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950 αποτελούσε επίτευγμα του Βενιζέλου η ειρηνική περίοδος στις σχέσεις Ελλάδας Τουρκίας.

Η Βρετανία βέβαια επιδίωκε συνεχώς να διασφαλίζει την παρουσία της στην Μεγαλόνησο. Οι ενέργειες της όμως είχαν δομικές συνέπειες στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.¹²⁵ Το έτος 1955 θεωρείται μια χρονιά σταθμός στην ιστορία της Κύπρου διότι τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν διατάραξαν τις σχέσεις των δυο κρατών. η Τριμερής Συνδιάσκεψη στο Λονδίνο το 1955, έληξε όπως προαναφέρθηκε χωρίς κανένα άμεσο

¹²² Στο ίδιο, σ. 237.

¹²³ Ο. π., Mallinson, 2005, σ. 93- 95.

¹²⁴ Ο. π., Κουφουδάκης, 2008, σ. 188.

¹²⁵ Ο. π., Στεργίου, Richter, 2006, σ. 42.

αποτέλεσμα. Ωστόσο στάθηκε καίρια για την πορεία του Κυπριακού. Κατά τη διάρκεια της χαρακτηριστική είναι η απειλή του Τούρκου Πρωθυπουργού την παραμονή της Διάσκεψης, από τον οποίο τέθηκε ανοικτά θέμα διχοτομήσεως, (για την προστασία, δήθεν, της μουσουλμανικής μειονότητας, η οποία βαφτίστηκε «τουρκική»), ότι δήθεν στις 28 Αυγούστου του 1955 οι Τούρκοι της Κύπρου θα υποστούν σφαγές από τους Έλληνες και ακολούθησε το αντίθετο, τα «Σεπτεμβριανά». Στις συνομιλίες ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Στέφανος Στεφανόπουλος που παρευρισκόταν,¹²⁶ αρνήθηκε κατηγορηματικά την άνωθεν πρόταση (διχοτόμηση). Η απόρριψη αυτή εξόργισε τον Τούρκο υπουργό Εξωτερικών Φατίν Ζορλού, οποίος απείλησε ότι σε περίπτωση που η Κύπρος μετέβαλλε το καθεστώς της θα αναθεωρείτο η συνθήκη της Λωζάνης. Οι Ελληνοκύπριοι επιδίωκαν την ενσωμάτωση με την Ελλάδα, ενώ οι Τουρκοκύπριοι ήθελαν «taksim» (διχοτόμηση), αναφέρει άρθρο των *New York Times* της εποχής, «Οι ακραίες και μοχθηρές αυτές απόψεις εκφράζονται από Έλληνες εξτρεμιστές και Τούρκους εθνικιστές».¹²⁷ Η ελληνική κυβέρνηση εξοργισμένη με τις ταραχές, κατά του ελληνισμού, στην Πόλη απέσυρε την στρατιωτική της δύναμη από το ΝΑΤΟ στη Σμύρνη ενώ συνεχίζονταν διαπραγματεύσεις για το σχέδιο Μακμίλλαν. Από την άλλη πλευρά, η ΕΟΚΑ συνέχιζε να δολοφονεί Βρετανούς αλλά και Ελληνοκύπριους που θεωρούντο δωσίλογοι.¹²⁸

Το 1958 υπήρχε ένταση γενικά στη Μέση Ανατολή. Στις 6 Ιουνίου ο Ντενκτάς, αρχηγός της Τουρκοκυπριακής κοινότητας, μετά από ταξίδι του στην Τουρκία, με εμπρηστικό λόγο, προκάλεσε Τουρκοκυπριακές ταραχές αναγκάζοντας αρκετούς Έλληνες που ζούσαν κοντά σε μουσουλμανικές περιοχές να απομακρυνθούν από τις οικίες τους. Την ίδια χρονιά μετά το ξέσπασμα των συγκρούσεων στις δύο κοινότητες και την υπόδειξη νέου διχοτομικού σχεδίου από την κυβέρνηση των Βρετανών, το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα της Κύπρου, με πολιτικό αρχηγό τον Μακάριο αποδέχθηκε μια λύση περιορισμένης ανεξαρτησίας.

Συνοψίζοντας, βάσει των Συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, άνοιξε ο δρόμος για τη δεύτερη ελληνοτουρκική προσέγγιση στη διάρκεια του 20ου αιώνα. Συμφωνήθηκε μια συμβιβαστική λύση για το ζήτημα της Κύπρου καθώς η Βρετανία θα παραχωρούσε ανεξαρτησία στην Κύπρο, η οποία θα αποκτούσε δικό της Σύνταγμα. Τα ελληνικά και

¹²⁶ Α. Χρυσοστόμου, Από τον Κυπριακό Στρατό μέχρι και τη δημιουργία της Εθνικής Φρουράς (1959-1964), Διδακτορική Διατριβή, 2013, σ. 16.

¹²⁷ <https://www.nytimes.com/1964/02/19/archives/the-poisons-of-cyprus.html>, 19 Φεβρουαρίου 1964, σ. 38.

¹²⁸ Ο. π., Mallinson, 2005, σ. 115-118.

τουρκικά στρατεύματα θα στάθμευαν στο νησί για να προστατεύσουν τις αντίστοιχες κοινότητες. Ο Έλληνας πρωθυπουργός ήταν ο κύριος αρχιτέκτονας του σχεδίου, το οποίο οδήγησε σε άμεση βελτίωση των σχέσεων με την Τουρκία. Οι Καραμανλής και Μεντερές, δεδομένου ότι θα ασκούσαν επιρροή για να τεθεί εκτός νόμου το κομμουνιστικό κόμμα της Μεγαλονήσου, σε μυστική συμφωνία, προέβλεπαν την ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ.¹²⁹

Στις 7-12 Μαΐου του 1959, ο Καραμανλής και ο Αβέρωφ πραγματοποιούν επίσημη επίσκεψη στην Τουρκία, όπου και οι δυο πλευρές συμφώνησαν να συνεργαστούν για την εφαρμογή των πρόσφατων συμφωνιών. Συγκροτήθηκε διμερής επιτροπή που μετείχαν από ελληνικής πλευράς ο Δ. Μπίτσιος και από τουρκικής ο Ζ. Κουνεράλ η οποία έπρεπε να εξετάζει την κατάσταση της ελληνικής μειονότητας της Κωνσταντινούπολης και του Οικονομικού Πατριαρχείου και την κατάσταση της Μουσουλμανικής Μειονότητας της Δυτικής Θράκης καθώς και θέματα αλιείας στο ανατολικό Αιγαίο. Τέθηκε επίσης από τον Αβέρωφ το θέμα της βαριάς φορολογίας των αποζημιώσεων, που δίνονταν στους χριστιανούς της Πόλης για τις ζημιές που υπέστησαν κατά τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου 1955. Ταυτόχρονα οι Έλληνες διπλωμάτες με εντολή του Καραμανλή έθεσαν επιπρόσθετα θέματα που αφορούσαν βελτίωση της βασικής δομής του πολιτεύματος της Κύπρου. Οι Τούρκοι δέχθηκαν μερικές από τις ελληνικές προτάσεις αλλά όχι την απόλυση της προβλέψεως που απαιτούσαν χωριστές πλειοψηφίες για την έγκριση φορολογικών νομοσχεδίων. Αυτό ήταν μια προσπάθεια της ελληνικής κυβέρνησης να αναθεωρήσει μερικώς τη συμφωνία της Ζυρίχης προς όφελος των Τουρκοκυπρίων λόγω της διαφωνίας από τον Μακάριο κατά τη συνδιάσκεψη του Λονδίνου.¹³⁰ Η πτώση του καθεστώτος Μεντερές το 1960, που ακολούθησε δεν ανέστειλε τη διαδικασία διευθέτησης των σχέσεων των δυο χωρών.¹³¹

Οι Τούρκοι εξακολουθούσαν όμως να προκαλούν και το 1960, διατάσσοντας την απέλαση των Ελλήνων από την Κωνσταντινούπολη με όλες τις τραγικές συνέπειες που ακολούθησαν δημιούργησαν ξανά, μεγάλο πλήγμα κατά του ελληνισμού. Οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου δεν ενθάρρυναν μεν τη διχοτόμηση του σχεδίου Μακμίλλαν, όμως συμπεριλάμβαναν ένα δομικό σφάλμα, την αξίωση των Τουρκοκυπρίων σε βέτο, που θα μπορούσε να δημιουργήσει αρκετά προβλήματα. Τότε

¹²⁹ Ο. π., Ρίχτερ, 2011, σ. 940-943.

¹³⁰ *Αρχείο*, τόμος 4, σ. 59-64.

¹³¹ *IKK*, Οι σχέσεις με την Τουρκία, <https://ikk.gr/i-diethnis-thesi-tis-choras/>

δεν είχε προβλεφθεί ότι η συγκεκριμένη διάταξη θα εξελισσόταν σε δυναμίτη. Η στρατηγική πορεία των εμπλεκομένων ήταν ξεκάθαρη: Ρήξη με οποιονδήποτε στήριζε τη συνεργασία μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων.

Το 1960 με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας ο Κιουτσούκ έγινε ο πρώτος εκλεγμένος αντιπρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας.¹³² Ως αντιπρόεδρος σκιαγραφούσε το ιδανικό προφίλ για τους Τουρκοκύπριους που τον έβλεπαν ως την «ελπίδα για ύπαρξη» ενώ οι Ελληνοκύπριοι, ως τον κίνδυνο της Διχοτόμησης.¹³³ Τον Απρίλη του 1962, οι δύο εκδότες της εφημερίδας «Τζουμχουριέτ» που διακήρυττε τη συνεργασία ανάμεσα στις δύο κοινότητες, δολοφονήθηκαν με σφαίρες σε συνθήκες που έδειχναν τον τρόπο δράσης της ΤΜΤ¹³⁴ (Türk Mukavemet Teşkilâtı = Τουρκική Αντιστασιακή Οργάνωση). Τα κυπριακά Χριστούγεννα του 1963 έμειναν στην Ιστορία ως τα «ματωμένα Χριστούγεννα». Κάποιοι τα ονόμασαν «Τουρκική ανταρσία». και για κάποιους άλλους ήταν περισσότερο αίμα στο μύλο της ιστορίας του Κυπριακού. Προηγήθηκαν άγριες συγκρούσεις ελληνοκυπριακών και τουρκοκυπριακών δυνάμεων, με την Τουρκία να απειλεί και τότε με απόβαση στο νησί και η όλη κατάσταση να προαναγγέλλει το τι θα συνέβαινε 11 χρόνια μετά...

Αν και έχει υποστηριχθεί ότι η εμμονή στην ένωση ήταν εμπόδιο για πολιτική λύση του Κυπριακού ο σημαντικότερος παράγων, είτε για λύση ένωσης είτε για λύση ανεξαρτησίας, ήταν η καταβολή ενός τμήματος του νησιού στην Τουρκία. Η απαίτηση αυτή ήταν εμφανής και στην εφαρμογή των συνθήκων Ζυρίχης- Λονδίνου το 1960-1963, στην πρώτη τριετία της κυπριακής ανεξαρτησίας. Οποιαδήποτε ένταση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας είχε αρνητικό αντίκτυπο στο νησί όπως αποδείχθηκε.

Οι σχέσεις Ελλάδας – Κύπρου

Οι σχέσεις των δυο χωρών πέρασαν από πολλές διακυμάνσεις. Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα είχε ήδη καταθέσει την πρώτη αποτυχημένη προσφυγή της στον ΟΗΕ από την κυβέρνηση του Παπάγου το 1954 και τον επόμενο χρόνο την άνοιξη

¹³² Ο. π., Κουφουδάκης 2008, σ. 35-36.

¹³³ Ο. π., Το Κυπριακό Ζήτημα, / Ιστορικό,

http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/mfa08_gr/mfa08_gr?OpenDocument

¹³⁴ Ο. π., Ειδική ομάδα ερευνητών, *Αιματηρή αλήθεια 1955-1974*, « Στις 23 Απριλίου 1962, οι αντιτενκτασικοί δημοσιογράφοι Αϊχάν Χικμέτ και Αχμέτ Μουζαφέρ Γκιουρκάν δημοσίευσαν στην τουρκοκυπριακή εφημερίδα τους, την «Τζουμχουριέτ», ότι η ανατίναξη των τεμενών στην Κύπρο, ήταν δουλειά εκείνων των εγκληματικών στοιχείων εντός της τουρκικής κοινότητας, που προετοίμαζαν νέες διακοινοτικές συγκρούσεις. Προειδοποιούσαν, επίσης, ότι στην επόμενη έκδοση της εφημερίδας θα αποκάλυπταν τους δράστες. Δολοφονήθηκαν και οι δύο το ίδιο εκείνο βράδυ της 23ης Απριλίου 1962».

του 1955 είχε αρχίσει η ένοπλη δράση της ΕΟΚΑ.¹³⁵ Από τον Οκτώβριο του 1955, και για τα επόμενα τέσσερα χρόνια, οι κυβερνήσεις Καραμανλή τάχθηκαν με σθένος στον αγώνα για την αναγνώριση των εθνικών δικαιών στην Κύπρο.

Στις ΗΠΑ, ο Τύπος υποστήριζε την ελληνική πλευρά και δεκαοκτώ Αμερικανοί γερουσιαστές με ψήφισμά τους καταδίκασαν τα «Σεπτεμβριανά» και πρότειναν τη μεσολάβηση των ΗΠΑ για την αρχή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο.¹³⁶

Αυτοπροσώπως, ο Καραμανλής συμμετείχε στις εργασίες της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ το φθινόπωρο του 1956, και είχε συνομιλίες με Αμερικανούς παράγοντες και τον πρόεδρο Αϊζενχάουερ. Ακόμη, η ελληνική κυβέρνηση, σε τρεις διαφορετικές ευκαιρίες, υποστήριξε πρόταση για την πραγματοποίηση στην Κύπρο της αρχής της αυτοδιάθεσης. Σε αυτή τη βάση η εξεύρεση αποδεκτής λύσης του Κυπριακού γίνεται αποδεκτή τόσο από την κυπριακή πλευρά όσο και από την ελληνική κυβέρνηση.¹³⁷ Η Βρετανία όμως, επιζητώντας να διαφυλάξει την υποστήριξη της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή, στήριξε το δικαίωμα απόσχισης των Τουρκοκυπρίων, ενισχύοντας ουσιαστικά τη λύση της διχοτόμησης. Σε ό,τι αφορά το «*Συνταγματικό καθεστώς αυτοκυβέρνησης*», ο Μακάριος ζητούσε και επέμενε οι διορθώσεις να γίνονται γραπτώς, δυστυχώς όμως οι διαπραγματεύσεις ναυαγούν. Οι δηλώσεις της «Εθναρχίας» και της ελληνικής Κυβέρνησης οδηγούν εντέλει στην απόρριψη του σχεδίου «Χάρντινγκ». Οι λόγοι της αποτυχίας των διαπραγματεύσεων, παρά την ουσιαστική έγκριση του περιεχομένου τους από την Ελληνική και Ελληνοκυπριακή¹³⁸ πλευρά, οφείλονται στον εσωτερικό συσχετισμό των δυνάμεων της Κύπρου και Ελλάδας.¹³⁹

Το 1957 ο Καραμανλής κλιμάκωσε την πίεση και εξασφάλισε την απελευθέρωση του Μακαρίου. Σε συνεννόηση με τον Μακάριο, αντιτάχθηκε θαρραλέα στην εφαρμογή του σχεδίου, μη διστάζοντας να εκφοβίσει ακόμη και με πιθανή αποχώρηση της Ελλάδας από το Νατοϊκό σύμφωνο. Τότε ακριβώς, ο Αρχιεπίσκοπος ανέδειξε για πρώτη φορά δημοσίως την ιδέα της δεσμευμένης ανεξαρτησίας για τη Μεγαλόνησο.¹⁴⁰

¹³⁵ https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_1/index.html

¹³⁶ Ο. π., Αβέρωφ, τ. Α' σ. 110-112.

¹³⁷ Ν, Κρανιδιώτης, *Οι διαπραγματεύσεις Μακαρίου-Χάρντινγκ 1955-1956*, Αθήνα, Ολκός, 1987, σ. 167-70 και 92-94.

¹³⁸ Γ. Μηλιού και Τ. Κυπριανίδη. Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική,

http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=234&Itemid=29

¹³⁹ Ο. π., Κρανιδιώτης, 1987, σ. 167-70 και 92-94.

¹⁴⁰ Ο. π., Το Κυπριακό Ζήτημα, <https://ikk.gr/i-diethnis-thesi-tis-choras>

Μπορούμε να πούμε ότι ο Μακάριος διαχειρίστηκε επιδέξια τις διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις και την πολιτική αστάθεια στην Ελλάδα για να εδραιώσει τη θέση του διεθνώς σε αντίθεση με τον Γρίβα.¹⁴¹ Ο Καραμανλής υπογράμμισε ό,τι το νέο κυπριακό κράτος θα έπρεπε να συνδυάσει την εξωτερική του πολιτική με την αντίστοιχη της Ελλάδας. Σε συνδυασμό και με την ομαλή πολιτική και ειρηνική του πορεία ίσως ήταν δυνατό, αργότερα, να επιτευχθεί ακόμη και η ένωση εάν όμως συμφωνούσε και η Τουρκία.¹⁴²

Στα τέλη του 1958, η ελληνική και η τουρκική κυβέρνηση με εντολή των Κυπρίων επέλεξαν την οδό των διαπραγματεύσεων, οι οποίες κατέληξαν στις Συνδιασκέψεις της Ζυρίχης 5-11 Φεβρουαρίου 1959 και του Λονδίνου 17-19 Φεβρουαρίου 1959. Η Συμφωνία της Ζυρίχης υπεγράφη στις 11 Φεβρουαρίου 1959 μεταξύ των πρωθυπουργών Κωνσταντίνου Καραμανλή και Αντνάν Μεντερές. Η Συμφωνία αυτή ενσωματώθηκε σε αυτή του Λονδίνου, η οποία υπεγράφη στις 19 Φεβρουαρίου 1959 από τους Υπουργούς Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας, τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο εκ μέρους της Ελληνοκυπριακής κοινότητας και τον Δρα. Κιουτσούκ εκ μέρους της Τουρκοκυπριακής κοινότητας. Η απόφαση της Κυβέρνησης να υπογράψει τις συμφωνίες κρίθηκε από την αντιπολίτευση «ντροπιαστική και υποχωρητική».¹⁴³

Στις 28 Σεπτεμβρίου του 1962 έφτασε στην Αθήνα ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπος Μακάριος για 4ήμερη επίσκεψη και στο αεροδρόμιο τον υποδέχεται ο βασιλιάς Παύλος. Στις 29 Σεπτεμβρίου και την 1^η Οκτωβρίου συναντιέται με τον Καραμανλή όπου συνομιλούν για οικονομικά θέματα. Την ίδια μέρα ο Αρχιεπίσκοπος σε συνέντευξη Ελλήνων και ξένων δημοσιογράφων δήλωσε ευθαρσώς ότι, «η λύση που δόθηκε με τις συμφωνίες Ζυρίχης -Λονδίνου δεν ήταν αυτή δια την οποία διεξαχθεί ο αγών αλλά ήταν η μόνη εφικτή εκείνη τη στιγμή».¹⁴⁴

Οι δηλώσεις αυτές έγιναν πράξη και το Νοέμβριο του 1963, ο Αρχιεπίσκοπος πρότεινε συνταγματικές αλλαγές σε 13 σημεία που μεταξύ άλλων θα καταργούσαν το βέτο των Τουρκοκυπρίων σε σημαντικούς τομείς, τους χωριστούς δήμους, τις αναλογίες στο δημόσιο κλπ. Παρόλο ότι δεν επρόκειτο για μια αμιγώς μονομερή ενέργεια αλλά στην ουσία προτάσεις προς συζήτηση, η υποβολή τους έδωσε στην Τουρκία την

¹⁴¹ Ο. π., Mallinson, 2005 σ. 148-149.

¹⁴² Ο. π., Το Κυπριακό Ζήτημα, <https://ikk.gr/i-diethnis-thesi-tis-choras>

¹⁴³ Ο. π., Ε. Λαζαρίδης, *Το Βήμα*, 15 Νοεμβρίου 2013, <https://www.tovima.gr/2013/11/15/opinions/i-prwthypourgia-karamanli-anafora-sto-ergo-toy-stin-praksi/>

¹⁴⁴ *Αρχείο*, τόμος 5, σ. 466.

αφορμή για δημιουργία επεισοδίων που θα εξυπηρετούσαν τους διχοτομικούς της σκοπούς. Ο Τουρκοκύπριος αντιπρόεδρος της Κύπρου μετα τις δηλώσεις Μακαρίου διακήρυξε ότι το σύνταγμα ήταν νεκρό, υποστηρίζοντας ότι οι δύο κοινότητες δεν μπορούσαν να συνυπάρξουν, «πέστε το διχοτόμηση αν σας αρέσει», είπε. Η ατμόσφαιρα στο νησί κατέστη τεταμένη και ρευστή, με κάποια μικρότερης σημασίας περιστατικά να κλιμακώνονται σε διακοινοτικές συγκρούσεις, τροφοδοτούμενες από εξωτερικές παρεμβάσεις. Η κρίση έγινε διεθνής,¹⁴⁵ στις 30 Νοεμβρίου η Αμερική και οι σύμμαχοί της συγκλονίζονταν από τη δολοφονία του Τζων Κέννεντυ, την ίδια περίοδο ο Μακάριος έθεσε σε εφαρμογή την πρώτη φάση του «Σχεδίου Ακρίτας».¹⁴⁶

Το σχέδιο Ακρίτας ήταν ένα σχέδιο της Ελληνοκυπριακής παρακρατικής Οργάνωσης Ακρίτας, η οποία ιδρύθηκε το 1961, με στόχο την επίτευξη της ένωσης με την Ελλάδα. Η ύπαρξη της οργάνωσης είχε εγκριθεί από τον Μακάριο, ο οποίος υποσχέθηκε οικονομική συνδρομή στην οργάνωση.¹⁴⁷ Από τους Τουρκοκύπριους θεωρείται ως «οδηγός γενοκτονίας», ενοχοποιώντας την Κυπριακή Δημοκρατία ως κράτος τρομοκράτη ενώ η Ελληνοκυπριακή πλευρά υποστηρίζει ότι η οργάνωση *Ακρίτας* είχε μόνο αμυντικό χαρακτήρα.

Ο ένοπλος αγώνας στην Κύπρο - Πολιτική του Μακαρίου

Ο εκάστοτε θρησκευτικός ηγέτης της Κυπριακής Εκκλησίας αναλάμβανε και ως εθνικός ηγέτης των Ελλήνων της μεγαλονήσου. Με την ιδιότητα αυτή, τον Οκτώβριο του 1952, ο Μακάριος πήγε στη Νέα Υόρκη όπου συγκροτείτο η Ζ΄ Σύνοδος της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, για να θέσει το Κυπριακό ζήτημα και τον Οκτώβριο του ίδιου έτους περιόδευσε τις Ηνωμένες Πολιτείες,¹⁴⁸ σε μια προσπάθεια να κινητοποιήσει τους εκεί ομογενείς υπέρ της κυπριακής υποθέσεως. Παράλληλα πίεζε κατά το διάστημα αυτό τις διάφορες ελληνικές κυβερνήσεις να εγγράψουν προς συζήτηση στη Γενική Συνέλευση του Διεθνούς Οργανισμού το θέμα της αυτοδιαθέσεως της Κύπρου. Συναντούσε όμως μεγάλη απροθυμία εξαιτίας του γεγονότος ότι η Ελλάδα ήταν σύμμαχος της Μεγάλης Βρετανίας. Ωστόσο, Επιστρέφοντας στην Κύπρο υπέβαλε διαμαρτυρία στην Επιτροπή μη αυτοκυβερνωμένων εδαφών των Ηνωμένων Εθνών για

¹⁴⁵ Ο. π., W. Mallinson, : *Κύπρος Cyprus A Historical Overview* (Πρώτη Αγγλική Έκδοση 2008) επιμ., Μίλτος Μιλτιάδου, Αγγελική Νικολαΐδου, Γ.Τ.Π., Κυπριακή Δημοκρατία, σ. 26.

¹⁴⁶ Brendan, Craig, *Η συνομοσία της Κύπρου*., Αθήνα: Σιδέρης, 2002, σ. 176.

¹⁴⁷ Ο. π., *Αιματηρή αλήθεια*, σ 122.

¹⁴⁸ Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ΄, 1959-1977, Βιογραφία, <http://www.makariosfoundation.org.cy/3.html>

την "παράλειψη" της Μ. Βρετανίας να υποβάλει έκθεση για την πολιτική κατάσταση στην Κύπρο.¹⁴⁹

Το Κυπριακό εθίγη στις συζητήσεις στα Ηνωμένα Έθνη από τον Μακάριο που ενήργησε ως εκπρόσωπος του υπόδουλου κυπριακού Ελληνισμού, και υπέβαλε αίτηση στον ΟΗΕ με ημερομηνία 10 Αυγούστου 1953, ζητώντας την εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεως για τον λαό της Κύπρου, σύμφωνα με σχετική απόφαση αυτού, με την οποία καλούσε τα κράτη μέλη να προωθούν αυτό το δικαίωμα των λαών.¹⁵⁰ Επίσης ο δυναμικός ηγέτης, Μακάριος, ως πνευματικός καθοδηγητής της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, πραγματοποίησε μέσω του κινήματος των Αδεσμεύτων,¹⁵¹ (ιδρυτικό μέλος η Κύπρος) σειρά ταξιδιών στην Ευρώπη, Αμερική και Ασία, προβάλλοντας στη διεθνή κοινή γνώμη το Κυπριακό θέμα. Ενισχύοντας τις προσπάθειές του η ελληνική κυβέρνηση επιχειρεί διάβημα προς την αγγλική κυβέρνηση θέτοντας το θέμα.¹⁵²

Ο Μακάριος ήταν ο πολιτικός αρχηγός του ένοπλου απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ και ο Γρίβας ο στρατιωτικός αρχηγός. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκοκύπριοι δημιούργησαν και αυτοί τη δική τους μυστική οργάνωση VOLKAN ενώ από το 1957 την ΤΜΤ.¹⁵³ Ο σκοπός της ΕΟΚΑ ήταν να στήσει ελεγμένες και έμπιστες ολιγομελείς ομάδες υποστηρικτών σε διάφορα μέρη του νησιού. Αργότερα, αυτές οι ομάδες πλήθυναν και οργανώθηκαν σε ομάδες με συγκεκριμένη δραστηριότητα, όπως την τέλεση δολιοφθορών ή δράσεων πολιτικού χαρακτήρα. Επίσης, υπήρχαν ομάδες που οργάνωναν ψυχολογικό πόλεμο στους Άγγλους αξιωματούχους.

Την φροντίδα όλου του εγχειρήματος την είχε κυρίως ο Γρίβας, ο οποίος θεωρείτο ακραίος εθνικιστής.¹⁵⁴ Τον Οκτώβριο του 1958 οι δράσεις της ΕΟΚΑ ήταν τόσο σκληρές που ο μήνας αυτός χαρακτηρίστηκε ως «Μαύρος Οκτώβρης».¹⁵⁵ Την τετραετία που διήρκησε ο ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ, όλες οι πλευρές που

¹⁴⁹ Στο ίδιο, <http://www.makariosfoundation.org.cy/3.html>

¹⁵⁰ Ο. π., Τράπεζα Κύπρου και εφημερίδα Πολίτης, <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=13033&-V=limmata>

¹⁵¹ Το κίνημα των Αδεσμεύτων είναι όρος που καθιερώθηκε διεθνώς μετά τη διάσκεψη 29 Αφροασιατικών κρατών στην πόλη Μπαντούγκ της Ινδονησίας τον Απρίλιο του 1955. Ο όρος αυτός χαρακτηρίζει την κίνηση στην οποία ανήκουν οι χώρες που έμειναν έξω από κάθε πολιτικοστρατιωτικό συνασπισμό των δυο, βασικά, στρατοπέδων στα οποία χωρίστηκε ο κόσμος μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο. Η Κύπρος είναι ένα από τα ιδρυτικά μέλη του κινήματος, <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=961&-V=limmata>

¹⁵² https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_1/index.html σ. 42.

¹⁵³ Σ. Αθανασιάδης, *Φάκελος Τ.Μ.Τ.* (α' έκδοση) Λευκωσία, 1998, σ. 15.

¹⁵⁴ Ο. π., Αβέρωφ, τ. Α', σ. 224-5.

¹⁵⁵ Στο ίδιο, σ. 236-238.

ενεπλάκησαν υπέστησαν βαριές απώλειες. Σύμφωνα με στοιχεία των αγωνιστών της ΕΟΚΑ περίπου 250 μέλη της οργάνωσης σκοτώθηκαν από τα οποία τα 134 από ατυχήματα σε αποστολές ή χρήση βίας εντός της οργάνωσης.¹⁵⁶

Η ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας επήλθε μετά από τη συμφωνία Ζυρίχης – Λονδίνου. Κατά τον Χατζηβασιλείου ο Μακάριος είχε εγκρίνει τις βασικές αρχές της ελληνοτουρκικής συμφωνίας, ενώ στη διάσκεψη του Λονδίνου απλώς ζήτησε να έχει τη δυνατότητα να θέσει ορισμένα επιμέρους θέματα. Βασική διαφορά του Μακάριου με τον Καραμανλή ήταν ότι ο Αρχιεπίσκοπος πίστευε στη «διαρκή διαπραγματεύση» ακόμα και μετά την υπογραφή μιας συμφωνίας.¹⁵⁷

Στις προεδρικές εκλογές της 13ης Δεκεμβρίου 1959 υποψήφιοι ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και ο Ιωάννης Κληρίδης. Ο Μακάριος είχε τη στήριξη της πλειονότητας των αγωνιστών της ΕΟΚΑ και του Ενιαίου Δημοκρατικού Μετώπου Αναδημιουργίας (ΕΔΜΑ), ενώ ο Ιωάννης Κληρίδης είχε τη στήριξη του ΑΚΕΛ, της Δημοκρατικής Ένωσης Κύπρου, (της οποίας ηγείτο) και όσους είχαν αντιταχθεί στις συμφωνίες Λονδίνου-Ζυρίχης. Ο Μακάριος εκλέχθηκε πρώτος πρόεδρος 13 Δεκεμβρίου του 1959.¹⁵⁸ Οι άνδρες κάθε κοινότητας που είχαν επιλεγεί να ηγηθούν ώστε να οργανώσουν συγκεκριμένους στόχους παρέμειναν εξοπλισμένοι μέχρι την επίτευξή τους δηλαδή, ένωση οι Ελληνοκύπριοι και διχοτόμηση, οι Τουρκοκύπριοι.¹⁵⁹

Οι υπουργοί της κυβέρνησης και κάποια μέλη της ΕΟΚΑ στελέχωσαν την οργάνωση «Ακρίτας» μία οργάνωση η οποία ιδρύθηκε με εντολή του Αρχιεπισκόπου. Τον ρόλο του «Ακρίτα» ανέλαβε ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης.¹⁶⁰ Αρκετοί ισχυρίζονται ότι υπήρχε ένα συντονισμένο και δομημένο σχέδιο από την ελληνοκυπριακή πλευρά για να χρησιμοποιηθεί βία ώστε να απομακρυνθούν οι Τουρκοκύπριοι από την κεντρική κυβέρνηση - γνωστή ως Σχέδιο Ακρίτας.¹⁶¹ Η οργάνωση απευθυνόταν στα μέλη της και το σχέδιο ήταν να καταρριφθούν οι συμφωνίες και να ενωθεί η Κύπρος με την Ελλάδα. Η ύπαρξη του σχεδίου αυτού δεν διαψεύστηκε αλλά μήτε επιβεβαιώθηκε (από την Κυπριακή Κυβέρνηση).¹⁶²

¹⁵⁶ Ο. π., Richter, 2011, σ. 977.

¹⁵⁷ Ε. Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του Κυπριακού., Η δεκαετία του 1950*, Αθήνα, Πατάκης, 2005, σ. 353 και 388.

¹⁵⁸ Μ. Στυλιανού, 12 Νοεμβρίου 2012, [«Ιστορία των Προεδρικών Εκλογών»](http://www.sigmalive.com). www.sigmalive.com

¹⁵⁹ Η. Richter *A Concise History of Modern Cyprus 1878-2009*, Rutzen, 2010, σ. 99.

¹⁶⁰ Στο ίδιο, σ. 117-118.

¹⁶¹ James Ker-Lindsay, *The Cyprus Problem (What Everyone Needs To Know)*, Oxford University Press USA, 2011, κεφ. 2 Constitutional Collapse, (1960-1974) σ. 35.

¹⁶² *The Cyprus Conflict: National Identity and Statehood*, 2nd edition 1999.

Τέλος ο Μακάριος ακολούθησε αδέσμευτη εξωτερική πολιτική και παρέστη ο ίδιος προσωπικά στην ιδρυτική συνέλευση του κινήματος των Αδεσμεύτων που έγινε στο Βελιγράδι της Γιουγκοσλαβίας τον Σεπτέμβριο του 1961, παρά τις αντιδράσεις των Τούρκων. Το 1961 επισκέφθηκε επίσημα την Αίγυπτο και τον επόμενο χρόνο επισκέφθηκε τις Ηνωμένες Πολιτείες όπου είχε συνομιλίες με τον πρόεδρο Τζων Κέννεντυ.

Πολιτική του Γρίβα

Οι διάφορες πτυχές της ζωής του Γεώργιου Γρίβα ήταν περιπετειώδεις και διαφορούμενες. Κατατάχθηκε στην Σχολή Ευελπίδων στην Αθήνα για να μην γίνει γιατρός όπως επέμενε ο πατέρας του. Πολέμησε γενναία και στην Μικρά Ασία και επιλέγεται να φοιτήσει στην Γαλλική Ακαδημία πολέμου και γίνεται Ταγματάρχης του 1935. Όταν εισέβαλλαν οι Ιταλοί μεταφέρθηκε στην ΙΙ Μεραρχία με τον τίτλο του Επιτελάρχη και μετά το πέρας της γερμανικής εισβολής και Κατοχής επιστρέφει στην Αθήνα και ιδρύει την φιλοβασιλική και αντικομμουνιστική οργάνωση Χ. Το 1948 μετονομάστηκε «Εθνικόν Αγροτικόν Κόμμα Χιτών» και στις εκλογές της 5ης Μαρτίου του 1950, συγκέντρωσε 0,84% χωρίς να κατορθώσει να εκλέξει βουλευτή.¹⁶³

Τα χρόνια έως την ανεξαρτησία της Κύπρου περιγράφονται από τη συνέχιση της δράσης του μέσω της ΕΟΚΑ. Ο αγώνας της ήταν πεντάχρονος, πολυσύνθετος, μαχητικός, ψυχολογικός, και πολιτικός.¹⁶⁴ Στόχευε στην αποδέσμευση από τον αγγλικό ζυγό διεξάγοντας ανταρτοπόλεμο, και την εξορία όλων των κομμουνιστών που ζούσαν στο νησί και τέλος στην «ελληνοποίηση» της Κύπρου με την επιτυχημένη ολοκλήρωση της ιδέας της «ένωσης».¹⁶⁵ Η πειθαρχημένη και οργανωμένη νεολαία της ΕΟΚΑ διαδραμάτισε δυναμικό ρόλο στον αγώνα και στους στόχους του Γρίβα. Είναι αμφίβολο εάν κατά τη διάρκεια του αγώνα ένα μικρό ποσοστό είχε ακολουθήσει την κομμουνιστική γραμμή.¹⁶⁶

¹⁶³ Α. Αλεξόπουλος, (επιμ.), 1977, *Μητρώων Γερουσιαστών και Βουλευτών* Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων, σ. 87-89.

¹⁶⁴ Ο. π., Αβέρωφ, τόμος Α', σ. 245.

¹⁶⁵ Ξ. Μπρουντζάκης, Τα Βρετανικά λάθη στο Κυπριακό, *Το Ποντίκι*, 11 Ιουλίου 2020, <http://www.topontiki.gr/article/394848/ta-vretanika-lathi-sto-kypriako>

¹⁶⁶ George Grivas, *Guerrilla Warfare and EOKA's Struggle*, «A Politico-military Study», Longmans, 1964.

Η τελευταία δεκαετία της αποικιακής Κύπρου (1950-60)¹⁶⁷ ήταν μια περίοδος αναταραχής και βίας. Οι Ελληνοκύπριοι διώκονται για ανταρτοπόλεμο, τόσο στην οροσειρά Τρόοδος όσο και στις πόλεις, (πολλοί από τους οποίους ήταν Τουρκοκύπριοι, που διορίστηκαν από τις βρετανικές αρχές μόλις άρχισαν τα προβλήματα). Ο στόχος που επιδίωκε ο επικεφαλής της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και ηγέτης τους, ήταν στην αρχή η ένωση με την Ελλάδα, αλλά σταδιακά, καθώς κατέστη σαφές ότι αυτό ήταν ανέφικτο, μετακινήθηκε απρόθυμα στην ανεξαρτησία. Ωστόσο, ο Γρίβας, είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι δεν έκανε ποτέ αυτή την αλλαγή.

Παρά τις διαφωνίες στις σχέσεις του με τον Μακάριο ποτέ δεν είχαν φτάσει σε σημείο ανοιχτής ρήξης. Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, ο Γρίβας θεωρούσε ότι ο Μακάριος, ήταν «το άμεσο πολιτικό αφεντικό του», όπως σημειώνει χαρακτηριστικά, ο ταξίαρχος Μάγκαν που είχε αποσταλεί από την ΜΙ5 στην Κύπρο. Ο ίδιος εκτιμούσε ότι «το πραγματικό αφεντικό του» του Γρίβα, (ως πρώην αξιωματικός του ελληνικού στρατού), είχε στραμμένο το βλέμμα προς την Αθήνα και την ελληνική κυβέρνηση και ότι ο Μακάριος έπαιζε μόνο το ρόλο του «μεσάζοντα».¹⁶⁸

Η Βουλή των Ελλήνων με Νόμο που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ Α΄ 51 στις 20 Μαρτίου 1959, προήγαγε ομόφωνα τον Γεώργιο Γρίβα από αντισυνταγματάρχη σε αντιστράτηγο και του χορήγησε ειδική σύνταξη, καθώς και τον τιμητικό τίτλο του «Αξιού Τέκνου της Πατρίδος».¹⁶⁹

Όπως έγγραψε αργότερα ο Αβέρωφ με παραστατικό τρόπο, ο αγώνας του Γρίβα ήταν στο βάθος «τριμέτωπος και τελικά τετραμέτωπος, «Βρετανοί, Τούρκοι, καταδότες, κομμουνιστές».¹⁷⁰

<https://www.cypruspost.post/el/anniversaries-2020>

¹⁶⁷ Hannay, David, *Cyprus: The Search for a Solution* First Edition by εκδ. I. B. Tauris, 2004, σ. 2.

¹⁶⁸ Β. Καρύδη, Οι τεταμένες σχέσεις του Γρίβα με τον Μακάριο, *Η Καθημερινή* 30 Οκτωβρίου 2014, <https://www.kathimerini.gr/society/789919/oi-tetamenes-scheseis-toy-griva-me-ton-makario>

¹⁶⁹ Όμηρος Παπαδόπουλος, *Οργάνωσις Χ: Τρία Χρόνια Τρεις Αιώνες*, Αθήνα, Νέα Θέσις, 2000, σ. 170-177.

¹⁷⁰ Π. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, δότομο, Libro, 1991, τόμος Α΄, σ. 230.

Ελλάδα – NATO

Το NATO, ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1949 και η Αθήνα έθεσε ως πρωταρχικό στόχο την ένταξη της στη νέα συμμαχία. Τον Οκτώβριο του 1950, η Ελλάδα έκανε αίτηση στο NATO, έναν οργανισμό που εγγυάτο τη «συλλογική ασφάλεια των ελεύθερων λαών» στο νέο ψυχροπολεμικό περιβάλλον.¹⁷¹ Έναν χρόνο αργότερα και αφού η Βρετανία είχε άρει τις αντιρρήσεις της, νατοϊκό ψήφισμα διασφάλισε την προσχώρηση και της Ελλάδας στους κόλπους του οργανισμού. Η συμφωνία προσχώρησης ψηφίστηκε από όλα τα κοινοβουλευτικά κόμματα στην Ελλάδα, εκτός από την Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ). Το ΚΚΕ είχε τεθεί εκτός νόμου από τα τέλη του 1947.

Το 1947 η κυβέρνηση της Μεγάλης Βρετανίας υπό το βάρος των οικονομικών δυσχερειών που προκάλεσε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, δήλωσε ότι αδυνατεί να ασκεί ηγεμονική θέση στην Ελλάδα, αφήνοντας την σκυτάλη στις Ηνωμένες Πολιτείες οι οποίες άρχισαν να εγκαταλείπουν τον απομονωτισμό. Οι ΗΠΑ ως βάση της εξωτερικής τους πολιτικής, ήθελαν να μην εμπλακεί η Σοβιετική Ένωση στην Ευρώπη λόγω του κινδύνου της επικράτησης του κομμουνισμού. Αυτό θα αποτελούσε κίνδυνο για τα συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών, έτσι προώθησαν την ίδρυση του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (ΟΕΕC), που αποσκοπούσε στην οικονομική βοήθεια της πληγωμένης Ευρώπης καθώς και τη διαχείριση του Σχεδίου Μάρσαλ το 1947.¹⁷² Η πολιτική αυτή συνεχίστηκε με την ίδρυση του συμφώνου της βορειοατλαντικής συμμαχίας (NATO)¹⁷³ το 1949.

Όταν απευθύνθηκαν οι Έλληνες στους Νατοϊκούς για το Κυπριακό δεν είχαν την επιθυμητή εξέλιξη. Συγχρόνως φάνηκε πως θα αντιμετώπιζονταν από τότε και στο εξής οι δυο σύμμαχοι Ελλάδα – Τουρκία. Το χαρακτηριστικό είναι ότι οι σύμμαχοι της δύσης υποστήριζαν είτε φανερά είτε έμμεσα τις τουρκικές θέσεις ενώ οι ελληνικές θέσεις υποστηρίχθηκαν από χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ και περισσότερο από την ΕΣΣΔ. Γεγονός που αποτέλεσε ευκαιρία να δημιουργηθεί κρίση στους κόλπους του NATO από τους αδέσμευτους συμμάχους.¹⁷⁴

¹⁷¹ Ο. π., Μ. Κούμας, *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος, 1945-1962*, 2015, σ. 51.

¹⁷² S. Berstein – P. Milza, *Ιστορία της Ευρώπης από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη 5ος-18ος αιώνας*, τόμος Γ΄, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1999, σ. 179.

¹⁷³ Davies, Norman, 1996, "*Europe, A History*", University press Pimlico, London. σ. 1109.

¹⁷⁴ Ο. π., Π. Κουλούρης, 18 Φεβρουαρίου 2019, <https://www.offlinepost.gr/2019/02/18/oi-ελληνικές-προσφυγές-στον-οηε-για-το/>

Λίγο καιρό μετά την εκλογή του Αϊζενχάουερ ως προέδρου των ΗΠΑ το 1953, ο πρεσβευτής των Ηνωμένων Πολιτειών στην Αθήνα, Gavendish Cannon (1953-56), υπέγραψε ελληνοαμερικανική συμφωνία για τοποθέτηση αμερικανικών στρατιωτικών βάσεων στην Ελλάδα. Η ελληνική πλευρά θεώρησε ότι ενδυναμώθηκε και προσανατολίστηκε για νέα συζήτηση του Κυπριακού στον ΟΗΕ. Ο πρεσβευτής των Αμερικανών στην Αθήνα Κάννον, πίστευε ότι έπρεπε να στηριχθεί η Ελλάδα στον ΟΗΕ όμως αντιμετωπίστηκε αρνητικά από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Βρετανία επιδίωκε η παρουσία της στην ανατολική Μεσόγειο αλλά και η ελληνοτουρκική συνεργασία να είναι συμμαχική για την αποτελεσματική λειτουργία της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ. Η Κύπρος αποτέλεσε θέμα συζήτησης στη συνάντηση κορυφής μεταξύ ΗΠΑ και Ηνωμένου Βασιλείου Αϊζενχάουερ- Τσόρτσιλ τον Ιούνιο του 1954 όπου ο Τσόρτσιλ είχε χαρακτηρίσει το νησί ως ένα καλό μέρος για τη μεταφορά των βρετανικών δυνάμεων από το Σουέζ. Η αναβαθμισμένη στρατηγική σημασία της Κύπρου για τη δυτική συμμαχία ήταν ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους οι ΗΠΑ υποστήριζαν τότε τη βρετανική πολιτική και την παραμονή της Κύπρου υπό βρετανικό έλεγχο.¹⁷⁵

Το πογκρόμ εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης το 1955 όξυνε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και ανησύχησε τους Αμερικανούς για τη συνοχή του ΝΑΤΟ.¹⁷⁶ Την πρώτη περίοδο της διακυβέρνησης Καραμανλή ο προσανατολισμός της Ελλάδας ήταν ακλόνητος και οι σχέσεις με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ παρέμειναν θερμές.¹⁷⁷ Η μεταστροφή στην εξωτερική ελληνική πολιτική οφειλόταν στην περιπλοκή του κυπριακού ζητήματος. Η ανάληψη της πρωθυπουργίας Καραμανλή συνέπεσε με την εμβολή της Τουρκίας, ως τρίτος παράγοντας, στο Κυπριακό. Μετά ακολούθησαν, η αποτυχία της τριμερούς διάσκεψης του Λονδίνου, το ναυάγιο των διαπραγματεύσεων Μακαρίου –Χάρντινγκ, ο εκτοπισμός του Μακαρίου στις Σευχέλλες και η έναρξη του ένοπλου αγώνα της ΕΟΚΑ. Μετά τις εξελίξεις η διεθνής διπλωματική υποστήριξη των Αράβων οι οποίοι δεν εμπιστεύονταν την Τουρκία και την Βρετανία θεωρήθηκε απαραίτητη.¹⁷⁸ Η Ελλάδα ενίσχυσε τους δεσμούς της με τους Άραβες για να

¹⁷⁵ I. Stefanidis, *Isle of Discord: Nationalism, Imperialism and the Making of the Cyprus Problem*, εκδ. New York University Press, New York, 1999 σ. 42.

¹⁷⁶ Σ. Ριζάς, Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και το Κυπριακό 1955-1959, *Κωνσταντίνος Καραμανλής, Ο Αναμορφωτής της Μεταπολεμικής Ελλάδας* (1^ο Βιβλίο 1935-1967), πολιτική βιογραφία και αποτίμηση, 2008, σ. 128.

¹⁷⁷ Γ. Σακκάς, Η Ελλάδα, η Δύση και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-1956, *Η Ελλάδα η Δύση και η Μεσόγειος 1945-62, Νέες ερευνητικές προσεγγίσεις* (επιμ.), Κ. Μπότσιου & Γ. Σακκάς, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας 2015, σ. 73.

¹⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 73.

εξασφαλίσει τις ψήφους τους στον ΟΗΕ,¹⁷⁹ ώστε να αναγκάσει τη Βρετανία να αποδεχθεί το δικαίωμα του κυπριακού λαού για αυτοδιάθεση.

Την άνοιξη του 1956, στις μεγάλες διαδηλώσεις για την εκτόπιση του Μακαρίου και τις πρώτες εκτελέσεις αγωνιστών της ΕΟΚΑ, είχαν εμφανιστεί συνθήματα υπέρ της αποχώρησης από το ΝΑΤΟ και της ένταξης της Ελλάδας σε έναν «άξονα Αθηνών-Βελιγραδίου-Καΐρου». Το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου, αμερικανική δημοσκόπηση έδειχνε ότι το 74% (!) των Αθηναίων ευνοούσε την αποχώρηση από το ΝΑΤΟ εάν οι Δυτικοί εξακολουθούσαν την ίδια πολιτική στο Κυπριακό. Στα τέλη Αυγούστου του 1956, ο Ευάγγελος Αβέρωφ, προειδοποίησε τους Αμερικανούς ότι λόγω της πολιτικής της Δύσης στο Κυπριακό, όλος ο ελληνικός λαός, «εκτός 2.000 Αθηναίων», θα επιδοκίμαζε μία απόφαση για έξοδο από το ΝΑΤΟ. Το φθινόπωρο του ίδιου έτους, ο Γεώργιος Γρίβας, αρχηγός της ΕΟΚΑ, και η εφημερίδα «Εστία» τάχθηκαν υπέρ της αποχώρησης από το ΝΑΤΟ, οι εκκλήσεις τους υποστηρίχθηκαν και από την ΕΔΑ, αλλά απορρίφθηκαν από την κυβέρνηση, η οποία τόνισε ότι ήταν η μόνη αρμόδια να χαράσσει την εξωτερική πολιτική. Το επόμενο έτος, και παρά την απελευθέρωση του Μακαρίου με αμερικανική μεσολάβηση, νέες δημοσκοπήσεις έδειχναν μια πλειοψηφία υπέρ μιας ουδετερόφιλης πολιτικής. Με άλλα λόγια, τα χρόνια αυτά η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή προσπαθούσε να διασώσει τον φιλοδυτικό προσανατολισμό της χώρας, γνωρίζοντας ότι ακολουθούσε μία αντιδημοφιλή πολιτική.¹⁸⁰

Το 1958 υπήρξε μια καθοριστική χρονιά για την Ελλάδα και ανέκυψε αναταραχή στις σχέσεις με το ΝΑΤΟ. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ήταν πεπεισμένος ότι η Ελλάδα ανήκε στη Δύση καθώς αποτελούσε, πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά πεδίο του δυτικού κόσμου. Όπως χαρακτηριστικά τόνισε ο Αβέρωφ ενώπιον του Συμβουλίου του ΝΑΤΟ τον Ιούλιο του 1958, η Ελλάδα ακολουθούσε «λίαν προσεκτική πολιτικήν, εν πνεύματι καλού συμμάχου του ΝΑΤΟ, αλλά ουχί και εν πνεύματι εξαφανίσεως της προσωπικότητάς μας».¹⁸¹ Τον Σεπτέμβριο του 1958 μάλιστα, αναγκάστηκε να προειδοποιήσει τη συμμαχία ότι η ενδεχόμενη εφαρμογή του διχοτομικού σχεδίου Μακμίλλαν στην Κύπρο, θα μπορούσε να ωθήσει τη χώρα εκτός της δυτικής συμμαχίας. Τον Οκτώβριο 1958 άρχισαν, χωρίς τη συμμετοχή των Κυπρίων, σημαντικές ζυμώσεις που είχαν σαν συνέπεια τη συνάντηση των Πρωθυπουρ-

¹⁷⁹ Στο ίδιο, σ. 69.

¹⁸⁰ Ε. Χατζηβασιλείου, Το ενδεχόμενο εξόδου από το ΝΑΤΟ, *Η Καθημερινή*, 1 Φεβρουαρίου 2015. <https://www.kathimerini.gr/801868/article/epikairothta/ellada/to-endexomeno-e3odoy-apo-to-nato>

¹⁸¹ Ο. π., *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, τ. ΙΣΤ', Αθήνα 2000 σ. 249.

γών Ελλάδας και Τουρκίας στη Ζυρίχη και την υπογραφή των συνθηκών.¹⁸² Η ρύθμιση του Κυπριακού, το 1959, τόνισε εκ νέου τους δεσμούς της Ελλάδας με το ΝΑΤΟ, ενώ παράλληλα, οι πιέσεις από τη Σοβιετική Ένωση προς την Αθήνα, μετά την επίλυση του Κυπριακού, με τη διατύπωση διαφόρων απειλών το 1961, διατήρησε την ένταση στις σχέσεις μεταξύ Αθήνας και Μόσχας.¹⁸³

Η διευθέτηση του Κυπριακού το 1959 απέτρεψε μία σημαντική πηγή τριβών. Τις χρονιές 1959-63, η Αθήνα αποδείχθηκε ένθερμος υποστηρικτής της ιδέας της συμμαχικής αλληλεγγύης. Ακόμη, οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις συσφίχθηκαν καθώς επισκέφθηκε επίσημα ο πρόεδρος Αϊζενχάουερ την Αθήνα, το 1959, και ανταπέδωσε την επίσκεψη του ο Καραμανλής στις ΗΠΑ, το 1961.

Η ανακίνηση του Κυπριακού μετά την εκλογική ήττα του Καραμανλή (1963)

Στις 30 Νοεμβρίου του 1963 υποβλήθηκε πρόταση στον Τούρκο αντιπρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο που αφορούσε την εξάλειψη των συνταγματικών προνομίων των Τουρκοκυπρίων. Στις 19 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους απορρίφθηκε από την Άγκυρα και τους Τουρκοκύπριους διότι αντιμετωπίστηκαν ως προσπάθεια ανατροπής των συμφωνιών Ζυρίχης –Λονδίνου. Στις 25 έως 29 Δεκεμβρίου 1963 άρχισε ξανά η ένοπλη σύγκρουση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων (Δεκεμβριανά), οι οποίοι ενισχύονταν από τη μητροπολιτική Τουρκία η οποία απειλούσε με απόβαση στο νησί.¹⁸⁴ Σύμφωνα με το Βύρωνα Θεοδωρόπουλο οι Τούρκοι τοποθετούσαν την έκρηξη των Ελλήνων στο «σχέδιο Ακρίτας», άγνωστο μέχρι τον Δεκέμβριο του 1963 το οποίο είδε το φως της δημοσιότητας από ελληνοκυπριακή εφημερίδα τον Απρίλιο του 1966.¹⁸⁵ Στις μέρες μας, παρουσιάζεται από τους Τούρκους ότι απέβλεπε στην Ένωση με παράλληλη εξόντωση της τουρκοκυπριακής μειονότητας, εμπνευσμένο από τον Αρχιεπίσκοπο και Έλληνες αξιωματικούς της Κύπρου.¹⁸⁶

¹⁸² Ο. π., https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_1/index.html, σ. 45.

¹⁸³ ΙΚΚ, Οι σχέσεις με Ε.Σ.Σ.Δ., τις Χώρες της Ανατολής Ευρώπης και Κίνα, <https://ikk.gr/i-diethnis-thesi-tis-choras/>

¹⁸⁴ Ο. π., Κρανιδιώτης, 1984, σ. 46-47.

¹⁸⁵ Θ. Κουλουμπής, Β. Θεοδωρόπουλος: Οι Τούρκοι και Εμείς, *Η Καθημερινή*, 18 Ιουνίου 2018, <https://www.kathimerini.gr/society/969897/vyron-theodoropoylos-oi-toyrkoi-kai-emeis/>

¹⁸⁶ Ο. π., Ρίχτερ, 2010, σ. 117-118.

Στις 30 Νοεμβρίου του 1963 λίγο μετά την αποχώρηση του Κ. Καραμανλή από την εξουσία, δρομολογήθηκε νέα πορεία στο Κυπριακό ζήτημα. Ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Μακάριος παραδίδει στον αντιπρόεδρο Κιουτσούκ υπόμνημα με το οποίο καλεί την τουρκοκυπριακή ηγεσία σέ διαπραγματεύσεις για τροποποίηση των «δεκατριών σημείων» του Συντάγματος.

Η πρόταση του Μακαρίου για την τροποποίηση του συντάγματος σηματοδότησε την απόκλιση από την κοινή γραμμή Αθηνών-Λευκωσίας που είχε προς όφελος και των δύο μερών επιβάλλει ο Καραμανλής. Σκοπός του Αρχιεπισκόπου ήταν να αναστείλει την κρίση αλλά τελικά δημιουργήθηκε εθνικό θέμα. Δεν προχώρησε στην ανάληψη πολιτικών πρωτοβουλιών, ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, είχε όμως στο διάστημα της διακυβερνήσεως Καραμανλή, ανακινήσει με δηλώσεις του το θέμα για ενωτικές διεκδικήσεις που είχαν αντιφάσεις σύμφωνα με τις διατάξεις των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου και του κυπριακού Συντάγματος. Μετά τις πρώτες δυσχέρειες ο Αρχιεπίσκοπος θα προχωρήσει στην εφαρμογή των σχεδίων του, επωφελούμενος από την απομάκρυνση του Καραμανλή και την προσωρινή ανάληψη της εξουσίας από Κυβέρνηση μειοψηφίας.¹⁸⁷ Όπως θα υπογραμμίσει σε επιστολή του προς το νέο πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου, σκοπός του ήταν η κατάλυση των Συμφωνιών με το επιχείρημα ότι διεθνώς και επιτοπίως άλλαξαν οι συνθήκες.¹⁸⁸ Στην πραγματικότητα, η πρωτοβουλία του προέδρου Μακαρίου προοριζόταν να προκαλέσει τη ζωηρή αντίδραση όλων των παραγόντων που επηρέαζαν τη θέση του Κυπριακού ζητήματος. Οι σχέσεις Αθήνας-Λευκωσίας δεν ήταν σε καλό σημείο. Οι Ελληνοκύπριοι θεωρούσαν τις Συνθήκες Ζυρίχης -Λονδίνου προδοσία του αγώνα τους για ένωση, στάση που καταλόγιζε ως το τέλος της ζωής του ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον Μακάριο.¹⁸⁹

Ο Γεώργιος Παπανδρέου, πρωθυπουργός της χώρας, σε διάβημά του προς τον Αρχιεπίσκοπο, θα διαφωνήσει ριζικά για την ανακίνηση του Κυπριακού « *Η στιγμή δεν είναι κατάλληλος, και πάσα ενέργεια εν Κύπρω θα πρέπει να γίνεται εν συνεννοήσει μετά της έλληνικής Κυβερνήσεως ... από κοινού και έκ συμφώνου*». Επίσης ο Σ. Βενιζέλος, αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και υπουργός Εξωτερικών, θά υπογραμμίσει ότι «*ούδεμία έλληνική Κυβέρνησις είναι εις θέσιν ... να καλήται να κινή διπλωματικούς και άμους μηχανισμούς προς δια κανονισμόν των άνευ προσυνεννοήσεως μετ' αυτής*

¹⁸⁷ Ο. π., Αβέρωφ, τ. Β', σ. 329.

¹⁸⁸ Στο ίδιο, σ. 330.

¹⁸⁹ Γ. Μαλούχος Αθήνα, Λευκωσία, σύμμαχοι, *Η καθημερινή*, 26 Νοεμβρίου 2006,

Ο Καραμανλής φέρεται να ρώτησε τον Μακάριο σε πολύ μεταγενέστερη συνάντησή τους: «*Παπά μου, την ίδια συνθήκη δεν υπογράψαμε; Πώς γίνεται να βγήκες εσύ ήρωας κι εγώ προδότης;*» [kathimerini.gr | \(archive.org\)](http://kathimerini.gr | (archive.org))

ένεργειων τής κυπριακής Κυβερνήσεως». Οι συστάσεις της Αθήνας δεν θα γίνουν σεβαστές, όπως ο αντίστοιχος - παλαιότερα - των Κ. Καραμανλή και Ε. Αβέρωφ, και θα εκδηλωθούν σοβαρές διακοινοτικές ταραχές με αποκορύφωμα τα επεισόδια των Χριστουγέννων του 1963 και η έξοδος αποσπάσματος της ΤΟΥΡΔΥΚ (στρατιωτική δύναμη της Τουρκίας) από το στρατόπεδό της. Ταυτόχρονα δε προμήνυαν μελλοντικά δεινά για τη Μεγαλόνησο και το έθνος.¹⁹⁰ Ο Μακάριος αναζητώντας δικαίωση μεταξύ των ενωτικών, με την αρωγή του Ραούφ Ντενκτάς και της Άγκυρας που είχαν δική τους ατζέντα για τη διχοτόμηση, οδήγησε την Κύπρο στην κρίση του 1963 που είχε επακόλουθο την αποσκίρτηση των Τουρκοκυπρίων από το κοινό κράτος.¹⁹¹

Επίλογος

Τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν στην Κύπρο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποδεικνύουν ότι η μεγαλόνησος δεν ήταν απλά ένα πεδίο διαρκών αγώνων αλλά ούτε το Κυπριακό ήταν ένα ζήτημα που εξιστορούσε χαμένες ευκαιρίες. Οι Βρετανοί αποικιοκράτες κατόπιν πολλών δεκαετιών εξουσίας στην περιοχή, δεν μπόρεσαν να τιθασεύσουν την επιθυμία των Ελληνοκυπρίων για ανεξαρτησία, μετά το διεθνές αντιαποικιακό κλίμα που επικρατούσε. Στα πρώτα χρόνια της μετεμφυλιακής περιόδου τοποθετείται η έντονη αγωνιστική δραστηριότητα για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Ο Μακάριος και οι ελληνικές κυβερνήσεις, τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950 διεθνοποίησαν το κυπριακό ζήτημα. Οι Βρετανοί λόγω της στρατηγική θέσης του νησιού αποσκοπούσαν κατά το μέγιστο στη διατήρηση της κυριαρχίας τους και κατ' ελάχιστον στην παραμονή των στρατιωτικών τους βάσεων. Με διπλωματικό τρόπο κατάφεραν να εμπλέξουν τους Τούρκους για εδαφικές απαιτήσεις στο νησί, λόγω του Τουρκοκυπριακού πληθυσμού και έτσι ξεκίνησαν τα τραγικά γεγονότα που ακολούθησαν μέχρι την επίλυση του.

Όταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής τον Οκτώβριο του 1955 ανέλαβε τη διακυβέρνηση της Ελλάδας, το Κυπριακό ζήτημα ήταν σε κρίσιμο σημείο. Με την εκλογή του απέτρεψε την άνοδο της κεντροαριστεράς, η οποία ήταν πιθανό να οδηγούσε την Ελλάδα στην απομάκρυνσή της από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Η Αθήνα

¹⁹⁰ *Αρχείο*, σ. 108 https://ikk.gr/12tomo/Volume_06_OCR_low_IKK.pdf

¹⁹¹ Μ. Δρουσιώτης, 30 ΧΡΟΝΙΑ από το θάνατο του Μακαρίου, Ο Εθνάρχης και ο πολιτικός, Η Ένωση ξανά, *Ελευθεροτυπία*, 8 Αυγούστου 2007, <http://www.makarios.eu/cgi-bin/hweb?-A=2224&-V=history>

αν και συμμετείχε στις συμμαχικές της υποχρεώσεις, ανοίχτηκε προς τον Αραβικό κόσμο καθώς και στα Βαλκάνια αφού χρειαζόταν τη συνδρομή τους στον ΟΗΕ στην αντιμετώπιση του Κυπριακού ζητήματος.

Οι πολιτικές των κυβερνήσεων Καραμανλή απέρριψαν συμβιβασμούς, οι οποίοι δεν ανταποκρίνονταν στις θέσεις της Αθήνας και της Λευκωσίας (προτάσεις Χάρντινγκ, Σύνταγμα Ράντκλιφ, Σχέδιο Μακμίλαν) για την επίλυση του Κυπριακού. Το 1959 υπέγραψε τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, με τον Τούρκο ομόλογο του κατορθώνοντας έτσι να επιλύσει το Κυπριακό ζήτημα. Το 1960 η Κύπρος κηρύχθηκε ανεξάρτητη. Συνοδοιπόρος του σε όλο αυτό το δύσκολο ταξίδι υπήρξε ο υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης του Ευάγγελος Αβέρωφ. Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του ο Κωνσταντίνος Καραμανλής εξακολουθούσε να προσδοκά την ελληνοτουρκική συνεργασία θεωρώντας ότι με την επίλυση του Κυπριακού οι διμερείς σχέσεις θα καλυτέρευαν. Επίσης, αντιμετώπιζε θαρραλέα τις τουρκικές προκλήσεις κάνοντας ξεκάθαρο ότι, τα σχέδια της Τουρκικής κυβέρνησης για εφαρμογή διχοτόμησης της νήσου με μη δημοκρατικές και φιλελεύθερες αρχές, θα εύρισκαν τον δυτικό κόσμο στην απέναντι όχθη. Το 1963 ο Μακάριος μετά την απόρριψη του κρατικού προϋπολογισμού από Τουρκοκύπριος βουλευτές, υπέβαλλε προτάσεις για αλλαγή του συντάγματος, προσβάλλοντας ουσιαστικά τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου. Ακολούθησαν επεισόδια δικαιοδικής βίας και εκφοβισμός για επικείμενη τούρκικη στρατιωτική επέμβαση στην περιοχή. Η Τουρκοκυπριακή πλευρά εξακολουθούσε να ζητά ανοικτά τη διχοτόμηση.

Η σύγκρουση του Κωνσταντίνου Καραμανλή με τα Ανάκτορα και η διαφωνία του με την αντιπολίτευση για μεταρρυθμίσεις και πολιτική σταθερότητα τον οδήγησαν το 1963 να εγκαταλείψει τη χώρα. Η ιστορική αυτή διαδρομή ξετυλίγει την πολυπλοκότητα του Κυπριακού ζητήματος εστιάζοντας στην περίοδο από το 1955 έως το 1963. Αυτά τα οκτώ καταλυτικά χρόνια αναδεικνύουν το ηγετικό ταλέντο, τον ρεαλισμό και την επιμονή του πρωθυπουργού της Ελλάδας, Κωνσταντίνου Καραμανλή, στην εξωτερική πολιτική, να επιλύσει το Κυπριακό με όλα τα διαθέσιμα μέσα (συνομιλίες με τη Βρετανία, διμερείς διαπραγματεύσεις με την Τουρκία, προσφυγές στον ΟΗΕ κλπ.). Ακόμα και στα μετέπειτα χρόνια της πολιτικής του σταδιοδρομίας, διατήρησε άσβεστο το ενδιαφέρον του για την Κύπρο πρεσβεύοντας την ομαλότητα.

Βιβλιογραφία Ελληνική

- Αβέρωφ-Τοσίτσας, Ευάγγελος, *Ιστορία χαμένων ευκαιριών*, (Κυπριακό 1950-1963) Α' τόμος, Αθήνα, Εστία, 1982.
- Αβέρωφ-Τοσίτσας, Ευάγγελος, *Ιστορία χαμένων ευκαιριών*, (Κυπριακό 1950-1963) Β' τόμος, Αθήνα, Εστία, 1982.
- Αθανασιάδης, Σπύρος, *Φάκελος Τ.Μ.Τ.*, (α' έκδοση), Λευκωσία, 1998.
- Γαβριηλίδης, Κώστας, *Πρακτικά Βουλής*, 25.7.1951 Βουλή των Ελλήνων Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων 1915-1956, Αθήνα, τόμος Α', 1997.
- Γεωργής, Γιώργος, *Κωνσταντίνος Καραμανλής, Στ. Σεφεριάδης: σχέση αμοιβαίας εκτίμησης στο: Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα, Διεθνές επιστημονικό συνέδριο Ζάππειο Μέγαρο, 5-9 Ιουνίου 2007*, (επιμ.), Σβολόπουλος Κ., Μπότσιου Κ., & Χατζηβασιλείου Ε., 3 τόμοι, Αθήνα, Ροδακίό, 2008.
- Ειδική ομάδα ερευνητών, *Αιματηρή αλήθεια 1955-1974 (Bloody truth)*, μέρος Α' Λευκωσία, εκδ. Κίνηση για ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ & ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, 2009.
- Ζαφειρίου, Λεύκος, *Κυπριακό Χρονολόγιο*, Εκδόσεις, Γραφείο Τύπου Κυπριακής Δημοκρατίας, Λευκωσία, 2008.
- Ηρακλείδης, Αλέξης, *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική*, [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015.
<http://hdl.handle.net/11419/6150>
- Ηρακλείδης, Αλέξης, *Κυπριακό Πρόβλημα, 1947-2004 Από την Ένωση στη Διχοτόμηση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2006.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Συλλογικό έργο, *Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα*, τόμος ΙΣΤ', Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών 2000.
- Κληρίδης, Γλαύκος, *Η κατάθεσή μου*, τόμοι 4, Λευκωσία, Αλήθεια, 1988-1991.
- Κουφουδάκης, Βαγγέλης, στο: *Κύπρος: ένα σύγχρονο πρόβλημα σε ιστορική προοπτική*, Αθήνα, Πατάκης, 2008.
- Κρανιδιώτης, Γιάννος, *Το Κυπριακό πρόβλημα 1960-1974*, Αθήνα, Θεμέλιο 1984.
- Κρανιδιώτης, Γιάννος, *Κύπρος Ιστορία, Προβλήματα και Αγώνες του λαού της*, Αθήνα, Εστία, 1982.
- Κρανιδιώτης, Νίκος, *Οι διαπραγματεύσεις Μακαρίου-Χάρντινγκ 1955-1956*, Αθήνα, Ολκός, 1987.

Μπότσιου, Κωνσταντίνα, «Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής απέναντι στον ανένδοτο αγώνα», στο: Κ. Σβολόπουλος, Κ. Μπότσιου & Ε. Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, 3 τόμοι, Αθήνα, Ροδακίό, 2008.

Μπότσιου, Κωνσταντίνα, (επιμ.), *Τετράδια Κοινοβουλευτικού Λόγου*, τετράδιο 7, Παναγής Παπαληγούρας: «*Η κύρωση της Συμφωνίας Σύνδεσης της Ελλάδας με την ΕΟΚ (1962)*», Αθήνα, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, 2010.

Μπότσιου, Κωνσταντίνα, «Οι ΗΠΑ και η ελληνική συμμετοχή στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση», 1958-1961, στο, *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος, 1945-1962*, Μπότσιου Κωνσταντίνα & Σακκάς Γιάννης, (επιμ.), Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015. [διαθέσιμο ηλεκτρονικά, <https://core.ac.uk/download/pdf/49285129.pdf>].

Κούμας, Μανόλης, Το πρόβλημα της ελληνικής ασφάλειας και η ίδρυση του Ο.Η.Ε, στο *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος, 1945-1962*, (επιμ.), Μπότσιου Κωνσταντίνα & Σακκάς Γιάννης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 2015.

Παπαδόπουλος, Όμηρος, *Οργάνωσις Χ: Τρία Χρόνια Τρεις Αιώνες*, Αθήνα, Νέα Θέσις, 2000.

Ριζάς, Σωτήρης. *Το Κυπριακό στην κρίσιμη καμπή, Η Ελληνική πολιτική και το σχέδιο Acheson 1964*, Αθήνα, Γρηγόρη, 1997.

Ριζάς, Σωτήρης, Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και το Κυπριακό 1955-1959, *Κωνσταντίνος Καραμανλής, Ο Αναμορφωτής της Μεταπολεμικής Ελλάδας* (1^ο Βιβλίο 1935-1967), πολιτική βιογραφία και αποτίμηση, 2008.

Σακκάς, Γιάννης, *Η Ελλάδα, η Δύση και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-1956*, Νέες ερευνητικές προσεγγίσεις (επιμ.), Μπότσιου Κ. & Γ. Σακκάς, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015.

Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος, (γεν. επιμ.), *Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αρχείο γεγονότα & κείμενα*, τόμοι 12, Αθήνα, Ίδρυμα «Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής», και Εκδοτική Αθηνών, 1977.

Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1830-1981*, Εστία, Αθήνα 2014.

Στεργίου, Ανδρέας και Heinz, Richter, (επιμ.), *Το Κυπριακό με το βλέμμα των ξένων*, Ροές, Αθήνα, 2006.

Στεφανίδης, Ιωάννης. *Ασύμμετροι Εταίροι: Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο, 1953-1961*, Αθήνα, Πατάκης, 2002.

Στεφανίδης, Ιωάννης, *Εν Ονόματι του Έθνους. Πολιτική Κουλτούρα, Αλυτρωτισμός και Αντιαμερικανισμός στη Μεσοπολεμική Ελλάδα 1945-1967*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2010.

Τζεργιάς, Παύλος, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατία*, δίτομο, Libro, 2001.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, *Ο ψυχρός Πόλεμος ως κρίση εκσυγχρονισμού: υπέρβαση κρίσεων και ελληνική εμπειρία, 1932-1959, Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος 1945-62* (επιμ.) Μπότσιου Κωνσταντίνα & Σακκάς, Γιάννης, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, *Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950*, Αθήνα, Πατάκης, 2005.

Χριστοδουλίδης, Νίκος, *Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978)*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2009.

Χρηστίδης, Ι. Χριστόφορος, *Τα Σεπτεμβριανά*, Αθήνα, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 2000.

Χρυσοστόμου, Άγγελος, *Από τον Κυπριακό Στρατό μέχρι και τη δημιουργία της Εθνικής Φρουράς (1959-1964)*, Διδακτορική Διατριβή 2013.

Βιβλιογραφία Ξενόγλωσση

Alexandris, Alexis, *The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations, 1918-1974*, Αθήνα, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 1992.

Beaton, Roderick Macleod, Γιώργος Σεφέρης: *Περιμένοντας τον άγγελο*, μετάφραση: Δημήτρης Δασκαλόπουλος, Αθήνα, Ωκεανίδα, 2003.

Berstein, Serge - Pierre Milza: *Ιστορία της Ευρώπης από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη 5ος-18ος αιώνας*, τ. Γ', Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1999.

Craig, Brendan, *Η συνωμοσία της Κύπρου*, Αθήνα, Σιδέρης, 2002.

Davies, Norman: *Europe, A History*, Oxford University Press Pimlico, London 1996.

Grivas George: *Guerrilla Warfare and EOKA's Struggle*, «A Politico-military Study», Longmans 1964.

Hannay, David: *Cyprus, The Search for a Solution*, 1st edition. I. B. Tauris 2004.

Hill, George, στο: *A History of Cyprus*, vol. IV. *The Ottoman Province. The British Colony, 1571-1948*, Cambridge. Cambridge University Press 1952.

Hill, George Francis, “A History of Cyprus”, Vol. IV: *The Ottoman Province. The British Colony 1571-1948*: edited by Sir Harry Luke. Cambridge: Cambridge University Press, 1952.

Hopkinson, Henry, (Parliamentary *Debates* [Commons], 28 Ιουλίου 1954, v. 531, (1033- 1034).

Ierodiakonou Leontios: *The Cyprus Question*, Stockholm, εκδ. Almqvist 7 Wiskel, 1971.

Ker-Lindsay, James: *The Cyprus Problem (What Everyone Needs to Know)*, 1960-1974 Chapter II: Constitutional Collapse, Εκδόσεις Oxford University Press, USA, 2011.

Mallinson, William, στο: *Κύπρος: Μια ιστορική προοπτική. Ανάμεσα στο NATO και την Ευρώπη: Πόλεμος ή Ειρήνη;* Αθήνα, Παπαζήσης, 2005.

Mallinson, William, *Κύπρος Ιστορική Επισκόπηση, τίτλος πρωτοτύπου, Cyprus, A Historical Overview*, (Αγγλική έκδοση 2008), (επιμ.), Μίλτος Μιλτιάδου, Αγγελική Νικολαΐδου, Απόδοση στα ελληνικά, Δανάη Δελή Σχεδιασμός, Άννα Θεοδοσίου, εκδ. Γραφείο τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία, 2011.

Richter, Heinz, *Ιστορία της Κύπρου*, τόμος Α' (1878-1949), Αθήνα: Εστία 2007.

Richter, Heinz, *Ιστορία της Κύπρου*, τομ. Β' (1950-1959), Αθήνα: Εστία 2011.

Richter, Heinz, *A Concise History of Modern Cyprus* (1878-2009), Rutzen 2010.

Stefanidis, D. Ioannis, *Isle of Discord: Nationalism, Imperialism and the Making of the Cyprus Problem*, εκδ. New York University Press, New York, 1999.

Stefanidis, Ioannis, *Stirring the Greek Nation Political Culture, Irredentism and Anti-Americanism in Post-war Greece, 1945-1967*, London, Ashgate, 2007.

The Cyprus Conflict: National Identity and Statehood, 2nd edition 1999.

Us National Archives and Records Administration (NARA), RG 59, Allen προς Wood , 16 Νοεμβρίου 1956, 781.00/11-1956.

Vryonis, Speros: *The Mechanism of Catastrophe: The Turkish Pogrom of September 6 - 7, 1955, and The Destruction of the Greek Community of Istanbul*, New York. Δημοσιεύθηκε από την Greekworks.Com το 2005.

Ιστοσελίδες

Αγγελίδης Άγγελος, *Κύπρος: Ημερολόγιο Λεηλασιών και Αγώνων* από την Αρχαιότητα μέχρι την Εισβολή, 10 Φεβρουαρίου 2013.

<https://www.mnimes.org/archives/kypros-xronologi-1951-1953>

Αθανασόπουλος Γιάννης, *Ιστορικές Προσωπικότητες, Νεότερη Ελληνική Ιστορία*, 19 Ιανουαρίου 2016.

[3 σχόλια στο, Η ΚΥΠΡΟΣ, Ο ΠΑΠΑΓΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ](#)

Αλεξόπουλος, Αναστάσιος, (επιμ.), *Μητρώον Γερουσιαστών και Βουλευτών* Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, 1977.

Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ', 1959-1977, Βιογραφία,

<http://www.makariosfoundation.org.cy/3.html>

Αυγουστή Ντίνος, Τα Σεπτεμβριανά του 1955, η Σημερινή της Κυριακής, 8 Σεπτεμβρίου 2015, <https://simerini.sigmalive.com/article/2015/9/8/ta-septembriana-tou-1955/>

Βλάχος Άγγελος, «εγώ δεν υπογράφω έλεγε ως το τέλος»,

<https://www.kathimerini.gr/society/294258/aggelos-vlachos-ego-den-ypografo-elege-os-to-telos/>

Δρουσιώτης Μακάριος, Πενήντα χρόνια φαγούρας, άρθρο του στην *Ελευθεροτυπία* της 11 Ιουλίου 2006, [Αρχειοθέτηση](#) αναδημοσίευσης 30 Ιανουαρίου 2018, Ανάκτηση αναδημοσίευσης, 30 Ιανουαρίου 2018.

Δρουσιώτης, Μακάριος, 30 ΧΡΟΝΙΑ από το θάνατο του Μακαρίου, Ο Εθνάρχης και ο πολιτικός, Η Ένωση ξανά, *Ελευθεροτυπία*, 8 Αυγούστου 2007,

<http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=2224&-V=history>.

Ηνωμένα έθνη,

<https://unric.org/el/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%b9%ce%b1/>

Καρύδης Βύρωνας, Οι τεταμένες σχέσεις του Γρίβα με τον Μακάριο, *Η Καθημερινή* 30 Οκτωβρίου 2014,

<https://www.kathimerini.gr/society/294258/aggelos-vlachos-ego-den-ypografo-elege-os-to-telos/>

Κίνηση για Ελευθερία και Δικαιοσύνη στην Κύπρο, *Αιματηρή Αλήθεια 1955-1974*,

https://lki.gr/Files/History_Bloody_Truth_Cyprus_1955-1974.pdf

Κλάψης Αντώνης, το Κυπριακό στον ΟΗΕ, *Η Καθημερινή*, 12 Οκτωβρίου 2014,

<https://www.kathimerini.gr/society/787729/to-kypriako-ston-oie/>

Κουλαφέτη Ιλιάννα, Το ναυάγιο των συνομιλιών Μακαρίου-Χάρντινγκ το 1955-56. Μία εικοσαετία αργότερα ο Μακάριος έκανε λόγο για μια «χαμένη ευκαιρία»,

<http://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/navagio-ton-sinomilion-makariou-chartingk-1955-56-mia-ikosaitia-argotera-o-makarios-ekane-logo-gia-mia-chameni-efkeria/>

Κουλουμπής Θεόδωρος, Θεοδωρόπουλος Βύρων : Οι Τούρκοι και Εμείς, <https://www.kathimerini.gr/society/969897/vyron-theodoropoylos-oi-toyrkoi-kai-emeis/>

Κουλούρης Παναγιώτης, Οι ελληνικές προσφυγές στον ΟΗΕ για το Κυπριακό (1954–1958) (Α΄ Μέρος) 18 Φεβρουαρίου 2019. <https://www.offlinepost.gr/2019/02/18/oi-ελληνικές-προσφυγές-στον-οηε-για-το/>

Κούμας, Μανόλης, Η πρώτη Πρωθυπουργία 1955-1963, *Κωνσταντίνος Καραμανλής, πολιτική βιογραφία και αποτίμηση 1935-1967*, Ελλήνων Ιστορικά, *Ελεύθερος Τύπος*, 11 Φεβρουαρίου 2018. https://kupdf.net/download/15-_5af4cc48e2b6f5005e814755_pdf

Güven, Dilek.,: 6–7 Eylül Olayları, (Εκδηλώσεις 6-7 Σεπτεμβρίου), 6 Οκτωβρίου 2005. <https://web.archive.org/web/20051104130033/http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=163380>

Λαζαρίδης Ευάγγελος, Η Πρωθυπουργία Καραμανλή, αναφορά στο έργο του στην πράξη, *το Βήμα*, 15 Νοεμβρίου 2013, <https://www.tovima.gr/2013/11/15/opinions/i-prwthypourgia-karamanli-anafora-sto-ergo-toy-stin-praksi/>

Μαλούχος Γιώργος, Αθήνα, Λευκωσία, σύμμαχοι, *Η Καθημερινή*, 26 Νοεμβρίου 2006. [kathimerini.gr | \(archive.org\)](http://www.kathimerini.gr | (archive.org))

Μηλιού Γιάννη και Κυπριανίδη Τάσου, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, Η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=234&Itemid=29

Μουσμούτης Διονύσης, μέσα από το σημείωμα της σύνταξης του 542^ο τεύχους 31 Ιουλίου 2013. [Από το Λαϊκό Κόμμα στον Ελληνικό Συναγερμό. Αφιέρωμα στο αυγουστιάτικο τεύχος \(542/2013\) του περιοδικού «Ιστορία Εικονογραφημένη»](http://www.iki.gr/images/stories/kymata/542_2013/542_2013_031.pdf)

Μπρουντζάκης, Ξενοφών, Τα Βρετανικά λάθη στο Κυπριακό, *Το Ποντίκι*, 11 Ιουλίου 2020, <http://www.topontiki.gr/article/394848/ta-vretanika-lathi-sto-kypriako>

Παπαλιάκας Κωνσταντίνος, 1955: Η τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου, η Αρχή του τέλους της Αυτοδιάθεσης της Κύπρου, 20 Φεβρουαρίου 2016. <https://sitalkisking.blogspot.com/2016/02/1955.html>

Οι Συμφωνίες που χάρισαν τη μισή Κύπρο στην Τουρκία, <https://new-economy.gr/2019/07/20/oi-simfonies-pou-xarisan-tin-misi-kipto-stin-tourkia/>

Στυλιανού, Μαρία, 12 Νοεμβρίου 2012, [«Ιστορία των Προεδρικών Εκλογών». www.sigmalive.com](#)

Τράπεζα Κύπρου & Εφημερίδα πολίτης,
<http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=5159&-V=limmata>

Το Κυπριακό Ζήτημα, Ιστορικό,
http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/mfa08_gr/mfa08_gr?OpenDocument

<https://www.nytimes.com/1964/02/19/archives/the-poisons-of-cyprus.html>

19 Φεβρουαρίου 1964.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, Το ενδεχόμενο εξόδου από το NATO, *Η Καθημερινή*, 1 Φεβρουαρίου 2015.

[https://www.kathimerini.gr/801868/article/epikairothta/ellada/to-endexomeno-e3odoy-
apo-to-nato](https://www.kathimerini.gr/801868/article/epikairothta/ellada/to-endexomeno-e3odoy-apo-to-nato) 1 Φεβρουαρίου 2015.

Χριστοδουλίδης Νίκος, Η διεθνοποίηση του Κυπριακού, *Η Καθημερινή*, 13 Σεπτεμβρίου 2013. [https://www.kathimerini.gr/world/501167/i-diethnopoisi-toy-
kypriakoy/](https://www.kathimerini.gr/world/501167/i-diethnopoisi-toy-kypriakoy/)

Χρηστίδης Χρήστος, Η νέα Δεξιά και ο Ελληνικός Συναγερμός, *Η Καθημερινή*, 24 Φεβρουαρίου 2013. [https://www.kathimerini.gr/society/481647/i-nea-dexia-kai-o-
ellinikos-synagermos/](https://www.kathimerini.gr/society/481647/i-nea-dexia-kai-o-ellinikos-synagermos/)

https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_1/index.html

[https://library.parliament.gr/Portals/6/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_A/tomos2/assets/c
ommon/downloads/fakelos_kyprou_tomos1.pdf](https://library.parliament.gr/Portals/6/ebooks/fakelos_kyproy_tomos_A/tomos2/assets/commom/downloads/fakelos_kyprou_tomos1.pdf)

https://ikk.gr/12tomo/Volume_06_OCR_low_IKK.pdf (Καραμανλής Αρχείο)

<https://ikk.gr/i-diethnis-thesi-tis-choras/>